

Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit

Heli Vihtari

Liiketalouden koulutusohjelma

<p>Tekijä Heli Vihtari</p>	<p>Ryhmä tai aloitusvuosi</p>
<p>Opinnäytetyön nimi Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 32 + 50</p>
<p>Ohjaaja Tarja Jokinen</p>	
<p>Tässä opinnäytteessä tehtiin selvitys, jonka aiheena olivat kalalle, kalatuotteille ja kalan alkupe- raketjulle myönnettävät ympäristömerkit ja -sertifikaatit. Opinnäytetyö tehtiin Pro Kala ry:n toimeksiantona. Selvityksen tuloksena haluttiin saada tiivistettyä tietoa toimeksiantajan sidos- ryhmien käyttöön ja päätöksenteon tueksi. Selvityksen tuloksista laadittiin kirjallinen raportti ja PowerPoint-esitys, joiden kohderyhmänä olivat kala-alan toimijat sekä muut aiheesta kiin- nostuneet. Opinnäytetyöhön sisältyivät esitykset Suomen Kalankasvattajaliiton yrittäjäpäivillä sekä Pro Kala ry:n vuosikokouksessa keväällä 2010.</p> <p>Työn tavoitteena oli selvittää, mitä erilaisia ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja kalatuotteissa on käytössä tai on niihin saatavissa, mitkä ovat myöntämiskriteerit, kuka merkkejä hallinnoi ja miten niiden myöntämistä ja käyttöä valvotaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia mitkä ovat merk- kien hankkimisesta ja käytöstä aiheutuvat kustannukset ja kenelle kustannukset kohdistuvat, mitä uusia merkkejä on suunnitteilla ja miten ne sijoittuvat jo olemassa oleviin merkkeihin nähdessä. Esitysmateriaalin laadinta oli myös keskeisenä tavoitteena, koska selvitystyön tulokset haluttiin esitellä alan seminaarissa mahdollisimman pian työn valmistuttua.</p> <p>Opinnäytteen teoreettisessa osassa käsitellään kirjallisuuskatsauksena kestävän kehityksen, yh- teiskuntavastuun sekä ympäristömerkkien määritelmiä ja taustoja. Lisäksi tehdään aineistokat- saus kuluttajakäyttäytymiseen liittyvistä tutkimuksista ja esitellään aiemmin saatuja empiirisiä tuloksia kalan ympäristömerkkeihin liittyvistä vertailuista.</p> <p>Selvityksen tiedot kerättiin joulukuun 2009 ja maaliskuun 2010 välisenä aikana pääasiassa kalan ympäristömerkkien myöntäjien ja sertifiointilaitosten kotisivuilta sekä sähköpostitse. Tietoa kerättiin myös haastatteleamalla toimeksiantajaa sekä Elintarviketeollisuusliiton edustajia sekä osallistamalla Pohjoismaiden ministerineuvoston koolle kutsumaan seminaariin aiheesta.</p> <p>Selvityksen lopputuloksena syntyi tietopaketti, jota kala-alalla toimivat yritykset voivat käyttää apuna mietittäessä sertifiointiprosessiin lähtemistä ja laskiessaan hankkeen kustannuksia. Toi- meksiantaja voi käyttää esitysmateriaalia tiedon edelleen jakamisessa ja selvityksen liitteenä olevia haastattelurunkoja mahdollisten jatkotutkimushankkeiden tukena.</p>	
<p>Asiasanat ympäristömerkki, sertifikaatti, kalastus, kalanviljely, kalanjalostus, kestävä kehitys, yhteiskunta- vastuu</p>	

Degree programme in Business Administration

<p>Author Heli Vihtari</p>	
<p>The title of thesis Eco-labels and –certificates of fishery products</p>	<p>Number of pages and appendices 32 + 50</p>
<p>Supervisor Tarja Jokinen</p>	
<p>The objective of this thesis was to explore the ecolabels and related certificates for fish, fishery products and the Chain of Custody. The thesis was commissioned by Pro Kala ry. The intention was to gather information for the commissioner’s stakeholders use and to support their decision making process. The results of the study were compiled into a report and to a PowerPoint-presentation, fisheries sector and other interest groups as the target audiences. Two public presentations were held as part of the thesis process, in a seminar arranged by Suomen Kalankasvattajaliitto ry. and in the annual meeting of Pro Kala ry. in spring 2010.</p> <p>The main objective was to find out what kind of ecolabels are in use or available for fishery products, what their standards include, who administrates them, and how the certification process is being monitored or how the usage is audited. Additionally, the goal was to explore what the costs related to applying or using the ecolabels are, what kind of plans for new labels exist and how the new labels relate to the existing ones. Designing the presentation material was also an essential objective, as the results of the study were wanted to be presented in an industry seminar as soon as they were available.</p> <p>The theoretical framework was based on literature about sustainable development, social responsibility and ecolabels. Additionally, an article review was conducted about consumer behavior and some benchmarking results of the fisheries products ecolabelling studies.</p> <p>The information for this thesis was gathered between December 2009 and March 2010 mainly from the websites of the ecolabelling organizations and certification bodies and by email. Some interviews were conducted with the commissioner and with Finnish Food and Drink Industries’ Federation and through attendance in an ecolabelling seminar invited by the Nordic Council of Ministers.</p> <p>As a result of the thesis an information package was compiled, which can be used by the fisheries and aquaculture sector as a tool when considering entering the certification process or during assessing of the costs of the project. The commissioner can use the presentation materials while delivering information further and the sample questionnaires in the appendix as the basis of further studies or projects.</p>	
<p>Key words eco-label, certificate, fishery, aquaculture, sustainable development, social responsibility</p>	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Toimeksiantajan esittely	1
1.2	Tutkimusongelma.....	2
1.3	Selvityksen tavoitteet	2
1.4	Tehtävänasettelu ja rajaukset	3
1.5	Tuotokset.....	5
1.6	Työn rakenne	6
2	Viitekehys.....	7
2.1	Kestävä kehitys.....	7
2.2	Yritysten yhteiskuntavastuu	9
2.3	Välittömät ja välilliset ympäristövastuut	10
2.4	Ympäristöohjauksen keinot	10
2.4.1	Ympäristömerkinnät informaatio-ohjauksessa.....	11
2.4.2	Ympäristömerkkien hyödyntäminen	12
2.5	Luonnonvarojen käytön ohjailu	13
2.6	Kuluttajakäyttäytyminen.....	14
2.6.1	Kuluttajatutkimukset.....	16
2.6.2	Ympäristömerkkien aiempia tutkimuksia	18
2.7	Kala suomalaisten ruokavaliossa.....	19
2.8	HoReCa-toimialan osuus kalankulutuksessa	19
3	Empiirinen osa	21
3.1	Kohteen esittely.....	21
3.2	Suunnitelma.....	21
3.2.1	Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheet	22
3.2.2	Projektisuunnitelma	22
3.2.3	Aikataulu.....	23
3.3	Toteutus.....	23
3.3.1	Tiedonhaku verkosta.....	24
3.3.2	Muu lähdeaineisto	24
3.3.3	Organisaatioiden asiakaspalvelu	25
3.3.4	Toimeksiantaja tietolähteenä.....	25
3.4	Tuotoksen kuvaus	26
3.5	Opinnäytetyöprosessin evaluaatio	26

4	Pohdinta	30
4.1	Yhteenveto	30
4.2	Johtopäätökset ja mahdolliset toimenpidesuositukset	30
4.3	Jatkotutkimusehdotukset tai jatkokehittämissuositukset	31
	Lähteet	33
	Litteet.....	37
	Liite 1. Selvitysraportti	
	Liite 2. Esitysmateriaali	
	Liite 3. Tiivistelmä Kööpenhaminan ympäristömerkkiseminaarista 19.1.2010	
	Liite 4. Kysymysluettelo haastattelurunkoon	
	Liite 5. Projektisuunnitelma	

1 Johdanto

Yritysten kannustamiseksi ja sitouttamiseksi ympäristöystävälliseen toimintaan on kehitetty erilaisia vapaaehtoisia järjestelmiä, jotka voivat liittyvät yrityksen tuotteisiin, toimintoihin, sen tuottamiin tai käyttämiin palveluihin. Näiden järjestelmien ulkoisena tunnusmerkkinä voivat toimia muun muassa ympäristömerkit tai -sertifikaatit. Merkkien avulla yritykset voivat viestiä toimivansa yhteiskuntavastuun ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Näiden ympäristömerkkijärjestelmien tavoitteena on myös auttaa kuluttajia helpommin tunnistamaan ympäristöä säästävämät tuotteet. (Marttinen, Saastamoinen & Suvanto 2000, 284.)

Tässä opinnäytteessä esitellään Pro Kala ry:lle toimeksiantona tekemäni selvityshanke, jonka aiheena oli tutkia kalalle, kalatuotteille ja kalan alkuperäketjulle (Chain of Custody) myönnettäviä ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja. Selvitystyön lopputuloksena syntyi raportti kalan ympäristömerkeistä, tiivistelmä aihetta koskevasta seminaarista sekä haastattelurunko mahdollisia jatkoselvityshankkeita varten. Dokumenttien lisäksi laadin aiheesta PowerPoint -esityksen, jonka esitin opinnäyteprosessin aikana alan toimijoille kaksi kertaa: ensimmäisen kerran Jyväskylässä Kalankasvattajaliiton seminaarissa maaliskuussa 2010 ja toisen kerran Pro Kala ry:n vuosikokouksessa huhtikuussa 2010. Raportti julkaistiin Pro Kala ry:n sidosryhmien käyttöön yhdistyksen verkkosivuilla toukokuussa 2010.

1.1 Toimeksiantajan esittely

Toimeksiantaja Pro Kala ry (myöh. Pro Kala) on yleishyödyllinen yhdistys, jonka jäsenistö koostuu elinkeinokalatalouden järjestöistä, ammattikalastajista, kalan jalostajista ja kalakauppi- aista. Yhdistys on perustettu vuonna 1994 ja sen toimitilat sijaitsevat Helsingissä. (Pro Kala 2010.)

Pro Kalan toiminnan tarkoituksena on lisätä kuluttajien ja muiden sidosryhmien tietämystä kalan ja kalatuotteiden ravitsemuksellisesta merkityksestä sekä käyttötavoista, ja näin edistää kalan käyttöä monipuolisena elintarvikkeena. Lisäksi yhdistys pyrkii edistämään kalan ja kalatuotteiden laatua ja elinkeinokalatalouden alalla toimivien jäsentensä yhteistoimintaa. Yhdistyksen toimintamuotoja ovat tiedotustoiminta, menekinedistämiskampanjat, alaa palvelevien kuluttajatutkimusten ja selvitysten teettäminen sekä erilaiset kalaan liittyvät kehitysprojektit. (Pro Kala 2010.)

Toimeksiantajan yhteyshenkilönä tässä opinnäytetyössä toimi Pro Kalan toiminnanjohtaja Katriina Partanen. Selvityshankkeen ohjausryhmään kuuluivat lisäksi Elintarviketeollisuusliiton Kalateollisuusyhdistyksestä toimialapäällikkö Irmeli Mustonen sekä Elintarviketeollisuusliitosta ympäristö- ja kestävän kehityksen asiantuntija, toimialapäällikkö Anna Vainikainen.

1.2 Tutkimusongelma

Toimeksiantajan mukaan ympäristöasiat ja kestävä kehitys puhuttavat tällä hetkellä kala-alalla hyvin paljon. Kalastuksen vaikutuksista kalakantoihin ja kalankasvatuksen vaikutuksista ympäristöön on esitetty julkisuudessa myös kriittisiä arvioita. Muun muassa tähän keskusteluun vastaamaan on viime vuosina luotu useita erilaisia kalatuotteiden kaupallisia ympäristömerkkejä ja sertifiointiohjelmia, joiden kehitystä Pro Kala on seurannut. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Kalatuotteiden alkuperä- ja ympäristömerkkejä on Itämerellä jo käytössä useita erilaisia (mm. MSC ja Friend of the Sea, Krav). Eri merkkien tunnettuus vaihtelee paljon, lisäksi muutamien uusien merkkien suunnittelu on vielä työn alla. Merkkien moninaisuus on ollut omiaan hämmentämään toimialaa. Merkkien myöntämisehtoja ja käyttöön liittyviä kustannuksia ei tunneta alalla hyvin. Tämä tilanne aiheuttaa paljon kysymyksiä toimeksiantajalle sen sidosryhmiltä. Toisaalta myös kuluttajat ovat epävarmoja merkkien sisällöstä ja merkityksestä. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Opinnäytetyössäni etsin vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: 1) Mitä ympäristömerkkejä tai -sertifikaatteja kalatuotteille on? 2) Mitkä ovat merkkien kriteerit? 3) Miten merkit hankitaan käyttöön? 4) Mitkä ovat merkkien kustannukset?

1.3 Selvityksen tavoitteet

Selvitystyölle asetettiin selkeät tavoitteet toimeksiantajan tehtäväksiannossa. Kalatuotteiden ympäristömerkkiselvityksen tavoitteena toimeksiantajan mukaan oli saada kootuksi yhteen seuraavat asiat:

- Mitä erilaisia ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja kalatuotteissa on käytössä tai niihin saatavissa?
- Mitkä ovat erilaisten merkkien kriteerit ja myöntämisperusteet?
- Kuka merkkejä hallinnoi ja miten niiden myöntämistä ja käyttöä valvotaan?

- Mitkä ovat merkkien hankkimisesta ja käytöstä aiheutuvat kustannukset ja kenelle kustannukset kohdistuvat?
- Mitä uusia merkkejä on suunnitteilla kalatuotteita varten ja miten ne mahdollisesti sijoittuvat olemassa oleviin merkkeihin nähden? (Partanen, K. 12.11.2009.)

Selvitystyön tuloksena piti syntyä raportti, jossa on kuvattu keskeiset kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit. Selvitystyön tulosten perusteella toimeksiantaja toivoi saavansa omille toimialansa toimijoille riittävästi tietoa, jotta ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja tällä hetkellä ympäröivä epäselvyys saataisiin poistettua. Lisäksi tavoitteena oli, että erilaiset ympäristömerkkien vaihtoehdot voitaisiin objektiivisesti esitellä niille sidosryhmille, joiden intresseissä ympäristömerkkien tuntemus tai käyttö on jo tällä hetkellä tai tulee jatkossa olemaan. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Selvityksen tulosten perusteella toimeksiantaja toivoi voivansa myöhemmässä vaiheessa järjestää neuvontaa tai jatkoselvityshankkeita mahdollisia suosituksia varten. Tämän lisäksi tulokset tulevat luomaan tietopohjaa alan yritysten päätöksenteon tueksi, kun ne joutuvat linjaamaan omaa suhtautumistaan ympäristömerkkien käyttöön. (Partanen, K. 1.12.2009.)

1.4 Tehtävänasettelu ja rajaukset

Selvitystyön ensisijaisena lopputuotoksena haluttiin saada selvitysraportti, joka kokoaa kalatuotteiden ympäristömerkkien perustiedot yhteen dokumenttiin. Tiedot ovat periaatteessa kyllä kenen tahansa saatavissa merkinhaltijoiden kotisivuilta, mutta toimeksiannon keskeinen tavoite oli nimenomaan saada muodostettua yksi selkeä, tiivis dokumentti josta hahmottuu kerralla isompi kokonaisuus. Näin sidosryhmät ja muut aiheesta kiinnostuneet voivat saada tarvitsemansa perusinformaation vaivattomasti ja suomenkielisenä. Raportin toivottiin olevan toisaalta kattava, toisaalta tiivis; sivumäärä ei saisi paisua kovin suureksi, jotta luettavuus ei kärsisi. Selvityksessä tuli olla mukana kaikki ne merkit, joilla voitaisiin arvella olevan merkitystä suomalaisen kalatoimialan näkökulmasta. Rajaukseksi asetettiin alustavasti Euroopan unionin (EU) alueella toimivat merkit. Tämän rajauksen ei kuitenkaan haluttu estävän tarkastelemasta Suomeen kalaa tuovien maiden merkkejä, joilla voisi olla merkitystä myös suomalaisessa markkinassa. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Sidosryhmille raportin piti toimia päätöksenteon tukena ja infopakettina. Raportin ei haluttu vertailevan merkkejä benchmarking-tyylisesti, vaan merkit haluttiin esitellä toteavasti, faktat läpikäyden. Johtopäätösten vetäminen haluttiin jättää lukijalle. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Selvityksen pohja-aineistoksi ja raportin tietosisältöä varten toimeksiantajalla Pro Kalalla ja Elintarviketeollisuusliiton Kalateollisuusyhdistyksellä oli tarjota runsaasti kirjallista materiaalia (tutkimusraportteja, seminaarimuistioita ja lehtiartikkeleita) sekä tietoa mistä lisätietoja saa. Alkuvaiheessa ennakoitiin, että kirjallinen materiaali tulisi olemaan pääosin englanninkielistä. Kirjallisiin materiaaleihin kuului muun muassa lukuisa joukko aiheeseen liittyviä lehtileikkeitä, jotka toimialapäällikkö Irmeli Mustonen aloituskokouksessa luovutti käyttöön. Lähtökohtana pidettiin, että tarvittava tieto raporttiin löydetään ympäristömerkkien omilta verkkosivuilta ja mainituista kirjallisista lähteistä. Aloituskokouksessa kuitenkin sovittiin, että tarvittaessa voidaan järjestää haastatteluja tammikuussa 2010 alan toimijoiden kanssa, jos tarvetta ilmenee. Peruslähtökohtana oli kuitenkin julkinen, verkkosivustoilta saatava tieto ja alan kirjallisuus. (Partanen, K. 1.12.2009.)

Alkuperäiseen tehtävänasetteluun tuli lisäyksenä osallistuminen tammikuussa 2010 seminaariin, jossa kalatuotteiden ympäristömerkkejä käsiteltiin kansainvälisellä foorumilla. Seminaari, "Workshop on The future Environmental labelling of seafood", järjestettiin Kööpenhaminassa Pohjoismaiden ministerineuvoston aloitteesta. Seminaarin esitykset antoivat tervetullutta lisää selvityksen pohjaksi ja toivat julki myös mielipiteitä ja kannanottoja, joita ei virallisilta verkkosivuilta tai kokousmuistioista olisi ollut saatavana.

Kuluttajakäyttäytymistä tai ostopäätöksiä motiiveita ei haluttu varsinaiseen raporttiin mukaan, mutta niitä käsitellään opinnäytteen teoriaosuudessa. Sekä ympäristömerkkejä koskevia benchmarking- että kuluttajatutkimuksia on tehty useampia viime vuosina. Myös näitä tutkimuksia käsitellään tämän opinnäytteen teoreettisessa osassa. Kuluttajakäyttäytymisen tarkastelun jättämistä pois varsinaisesta selvitysraportista tuki sekin tieto, että ympäristömerkkien kuluttajanäkökulmasta oli HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulussa jo laadittu yksi opinnäytetyö vuonna 2009, aiheena "Ympäristömerkkien tunnettavuus ja vaikutus ostopäätöksiin" (Virtanen, H. 2009.)

1.5 Tuotokset

Ensisijainen tuotos opinnäytteestä tuli olla Word-dokumentin muotoon kirjoitettu selvitysraportti. Raportin näkökulma tuli olla kohderyhmälle (Pro Kalan sidosryhmät) valittu eikä niinkään kuluttajanäkökulmasta rakennettu. Tarkastelunäkökulman lisäksi myös raportin kieliasu tuli valita kohderyhmää silmälläpitäen. Raportin toivottiin pysyvän noin 15–20 sivun mittaisena. (Partanen, K. 1.12.2009.) Lopullinen raportti kokonaisuudessaan on liitteessä 1.

Toinen keskeinen tuotos prosessista oli raportin perusteella rakennettava esitysmateriaali PowerPoint-muodossa. Tämä piti olla valmiina esitettäväksi maaliskuussa 2010 järjestettävässä kalatoimijoiden seminaarissa. Seminaarin tarkka päivä ei ollut vielä opinnäytetyön aloituskokouksessa tiedossa. Alustavasti sovittiin, että maaliskuun alkuun 2010 mennessä selvitystyön tulisi olla valmis. Tässä vaiheessa ei vielä sovittu kuka esityksen tulisi pitämään, joten esitystä lähdettiin rakentamaan siten, että raportin toimiessa tietoaaineistona, esityksen pystyisi viemään läpi myös Pro Kalan oma edustaja itsenäisesti. Esityksen tuli tiivistää keskeiset asiat ja käsitteet esimerkein, ja syventävää tietoa esittelevä raportti jäisi seminaarin kävijöille tukimateriaaliksi. PowerPoint esityksen kestoksi arvioitiin noin 45 minuuttia. (Partanen, K. 1.12.2009.) Lopullinen esitysmateriaali on liitteessä 2.

Kööpenhaminan ympäristömerkkiseminaarin perusteella laadin esityksistä tiivistelmän suomeksi. Tämä tuotos tuli ylimääräisenä mukaan, alkuperäisen suunnitelman täydennykseksi. Koska itse seminaariosallistuminenkin oli tullut lisäyksenä opinnäytetyöprosessin ohjelmaan, katsoin, että tiivistelmän kirjoittaminen on hyvä täydennys tuotoksiin. Varsinaiset esitysmateriaalit ovat saatavissa järjestävän tahon verkkosivuilta. Tiivistelmä on liitteenä 3.

Mahdollisia jatkokehityshankkeita varten täydensin tuotoksia vielä kysymyslistalla, jota voi käyttää apuna ja haastattelurunkona, jos varsinaiset ympäristömerkkihankkeet lähtevät liikkeelle, ja toimeksiantaja haluaa laajemmin selvittää tilannetta jäsenistössään. Kysymyslista on liitteenä 4.

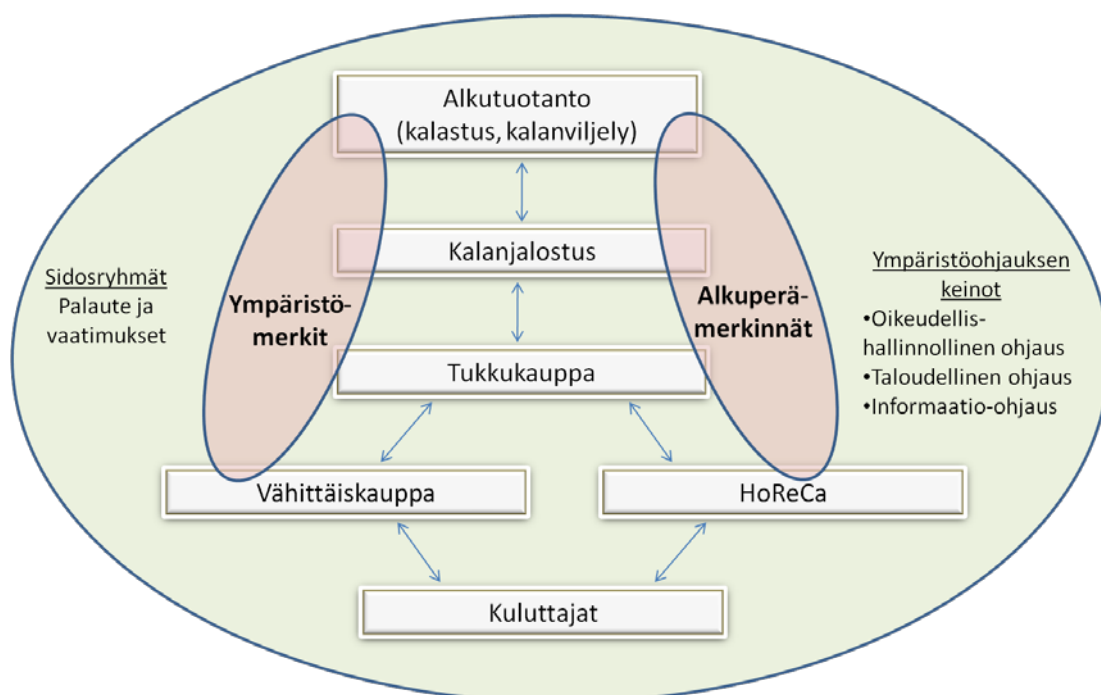
1.6 Työn rakenne

Tässä työssä käsitellään luvussa kaksi opinnäytteen viitekehystä ja teoreettista pohjaa. Luvussa kolme on empiirinen osa, jossa kerrotaan tarkemmin tuotoksen syntyprosessista ja projektista, jolla lopputuloksiin päästiin. Luvussa neljä pohditaan opinnäytetyön onnistumista, tarkastellaan jatkokehitysnäkymiä sekä evaluoidaan tuotosten käyttökelpoisuutta kohderyhmälleen.

Liitteissä ovat varsinaiset tuotokset, raportti, esitysmateriaali sekä tiivistelmä seminaarista sekä kysymysluettelo mahdollisia jatkokehityshankkeita varten.

2 Viitekehys

Opinnäytteen selvitystyön kohde, kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit, koskettaa toisaalta kestävää kehitystä ja yhteiskuntavastuuta, toisaalta yrityksen liiketoimintaa ja erityisesti markkinointisanomaa ja siten kilpailuedun tavoittelua. Jotta paremmin hahmottuisi millaisessa toimintaympäristössä ja viitekehyksessä keskustelu ympäristömerkeistä liikkuu, pitää ymmärtää sekä kestävä kehityksen, yhteiskuntavastuun, kuluttajakäyttäytymisen kuin itse ympäristömerkkien taustalla olevat lähtökohdat. Seuraavassa tarkastellaan tarkemmin näiden osalueiden teoreettista taustaa. Valitun viitekehysten pääkomponentit on kuvattu alla, katso Kuvio 1.

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

2.1 Kestävä kehitys

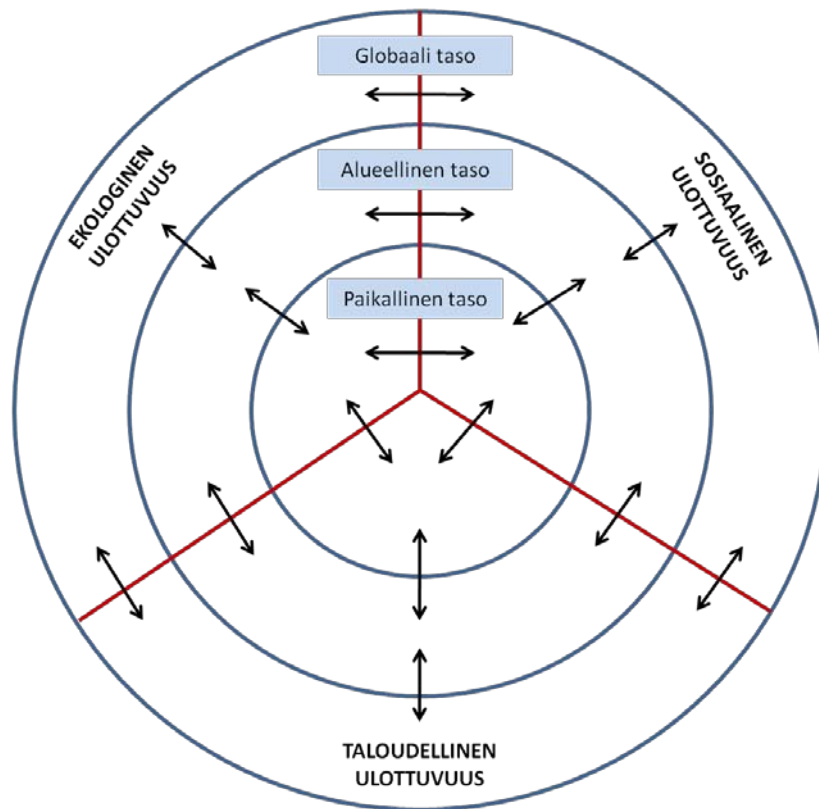
Käsitteenä kestävä kehitys on ensimmäisen kerran esitelty 1980-luvun loppupuolella, jolloin ympäristön ja kehityksen maailmankomissio (The World Commission on Environment and Development) eli ns. Brundtlandin komissio (Gro Harlem Brundtlandin, Norjan silloisen pääministerin ja kyseisen komission puheenjohtajan mukaan nimetty) julkaisi raportin ”Yhteinen tulevaisuutemme” (Rohweder 2004, 15). Raportissa kestävä kehitys määriteltiin kehityksenä, joka täyttää nykyisten sukupolvien tarpeet vaarantamatta kuitenkaan tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa (Meadows ym. 1992, teoksessa Rohweder 2004, 15.)

Kestävä kehitys sisällytettiin EY:n perustamissopimukseen vuonna 1997, ja se on siitä lähtien ollut EU:n yleisenä päämääränä (Euroopan komissio 2010a).

Ihmisten toiminnan tarkastelu ja ihmiskeskeinen ajattelutapa yhdistetään usein kestäväan kehitykseen. Kestävän kehityksen määritelmässä mainitut tarpeet ja niiden tyydyttämiseen liittyvät reunaehdot koostuvat ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta ulottuvuudesta. Nämä ulottuvuudet ovat yhteydessä toisiinsa siten, ettei mitään osa-aluetta voi jättää huomiotta, ilman että se vaikuttaa muiden osa-alueiden onnistumisiin kestäväan kehitystä tavoiteltaessa. (Rohweder 2004, 15–16.)

Ekologinen ulottuvuus liittyy luonnonvarojen käyttöön ja luontopääomaan. Tämä merkitsee maapallon säilyttämistä mahdollisimman hyvänä ympäristönä sekä nykyisille että tuleville sukupolville, varmistamalla luonnon monimuotoisuus ja lajien kehitys. Käytännössä tämä merkitsee luonnonvarojen kestäväan käyttöä, ympäristöongelmien ratkaisemista ja tulevien ongelmien ehkäisemistä. Sosiaalinen ulottuvuus koskettaa jokaista meistä, sillä se liittyy ihmisten hyvinvointiin, oikeudenmukaisuuteen ja turvallisiin ja hyviin elinympäristöihin. Lisäksi se näkyy erilaisten kulttuurien moninaisuuden hyväksymisenä ja niiden kunnioittamisena. Taloudellinen kestävyys viittaa taloudelliseen pääomaan. Se tarkoittaa sellaista tervettä ja pitkällä tähtäimellä myös kannattavaa liiketoimintaa, joka ottaa huomioon sekä ympäristön että sosiaaliset näkökohdat. Jos yritys toimii näiden periaatteiden mukaisesti, sen katsotaan toimivan kestäväan kehityksen edellyttämällä tavalla. (Rohweder 2004, 15–16.)

Kestävän kehitykseen kuuluvien ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden lisäksi on huomioitava myös toiminta- tai vaikutusalue. Tällöin mukaan tulee lisää näkökulmia: paikallinen, alueellinen ja globaalinen kestävä kehitys. Näin tarkasteltuna kestävä kehitys tarkoittaa sellaista paikallista toimintaa, joka ottaa huomioon myös alueelliset ja globaalit vaikutukset. (Rohweder 2004, 15–16.) Alla on kuvattuna kestäväan kehityksen eri ulottuvuudet sekä erilaiset vaikutustasot, katso Kuvio 2.

Kuvio 2. Kestävän kehityksen ulottuvuudet ja tasot (Rohweder 2004, 17)

2.2 Yritysten yhteiskuntavastuu

Yritysten vastuullisen liiketoiminnan diskurssin juuret ovat jo puolen vuosisadan päässä, eri aikoina hieman eri painotuksin esiintyen. Laajemmin aihepiiriä alettiin kuitenkin tutkia vasta 1980-luvulla, jolloin erityisesti käsiteltiin yritysetiikkaa (engl. Business Ethics). 1990-luvulla sen rinnalle otettiin käsite yritysten yhteiskuntavastuu, joka on sittemmin lähes korvannut yritysetiikan käsitteen. Samoihin aikoihin mukaan tulivat erilaiset ympäristökysymykset ja sitä kautta liiketoimintaan tuli mukaan uusi johtamisen muoto, ympäristöjohtaminen. Yritysten yhteiskuntavastuulla ja ympäristöjohtamisella on kautta aikain ollut liittymäkohtia: eettisyys on ollut osa ympäristöjohtamista ja toisaalta luonto ja ympäristö on koettu keskeisiksi yritysten yhteiskunnallisen vastuun osa-alueiksi. 2000-luvulla nämä näkökulmat ovat lähentyneet entisestään ja otettu käyttöön uusi käsite, vastuullinen liiketoiminta. Vastuullisessa liiketoiminnassa yritys pyrkii toimimaan avoimesti, sekä ihmisiä että luontoa kunnioittaen. Vastuullinen toiminta on läpinäkyvää ja vastuun kantaminen vaikuttaa siihen, mitä yritys tekee ja miten yritys sen tekee. (Kallio & Nurmi 2006, 5-6.)

”Yhteiskuntavastuu” terminä on nykyisin laajasti käytetty (engl. Corporate Responsibility). Sen käytössä on kuitenkin erilaisia käytäntöjä, toisilla se kuvaa vain yrityksen sosiaalista vastuuta,

toisilla se kattaa kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet (Rohweder 2004, 77). Tämä vaikeuttaa erilaisten yritysten päämäärien ja arvojen vertailua ja pakottaa ottamaan tarkemmin selvää, mitä yritys yhteiskuntavastuullaan tarkoittaa. Rohweder käyttää termiä ”yritysvastuu” viitattesaan kestävän kehityksen kaikkiin ulottuvuuksiin (Rohweder 2004, 77). Samaa tarkastelulajua käyttää myös Suomen Standardoimisliitto SFS ry, joka on kirjoittanut ohjekirjaisen otsikolla ”Yritysten yhteiskuntavastuu - Ohjeita”, jossa kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet on katettu. Kirjassa ovat mukana yritysten vapaaehtoista sitoutumista koskevista vaatimuksista sekä taloudelliset, sosiaaliset että ympäristövaatimukset (Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2006, 5).

2.3 Välittömät ja välilliset ympäristövastuut

Ympäristövastuuta voidaan pitää yhtenä yritysvastuun osatekijänä. Siihen liittyy sekä välittömiä että välillisiä vastuuta. Välittömiksi ympäristövastuuksi voidaan laskea kuuluvan yrityksen itsensä aiheuttamien välittömien ympäristöongelmien ja -riskien hallintaa sekä luonnonvarojen kestävä käyttöä. Lähtökohtana on yritystoiminnan toteuttaminen siten, että raaka-aineiden ja energian käyttö on tarkoituksenmukaista ja syntyvät jätteet ja päästöt minimoidaan (Rohweder 2004, 99). Tätä välittömien vastuuden aluetta säädellään myös oikeudellisesti, ml. ympäristövaikutusten arviointi, luonnonsuojelu ja luonnonvaralainsäädäntö (Marttinen ym. 2000, 17–21).

Välillinen ympäristövastuu yrityksellä on silloinkin, kun se on ulkoistanut toimintoja toisten hoidettavaksi (kuten jätehuolto ja kierrätys). Tämä merkitsee sitä, että yrityksen on huolehdittava, että se määrittelee toiminnan vaatimukset ja reunaehdot myös yhteistyökumppaneilleen. Toisaalta välillinen vastuu saattaa ilmentyä vastuullisena osto- ja hankintatoimena myös yrityksen välittömän vaikutuspiirin ulkopuolella. Tästä esimerkkinä raaka-aineiden hankinta alueilta, joissa ei Suomessa käytössä olevan kaltaista lainsäädäntöä ole ohjaamassa ympäristövastuuta. (Rohweder 2004, 99–103.)

2.4 Ympäristöohjauksen keinot

Ympäristönkäytön ohjausjärjestelmiä on kolmenlaisia: oikeudellis-hallinnolliset ohjauskeinot (kuten lait, asetukset, EU-direktiivit, kansainväliset sopimukset), taloudelliset ohjauskeinot (esim. ympäristöverot, verohelpotukset, ympäristötuet) sekä informaatio-ohjaus, kuten ympäristömerkit (Marttinen ym. 2000, 23).

Informaatio-ohjauksen lähtökohtana on tiedon ja osaamisen kautta tapahtuva yritysten ja kansalaisten omaehtoinen työ ympäristön hyväksi. Sen keinovalikoimaan kuuluvat erilaiset ympäristömerkit ja ympäristöjohtamisjärjestelmät, muun muassa ISO 14 001 Ympäristöjärjestelmä-standardi sekä EMAS (the Eco-Management and Audit Scheme), yksityisen sektorin sekä julkishallinnon yrityksille ja organisaatioille tarkoitettu vapaaehtoinen ympäristöjärjestelmä. (Marttinen ym. 2000, 23–24).

Yrityksille ei enää nykyisin riitä se, että ne noudattavat lakeja ja asetuksia ympäristöasioissa. Kohonnut ympäristötietoisuus näkyy yritysten sidosryhmien odotuksissa: Ne edellyttävät yritykseltä sellaista ympäristövastuullista käyttäytymistä, joka ylittää lainsäädännön vaatimukset. Nämä ns. ympäristömarkkinavoimat ovat osoittaneet, että yritysten toimintaan voidaan vaikuttaa markkinakäyttäytymisen kautta. Lähtökohtana tällöin on se, että tuotteiden ja palvelujen kysyntä suuntautuu ainakin osittain ympäristönäkökohtien mukaisesti. Tällöin yritysten kannattaa muokata tuotteidensa ja palveluidensa ominaisuuksia sekä tuotantotapojaan ympäristöä huomioon ottavampaan suuntaan. Tähän vapaaehtoiseen informaatio-ohjaukseen kuuluvista järjestelmistä yhtenä esimerkkiä ovat tuotteiden ympäristöominaisuuksista kertovat ympäristömerkit. (Marttinen ym. 2000, 283–284).

2.4.1 Ympäristömerkinnät informaatio-ohjauksessa

Koska termi ”ympäristömerkki” on hyvin lähellä ”ympäristömerkintä” -termiä, on aivan aluksi kenties hyvä tarkentaa näiden käsitteiden käyttöä.

Ympäristömerkinnällä laajasti katsottuna tarkoitetaan mitä tahansa tuotteen ympäristöominaisuuksista kertovaa merkintää. Merkintä voi olla negatiivinen eli tuotteen haitallisuudesta kertova (esim. myrkyllisten aineiden merkinnät). Negatiiviset merkinnät ovat usein turvallisuussyistä pakollisia merkintöjä pakkauksissa. Jos merkintä on neutraali, se on usein kuten tuotteen tavaraseloste, joka myös on pakollinen. Nykyisin ympäristömerkki tai ekomerkki (engl. Eco-label) on vakiintunut useimmiten tarkoittamaan ns. positiivista merkkiä, joka korostaa tuotteiden ympäristölle vähemmän haitallisia ympäristöominaisuuksia tuoteryhmässään. (Marttinen ym. 2000, 293.)

Ympäristömerkit on luotu alun perin työkaluiksi, joilla yritys voi osoittaa toimintansa laatua ulospäin. Kyseessä on tällöin tiedon lisääminen markkinoilla, minkä vuoksi puhutaan ns. informaatio-ohjauksesta (Marttinen ym. 2000, 284). On kuitenkin huomattava, että vapaaehtoi-

set ympäristömerkit ovat vain yksi dimensio yrityksen ympäristöön liittyvässä toiminnassa. Ennen kuin niiden käyttöön päästään, yrityksen on tehtävä monta toimenpidettä jotka liittyvät tavalla tai toisella ympäristöön ja sen suojaamiseen. Näitä sivuttiin aiemmin puhuttaessa lainsäädännön asettamista perusvaatimuksista.

Elintarvikkeiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit ovat melko tuore ilmiö. Niitä on aktiivisesti kehitetty, myönnetty ja markkinoitu vasta reilut 10 vuotta. Muiden tuotteiden ympäristömerkkejä ja luomumerkkejä on toki myönnetty jo kauemmin, esimerkiksi virallisia ympäristömerkkejä, Pohjoismaista Joutsenmerkkiä vuodesta 1989 ja EU-kukkaa vuodesta 1992. Näidenkin kohdalla merkkien levinneisyys on kuitenkin lähtenyt voimakkaasti kasvamaan vasta viime vuosikymmenen aikana. Esimerkiksi ensimmäinen EU-kukka myönnettiin vasta 1996 eikä vuoteen 2000 tullessa merkkejä ollut myönnetty vasta kuin 53 kpl. (European Commission 2010.) Varsinainen buumi alkoi 2000-luvun puolenvälin jälkeen, vuodesta 2006 vuoteen 2010 myönnettyjen EU-kukka -merkkien määrä kolminkertaistui, ollen yhteensä 1016 kpl vuoden 2010 alussa (European Commission 2010.) EU-kukan soveltamisalaa ollaan laajentamassa elintarvikkeisiin mahdollisesti jo vuoden 2011 aikana (Euroopan parlamentti 2009).

Kuluneen vuosikymmenen aikana elintarvikkeille tarkoitettuja ympäristömerkkejä on kuitenkin tullut runsaasti markkinoille, pelkästään kalaa ja äyriäisiä sertifioivia ympäristömerkkejä on maailmalla lanseerattu yli 30. Suurin osa näistä merkeistä on ns. kaupallisia merkkejä ja näitä merkkejä verrataan toisiinsa usein erilaisissa keskusteluissa, tutkimuksissa ja benchmarking-vertailuissa. Näihin tutkimuksiin ja vertailuihin palataan myöhemmin, kun tarkastellaan lähemmin aiheesta kirjoitettuja raportteja ja yhteenvetoja.

2.4.2 Ympäristömerkkien hyödyntäminen

Euroopan komissio on julkaissut käsikirjan ”Ympäristöä säästäviä hankintoja - Käsikirja ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta julkisissa hankinnoissa” vuonna 2005. Vaikka käsikirja on suunnattu nimenomaan julkisen hankintatoimen avuksi eikä siinä erityisesti keskitytä mihinkään erityiseen hankintatyyppiin, voidaan sitä soveltuvien osin käyttää hyödyksi arvioidessa yleisesti ympäristömerkkien käyttökohteita. Käsikirjassa mainitaan monia ympäristömerkkien antaman tiedon hyödyntämisen kohteita. Ympäristömerkkien tietoa voidaan hyödyntää hankintatoimessa muun muassa:

- Teknisten eritelmien laatimisen apuna määriteltäessä hankittavan tavaran tai palvelun ominaisuuksia.
- Vaatimusten toteutumisen osoittamisessa (merkki voidaan hyväksyä keinoksi osoittaa teknisten vaatimusten noudattaminen).
- Vertailukohtana, johon tarjouksia voidaan verrata sopimuksen tekovaiheessa.
- Käyttämällä erilaisia merkkejä eri tarkoituksiin, esimerkiksi vaiheittaisessa lähestymistavassa. (Euroopan komissio 2010a, 19.)

Ympäristömerkkien vapaaehtoisuutta korostaa myös käsikirjan antama ohje ”Tarjoajilta ei kuitenkaan voi milloinkaan vaatia rekisteröitymistä tiettyyn ympäristömerkkiohjelmaan.” (Euroopan komissio 2010a, 19.) Toisaalta ohjeistus sulkee pois tiettyjä merkkejä niiden myöntämiskriteereissä olevien rajausten vuoksi. Kriteerien, jotka liittyvät tuotetta valmistavan tai palvelua tarjoavan yrityksen yleisiin hallintokäytäntöihin tai koskevat eettisiä kysymyksiä ei katsota soveltuvan julkisiin hankintoihin, eikä niitä pitäisi käyttää soveltamisalaan kuuluvissa hankintasopimuksissa (Euroopan komissio 2010a, 21.) Tämän tyyppisiä kriteereitä on useimmissa elintarvikkeiden ympäristömerkkijärjestelmissä, koska hyvät hallintokäytännöt ja eettiset valinnat katsotaan kuuluvan keskeisesti kestäväen kehityksen mukaiseen yritystoimintaan ja sen auditoituuteen.

2.5 Luonnonvarojen käytön ohjailu

Kalavarojen kestäväen käyttöön otetaan kantaa mm. Suomen Kalastuslaissa 16.4.1982/286, jossa kestäväen kehityksen vaatimus nousee esille jo ensimmäisessä luvussa:

Kalastusta harjoitettaessa on pyrittävä vesialueiden mahdollisimman suureen pysyvään tuottavuuteen. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, että kalakantaa käytetään hyväksi järkipäisesti ja ottaen huomioon kalataloudelliset näkökohdat, sekä huolehdittava kalakannan hoidosta ja lisäämisestä. Tällöin on vältettävä toimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa vahingollisesti tai haitallisesti luontoon tai sen tasapainoon. (Kalastuslaki 16.4.1982/286, 1 luku 1 §.)

Suomen lakien lisäksi kalavarantojen käyttöä ohjailaan myös Euroopan komission asettamien vuotuisten kalastuskiintiöiden avulla. Pohjana tälle toiminnalle on Euroopan yhteinen kalastuspolitiikka (YKP). Tämä säännöstö tuli voimaan 2002, jolloin 15 jäsenvaltion kalastusministerien hyväksymän säädöksen mukaan YKP:n tavoitteena on edistää kestäväen kalastusta ja vesiviljelyä, tervettä meriympäristöä ja taloudellisesti kannattavaa toimintaa, jotta voidaan tarjota työtä ja kehitysmahdollisuuksia rannikkoyhteisöille. (Euroopan komissio 2008.)

EU-maiden kalastusministerit päättävät vuosittain Itämeren, Mustanmeren sekä Pohjanmeren ja muun Koillis-Atlantin pyyntirajoista. Päätökset tehdään Euroopan komission esityksestä, jossa otetaan huomioon kalakantojen tilaa koskevat tutkimustulokset. Komissio on julkaissut suuntaviivat neuvottelujen pohjaksi vuodelle 2011. Komission esittämässä saalisrajoissa otetaan aiempaa selvemmin huomioon myös kalakantojen kestävyys. Kiintiöille ajetaan aiempaa tiukempaa linjaa, koska nykyisten kalastusmäärien on arvioitu uhkaavan kalakantojen kestävyyttä. (Euroopan komissio 2010b.)

Vuonna 2002 EU-maat päättivät palauttaa pyyntimäärät kestäväälle tasolle vuoteen 2015 mennessä. Tästä huolimatta arvioidaan, että 90:tä prosenttia kalakannoista pyydetään edelleen liikaa. Nykyiset pyyntimäärät ovat noin 34 prosenttia tutkijoiden määrittämää kestäväää saalista-soa suuremmat. (Euroopan komissio 2010b.)

Euroopan komission ehdottamat tiukennukset ovat linjassa YK:n ympäristöasiantuntijoiden arvioiden kanssa. Maailmanlaajuisesti katsottuna valtameristä tulee kalattomia vuoteen 2050 mennessä, jollei kalastusaluksien määrää leikata ja kalakantojen anneta elpyä, YK:n ympäristö-ohjelman (UNEP) asiantuntijat varoittivat viimeisimmässä tiedonannossaan. YK:n mukaan jopa 30 prosenttia maailman kalavarannoista on jo romahtanut. Tällä hetkellä vain neljännes kalakannoista katsotaan olevan terveissä lukemissa, mutta näissä on mukana enimmäkseen halpoja, vähiten haluttuja kaloja. UNEP raportoi jo aiemmin tänä vuonna, että kalojen häviäminen voidaan välttää rajoittamalla kalastusaluksien määrää ja lisäämällä suojelualueiden määrää. Kalastuslaivoissa tulisi suosia raportin mukaan pienempiä veneitä siihen saakka, kunnes elpyminen on saatu käyntiin. (YLE 2010.)

2.6 Kuluttajakäyttäytyminen

Kuten aiemmin todettiin, ympäristömerkeillä on vaikutusmekanisminsa markkinakäyttäytymisen ohjaajina. Marttinen ym. (2000, 293) esittävät että tutkimusten mukaan ympäristömerkinnöillä on vaikutusta kuluttajavalintoihin, etenkin tilanteessa, jossa tarjolla on kaksi suunnilleen samanhintaista, samaan käyttötarkoitukseen tarkoitettua tuotetta, joilla toisella on tunnettu ympäristömerkintä.

Kuluttajakäyttäytyminen tutkimusalana on merkityksellinen myös tämän opinnäytetyön toimeksiannon motiivina, ainakin välillisesti. Vaikka lähtökohtaisesti opinnäytetyön tulosta ra-

kennettiin Pro kalan sidosryhmien, kalatoimialalla toimivien yritysten käyttöön, on taustalla kuitenkin myös kuluttajien valinnat ja sitä kautta HoReCa -toimialan (hotelli-, ravintola ja catering) sekä kalan tukkukaupan, maahantuojien ja vähittäiskauppioiden kiinnostus ympäristömerkkeihin ja vastuulliseen hankintatoimeen omassa liiketoiminnassaan.

Vaikka tässä opinnäytteessä ei erityisesti tutkittukaan kuluttajakäyttäytymistä, on sen mekanismien ymmärtäminen tärkeää tutkittaessa markkinalähtöistä ympäristömerkkijärjestelmää.

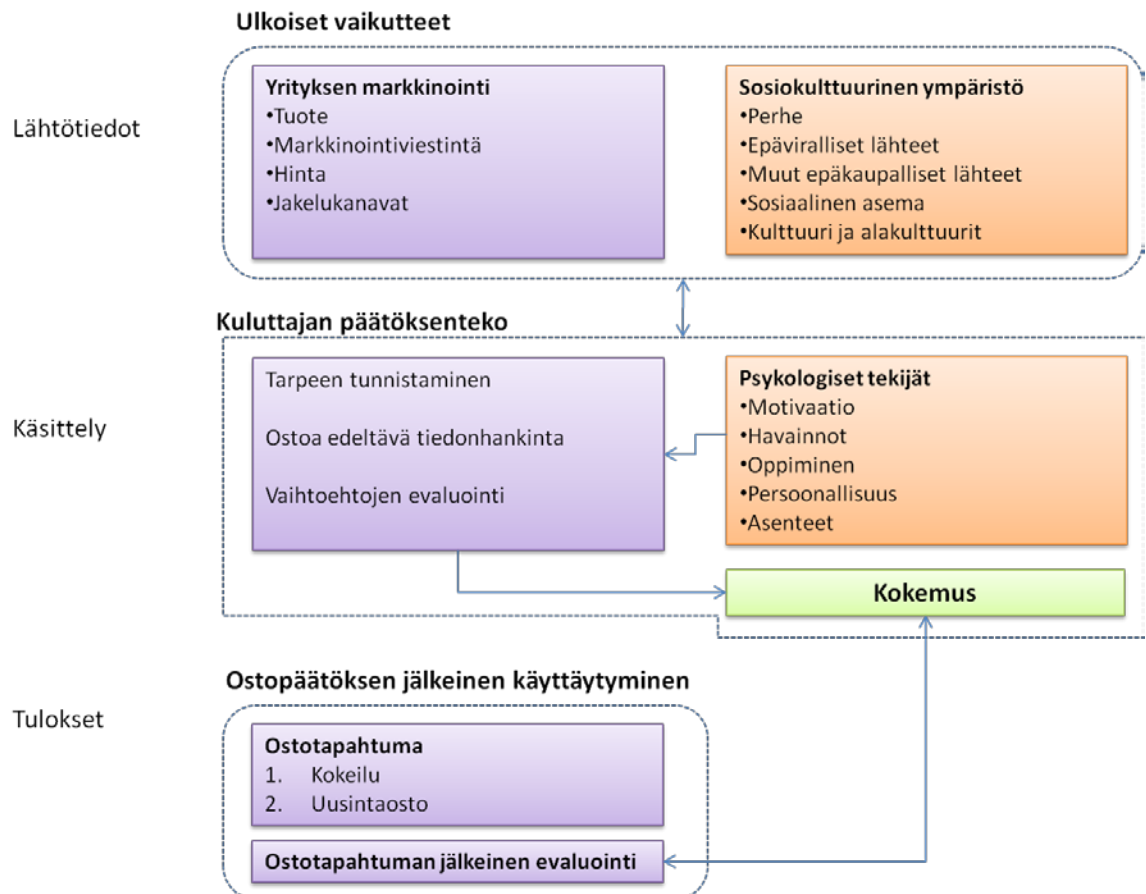
Kuluttajien päätöksentekoprosessi kuuluu kuluttajakäyttäytymisen tutkimusalaan. Koska ympäristömerkkien ja kestävä kehityksen periaatteiden noudattamisesta ostopäätöstä tehdessä on saatu osin ristiriitaisiakin tutkimustuloksia, on hyvä tarkastella päätöksenteon prosessin osasia hieman tarkemmin.

Kuluttajan ostopäätösprosessissa on kolme keskeistä vaihetta: Lähtötietojen hankkiminen (ulkoiset vaikutteet), tiedon käsittely (pätöksentekovaihe) ja tulosten käsittely (ostopäätöksen jälkeinen käyttäytyminen) (Schiffman & Kanuk 2007, 531). Ympäristömerkkijärjestelmän voi katsoa toimivan yritysten tuotteiden ominaisuuksia kuvaavana työkaluna ja markkinointikeinona, jolloin se toimii ulkoisena vaikuttimena kuluttajan hakiessa tietoa tuotteista. Tässä vaiheessa kuluttajaan vaikuttaa voimakkaasti myös se sosiokulttuurinen ympäristö, jossa hän toimii. Erilaiset kulttuurierot ja saatavissa oleva informaatio ja yksilön lähtökohdat vaikuttavat siihen, miten kuluttaja saamia tietoja käsittelee. Jo yksilön asuinpaikka voi vaikuttaa tähän. (Schiffman & Kanuk 2007, 531). Tutkimusten mukaan Pohjoismaissa on omaksuttu postmateriaaliset arvot muuta Eurooppaa nopeammin. Tämä on merkinnyt henkisten arvojen ja luonnon arvostuksen korostamista ja näiden arvojen edellyttämistä myös yrityksiltä. (Rohweder 2004, 21–23.)

Varsinaiseen päätöksentekoon siirryttäessä kuluttajaan vaikuttavat myös monet psykologiset tekijät, kuten asenteet, arvot, havainnot, persoonallisuus ja oppiminen. Näiden kautta kuluttaja tutkii annettuja vaihtoehtoja ja evaluoi erilaisia mahdollisuuksia (Schiffman & Kanuk 2007, 531). Vaihtoehtoja punnitaan monelta kannalta: Ostanko mitään? Jos ostan, valitsenko tuotteen A vai B? Valitsenko ympäristömerkin X vai Y? Näitä kysymyksiä on esitetty myös erilaisissa kuluttajatutkimuksissa, joita tarkastellaan lähemmin seuraavassa osiossa.

Kuluttajan päätöksentekoprosessi ei pysähdy varsinaisen ostopäätöksen jälkeen, vaan jatkuu tapahtuneen ostotapahtuman tarkastelulla. Kuluttaja kerää kokemuksia vastaisuuden varalle ja evaluoi ostopäätöksensä onnistumista (Schiffman & Kanuk 2007, 531). Kokemustensa perus-

teella kuluttaja voi toimia myös viiteryhmänä jollekin toiselle, joka on vasta aloittamassa prosessia. Tutkimusten mukaan esim. perheyhteisö toimii vahvasti viiteryhmänä, kun vaihtoehtoja tutkitaan: jos joku perheenjäsen ostaa jonkun tuotteen, on todennäköistä että myös muut perheenjäsenet suosivat kyseistä tuotetta. (Schiffman & Kanuk 2007, 339–341.) Kuluttajan päätöksenteon prosessin vaiheet on kuvattu alla, katso Kuvio 3.

Kuvio 3. Kuluttajan päätöksentekomalli. (mukaellen Schiffman & Kanuk 2007, 531)

2.6.1 Kuluttajatutkimukset

Nykykuluttajaa kuvataan kulutusasenteiltaan aiempaa vastuullisemmaksi. Kulutuksesta on tullut moniulotteista, ja sen voi nähdä heijastavan aikamme arvoja: valinnan vapautta mutta samalla valinnan tuomaa vastuuta. (Haanpää 2010.)

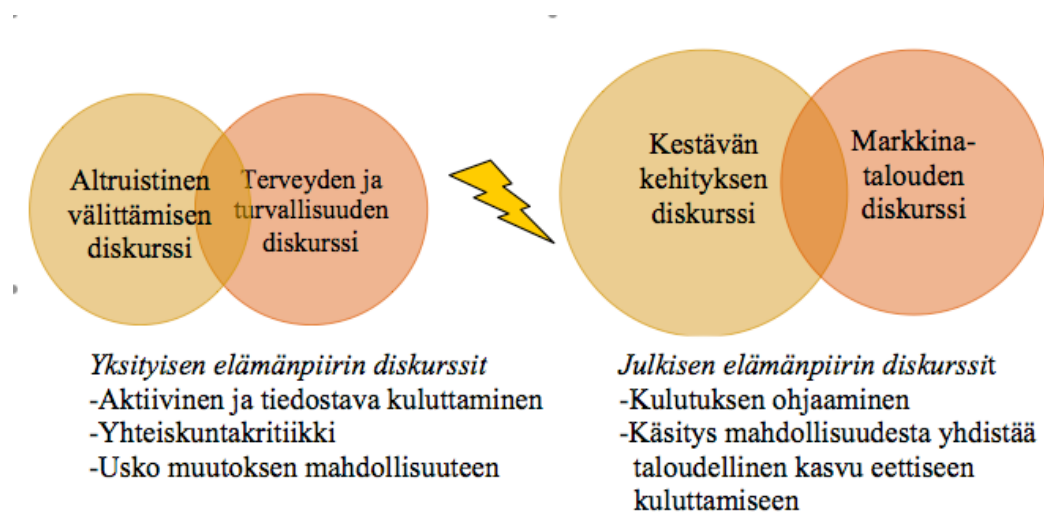
Tripod Research Oy:n tekemässä tutkimuksessa (2010) arvioitiin, että suomalaisista lähes joka kolmas on vastuullinen LOHAS-kuluttaja (Lifestyles Of Health And Sustainability). Tämä tarkoittaisi, että kestävän kehityksen periaatteet ja terveyttä edistävät elämäntavat ohjaavat yli miljoonan 15–75-vuotiaan suomalaisen valintoja. (Tripod Research, 2010.)

Vastuullisuus ja eettinen kuluttaminen ovat kuitenkin huonosti havaittavissa varsinaisia ostopäätöksiä tarkasteltaessa. Pitkän aikavälin seurantatutkimuksessa, ns. Myllytutkimuksessa (toimitettu vuosina 2001, 2003 ja 2006), tutkittiin Turun talousalueelle perustetun kauppakeskus Myllyn vaikutuksia Turun alueen vähittäiskauppaan ja kuluttajien ostokäyttäytymiseen. Yhtenä tutkimusdimensiona oli vastuullinen kuluttaminen. Haanpään mukaan (2010) tuotteen ympäristöystävällisyyden arvostus on noussut, joskin muutos on pieni. Luomutuotteita valitsi vuonna 2006 harvempi kuluttaja kuin vuonna 2001, eikä tuotteen alkuperämaa ole myöskään enää vuonna 2006 yhtä tärkeä kuin viisi vuotta aiemmin. Kuluttajat eivät myöskään halunneet maksaa hintapreemiota luonnonmukaisesta tuotannosta. (Haanpää 2010.)

Samansuuntaisia tutkimustuloksia saatiin vuonna 2009 Palvelualojen ammattiliiton (PAM) tilaamassa tutkimuksessa: lähes puolet suomalaisista ei välittänyt ruuan alkuperästä ostopäätöstä tehdessään kaupoissa tai ravintoloissa asioidessaan. Tutkimuksen mukaan 37 prosenttia kuluttajista selvittää taustat satunnaisesti ennen ostopäätöstä, 32 prosenttia melko usein, 21 prosenttia harvoin tai tuskin koskaan ja vain 10 prosenttia aina. Iäkkäämmät kuluttajat selvittävät taustat useimmin, kun taas alle 25-vuotiaat nuoret selkeästi muita ryhmiä harvemmin. Toisaalta kuluttajat kokivat, että heidän oli vaikea saada tietoa tuotteen alkuperästä ja tuotantotavoista ennen ostopäätöstä. Tämä selittynee sillä, että saman tutkimuksen mukaan selkeä enemmistö (57 prosenttia) työntekijöistä ei ollut saanut perehdytystä myymiensä tuotteiden taustoihin. (PAM 2009.)

Eettisen tai vastuullisen kuluttamisen mutkikasta luonnetta on tutkinut muun muassa Pecoraro (2009). Hän tarkasteli Helsingin Sanomissa puolentoista vuoden aikana (vuosina 2006 ja 2007) julkaistuja kirjoituksia eettisestä ruuan kuluttamisesta. Hän löysi aineistosta neljänlaisia diskursseja, joita ovat altruistisen välittämisen, terveyden ja turvallisuuden, kestävän kehityksen ja markkinatalouden diskurssit. Hän katsoo, että kaksi ensin mainittua ovat yksityisestä elämäpiiristä kumpuavia, kun taas kestävän kehityksen ja markkinatalouden diskurssit edustavat viranomaisen, asiantuntijoiden ja liike-elämän julkisen elämäpiirin diskursseja. Nämä dimensiot käyvät hänen mukaansa taistelua sekä siitä, miten asiat esitetään, mutta myös niihin liitetystä arvoista ja tavoitteista. (Pecoraro 2009, 1.). Dimensioiden suhteet on kuvattu alla, katso Kuvio 4. Myös argumentoinnissa on eroja: kun viranomaiset ja markkinatalous perustelevat näkemyksiään tutkimuksin hiilitaakasta tai ekotehokkuudesta, ei yksityisillä kuluttajilla ole mahdollisuuksia kyseenalaistaa niitä. (Pecoraro 2009, 11).

Pecoraron mukaan (2009) tilanne ei ole muuttumaton: merkitykset, arvot ja suhteet elävät dynaamisesti ajassa ja paikassa. Keskustelujen potentiaalisia seurauksia voivat olla hänen mukaansa muun muassa ruoan ja elintarvikkeiden tuotantoketjun jäljitettävyyden ja yritysten toiminnan läpinäkyvyyden vaatimus, kuluttajien informoinnin ja tiedon jakamisen tarve sekä ruoan kuluttamisen seurausten vastuun jakamiseen liittyvä moraalinen pohdinta. (Pecoraro 2009, 14)

Kuvio 4. Eettisen ruoan kuluttamisen diskurssien väliset suhteet (Pecoraro 2009, 11)

2.6.2 Ympäristömerkkien aiempia tutkimuksia

Kalatuotteiden ympäristömerkeistä ja niitä myöntävistä ohjelmista ja standardointiprosesseista on tehty viime vuosina useita vertailevia tutkimuksia. Vuonna 2007 WWF (World Wildlife Fund, Maailman Luonnonsäätiö) teki benchmarking-tutkimuksen kalanviljelyssä käytettävistä ympäristömerkeistä. Vertailussa pyrittiin tutkimaan merkkien ominaisuuksia etukäteen määrättyjä tutkimuskriteereitä vasten. Käsittelyssä olivat ympäristö-, sosiaaliset ja eläinten hyvinvointiin liittyviä tutkimuskohteita, sekä itse standardien kehitystyö ja verifiointin prosessit. (WWF 2007).

WWF on teettänyt myös toisen tutkimuksen vuonna 2009, jossa tutkittiin ympäristömerkkejä luonnonkalalle (WWF 2009). Muita tutkimuksia on tehnyt mm. MRAG (Marine Resources Assessment Group (MRAG Ltd) (MRAG 2009).

Myös Pohjoismaiden neuvosto (2008) on teettänyt ympäristömerkeistä tutkimuksen, jonka suoritti vuonna 2008 Det Norske Veritas. Tässä tutkimuksessa näkökulma on erityisesti Poh-

joismaiden kalastuksessa ja kalanviljelyssä käytettävät ympäristömerkit. (Pohjoismaiden neuvosto 2008.)

Yhteistä näille tutkimuksille on niiden lähestymistapa: ne pyrkivät benchmarkingin avulla osoittamaan ympäristömerkkien hyvyyttä toisiinsa verrattuna tai vaihtoehtoisesti verrattuna ennakkoon asetettuihin kriteereihin nähden.

2.7 Kala suomalaisten ruokavaliossa

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan suositusten mukaan suomalaisten tulisi syödä kalaa vähintään kahdesti viikossa, eri lajeja vaihdellen (Evira 2010).

Tilastojen mukaan suomalaiset kuluttivat vuonna 2008 yhteensä vajaat 16 kg kalaa/henkilö. Tämä jakaantui siten, että kotimaisen kalan osuus oli noin 4,4 kg/henkilö ja tuontikalan noin 11,2 kg/ henkilö. Iso osa kotimaisesta kalasta on kasvatettua kirjolohta. Tuontikaloista suurin osa tuodaan Pohjoismaista ja Thaimaasta. Tärkeimpinä tuontilajeina ovat kasvatettu lohi, kasvatettu kirjolohi ja tonnikalavalmisteet, mutta näitäkin suurempi osuus tilastossa (noin 4 kg/hlö/ vuosi) on ryhmällä ”muut lajit”. Tähän ryhmään kuuluvat mm. pangasius, tilapia, hoki, turska, ruijanpallas ja makrilli sekä monet muut kalatiseistä tutut lajit. (RKTL 2010.)

2.8 HoReCa-toimialan osuus kalankulutuksessa

HoReCa-toimialan liitos suomalaisten kalankulutukseen on vahva. Jopa kaksi miljoonaa suomalaista nautti päivittäin aterian kodin ulkopuolella 2000-luvun puolivälissä ja henkilöstöravintoloissa valmistettiin 65 miljoonaa ateriaa vuonna 2006. Monille tämä ateria on ainoa päivän lämmin ateria. (Hakala 2006.)

Kalan kulutuksesta neljäsosa tapahtuu suurtalouskeittiöissä (FinnWatch 2010, 3). Myös HoReCa- toimialan tekemät hankintaratkaisut ovat saaneet viime aikoina julkisuutta. Lontoon 2012 olympialaisten kisajärjestäjät ovat ilmoittaneet tarjoavansa vain kestävän kehityksen mukaisesti tuotettua ja ympäristömerkittyä kalaa ja äyriäisiä olympialaisten osallistujille, yhteensä jopa 82 tonnia (SeafoodSource 2010). Vastaavasti globaali toimija Sodexo on ilmoittanut siirtyvänsä asteittain Yhdysvaltain markkinoilla ainoastaan ympäristömerkityn luonnonkalan käyttöön ja hankintaan vuoteen 2015 mennessä (Sodexo USA 2009).

Suomessa on vastikään valmistunut FinnWatchin tekemä tutkimus (2010), jossa selvitettiin vastuullisuutta suomalaisten henkilöstöravintoloiden ja kaupan alan ostoissa. Suurimmat henkilöstöravintolat ja hankintayhtiöt ovat ottaneet käyttöön kalaostojen vastuullisuuspolitiikkoja. Tutkimuksesta saadut tulokset paljastavat, että liikakalastukseen ja kalakantojen häviämiseen liittyvistä ongelmista ollaan kaikilla tasoilla tietoisia. Kalan ostoja ei kuitenkaan olla vähentämässä. Suuret henkilöstöravintolat ja hankintayhtiöt pyrkivät seuraamaan WWF:n suosituksia ja haluavat lisätä ympäristömerkityn kalan osuutta valikoimissaan. Kalatukkurit ja -jalostajat vaativat toimittajiltaan todistuksia kalastusalueesta ja kalan alkuperä koetaan hyvin tiedetyksi. (FinnWatch 2010, 18.) Näistä toimista huolimatta Suomessa kulutetaan paljon ”epäeettistä” kalaa ts. kalaa jonka alkuperä on joko epäselvä tai joka on peräisin muualta kuin kestävän kehityksen periaatteita noudattavista lähteistä (Pohjola, J. 2010).

FinnWatchin tutkimuksessa (2010) havaittiin, että osa kaupoista ja ruokapalveluista haluaa lisätä ympäristömerkityn kalan tarjontaa, osa heittää pallon kuluttajille - kun ei paljon kysytä, ei tarjotakaan, toteaa tutkimuksen tekijä Päivi Pöyhönen. Tarjonnan lisäämisen puolesta puhuu myös osto- ja kehitysjohtaja Pertti Grönfors kansainväliseen catering-ketjuun kuuluvasta Eurest Finlandista. Yrityksen selvityksen mukaan vastuullisuusmerkitty lounaslistakala on vain prosenttien tavanomaista kalliimpi hankinta, ja tilaus onnistuu hiiren klikkauksella. Grönforsin mukaan kestävän kalahankinnan teko kuuluu ammattikeittiölle, eikä asialla tarvitse rasittaa kuluttajaa. (Ruokatieto 2010.)

Vastaavantyyppisiä kommentteja vastuunkannosta kuultiin myös Iso-Britannian johtavan vähittäiskauppaketjun, Waitrosen, edustajalta Kööpenhaminassa tammikuussa 2010 pidetyssä kalan ympäristömerkkiseminaarissa. Kalan hankinnasta vastaava ostaja Quentin Clark kertoi, että he ovat vähittäisportaana ottaneet vastuun kalan eettisyydestä eivätkä osta enää muuta kuin kestävän kehityksen mukaisesti tuotettua tai pyydettyä kalaa (Clark, C. 19.1.2010). Clarkin mukaan kuluttaja haluaa, että ”...voi luottaa brändiin...”¹ ja että ”..joku muu huolehtii eettisyydestä puolestani”². Samaan aikaan hän huomauttaa, että ympäristömerkit ovat vain yksi keino yritysvastuun hoitamiseen (Clark, C. 19.1.2010).

¹...they want to trust the brand...”

²...somebody else is doing the worrying for me...”

3 Empiirinen osa

Empiirisen osan työstä muodostivat tietoaineiston kerääminen, seulominen, valinta ja kokoaminen raporttimuotoon. Kerätyn aineiston perusteella rakennettu PowerPoint-esitys toimi yhdessä raportin kanssa. Käytännön toteutukseen tulivat vielä alkuperäisen suunnitelman ulkopuolelta osallistuminen seminaariin, sekä kaksi julkista esiintymistä raportin tuloksia esitellen. Seuraavaksi tarkastellaan näitä projektin vaiheita ja tuotoksia hieman tarkemmin.

3.1 Kohteen esittely

Toimeksiantaja oli selkeästi käyttänyt aikaa ja vaivaa opinnäytetyön toimeksiannon muotoiluun. Kun opinnäytetyöprosessi käynnistyi, olivat toimeksiannon määrittelemät tavoitteet työn lopputulokselle vahvana pohjana myös itse prosessin ja projektin suunnittelulle. Toimeksiantajalla oli selkeä kuva siitä, mitä tutkimusongelmaa pitää tutkia ja missä muodossa tuotokset pitää olla (Microsoft Word-dokumentti sekä PowerPoint-esitys). Myös aikataulu oli asetettu alustavasti sitä silmällä pitäen, että em. tuotokset piti saada toimeksiantajan sidosryhmien käyttöön maaliskuussa 2010. Näiden lisäksi toimeksiantaja ei asettanut erityisiä rajoitteita, vaan antoi suhteellisen vapaat kädet sekä tiedonhankintaan että raportin sisältöön.

Ne rajaukset, jotka projektin aloituksessa sovittiin, liittyivät suoriin yhteydenottoihin alan toimijoihin sekä tulevan raportin laajuuteen sekä näkökulmaan. Koska elettiin joulun aluaikaa, toivottiin, että mahdolliset yhteydenotot alan toimijoihin siirrettäisiin yli vuoden tärkeimmän kalasesongin, joulun, ja että ne koordinoitaisiin toimeksiantajan kautta. Tuotosten näkökulma piti rakentaa kohderyhmälle sopivaksi, asiasisältö pidettävä mahdollisimman neutraalina, raportin laajuus melko suppeana sekä kieliasu yleiskielisenä.

3.2 Suunnitelma

Ensimmäisessä tapaamisessa marraskuun alussa ei vielä allekirjoitettu toimeksiantosopimusta, sillä periaatteessa tapaamisen ensisijainen tarkoitus oli haastatella mahdollista opinnäytetyön tekijää. Kun haastattelu sujui hyvin, toimeksiantaja antoi luvan edetä varsinaiseen työhön välittömästi. Aikataulusta keskusteltaessa tuli ilmi, että alun perin toivotuksi valmistumisajankohdaksi toimeksiantoon mukaan laitettu tammikuun puolenvälin, 2010 päivämäärä ei ollut ehdoton. Tiukan aikataulun oli vain haluttu osoittavan asian tiettyä kiireellisyyttä ja korostavan toivomusta pikaiseen aloitukseen. Suunnitelman teko jätettiin opinnäytetyön tekijälle.

3.2.1 Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheet

Projektin aikataulutuksessa oli alussa hieman haasteita, sillä virallisen opinnäytetyöprosessin mukaisesti suunniteltujen opinnäytteiden aiheanalyysit käsitellään ja hyväksytään HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulussa vain neljä kertaa vuodessa. Koska olin menettänyt aiemman aiheeni juuri sinä päivänä, jona syksyn 2009 viimeiset aiheanalyysit olisi pitänyt jättää käsitteilyyn, olin noin kolme viikkoa myöhässä uuden aiheeni kanssa. Vaikka tämä oli tavallaan vain hallinnollinen ongelma, en halunnut tehdä projektisuunnitelmaa ennen kuin selvisi, pääsisinkö aloittamaan opinnäytetyöprosessin heti vai vasta tammikuussa 2010. Kun koulu oli valmis joustamaan aiheanalyysin käsittelyssä, ja sain aiheelleni hyväksynnän poikkeusaikataulussa jo marraskuussa 2009, pääsin rakentamaan kunnollista, todellisiin päivämääriin perustuvaa projektisuunnitelmaa. Alkuperäinen projektisuunnitelmarunko käsiteltiin ja hyväksyttiin virallisessa aloituskokouksessa 1.12.2009, jossa oli mukana myös opinnäytetyön ohjaaja. Samassa yhteydessä allekirjoitettiin myös virallinen toimeksiantosopimus.

3.2.2 Projektisuunnitelma

Projektisuunnitelman rungossa oli perusprojektin mukainen sisältö: määrittelyt, organisaatio, toteutussuunnitelma, budjetti, ohjaussuunnitelma ja projektin toimitus ja lopetus. Tämä suunnitelmarunko käytiin läpi tapaamisessa toimeksiantajan kanssa ja todettiin että opinnäytetyön luonteen vuoksi useimmat asiat suunnitelmassa voidaan kuitata melko pienin kommentein. Näitä olivat mm. resurssisuunnitelma, riskit, budjetti ja kustannus seuranta. Suunnitelman keskeisiä asioita olivat tavoitteet, tuotokset, rajaukset sekä aikataulu. Näihin kirjattiin tapaamisessa kommentteja ja suunnitelmia. Prosessin haluttiin kuitenkin pysyvän käytännönläheisenä, ja toimeksiantajan ehdotuksesta kaikki ylimääräinen projektihallinnan byrokratia pyrittiin minimoimaan. Tämä oli mahdollista, koska opinnäytetyön tekijällä oli entuudestaan projektikokemusta työelämästä ja toisaalta toimeksiantaja oli valmis epämuodolliseen yhteydenpitoon aina tarvittaessa, joko sähköpostitse tai puhelimitse. Projektin ohjauksesta sovittiin, että kokouksia, jossa ovat paikalla sekä toimeksiantajan edustajat että opinnäytetyön ohjaaja, pidetään vain muutama, noin kuukauden välein. Muina aikoina yhteydenpito toteutettaisiin sähköpostitse tai puhelimitse. Tarvittaessa oltiin valmiita järjestämään myös henkilökohtaisia tapaamisia. Aloituskokouksen perusteella ja tammikuussa täydennetty projektisuunnitelma on liitteenä 5.

Suunnitelmassa oli mukana aluksi pääasiassa vain tiedonhaku kirjallisista lähteistä, sekä toimeksiantajan edustajien haastatteluja. Joulukuussa 2009 tuli toimeksiantajalta viesti, jossa kerrottiin Kööpenhaminassa järjestettävästä seminaarista, jossa tulaisiin käsittelemään kalan ym-

päristömerkkejä. Toimeksiantajan pyynnöstä ilmoittaudivin mukaan seminaariin, aiheena “Workshop on The future Environmental labelling of seafood”, joka oli Pohjoismaiden ministerineuvoston aloitteesta kutsuttu koolle. Projektisuunnitelmaan tuli tässä vaiheessa siis melko täydellisesti ajoitettu ja varsin arvokkaaksi lisäksi osoittautunut muutos. Mahdollisuus päästä alan asiantuntijoiden pitämään seminaariin toi erinomaisen empiirisen osan täydennyksen muutoin melko suoraviivaiseen selvitystyöhön. Seminaariosallistuminen mahdollisti kuulla suoraan kansainvälisiltä asiantuntijoilta, Euroopan unionin edustajilta sekä ympäristömerkkien myöntäjiltä viimeisimmät uutiset aihealueesta sekä katsaus tulevaisuuden näkymistä. Seminaarin esitysten tiivistelmä on liitteessä 3.

3.2.3 Aikataulu

Alkuperäiseen projektisuunnitelmaan kirjattiin aikataulusta aluksi vain viitteellisiä aikoja. Joulukuun varattiin tiedonhauille ja keräämiselle ja varsinainen kirjoitustyö raporttia varten oli tarkoitus lähteä täysipainoisesti liikkeelle tammikuussa 2010. Raportin kirjoittamiselle ja viimeistelylle varattiin noin kaksi kuukautta aikaa, jonka ajanjakson loppupuolella piti tuottaa myös esitysaineisto. Tärkeimmät tarkistukset aikatauluun tehtiin tammikuun lopussa 2010, kun maaliskuun kalaseminaarin aikataulu oli selvillä tarkkoine päivineen. Päivitetty suunnitelma sisälsi tässä vaiheessa jo varsin tarkat tehtäväkuvaukset ja tavoitepäivämäärät. Aikatauluun varattiin toimeksiantajalle kaksi palautekierrosta ennen lopullista raportin hyväksyntää. Päivitetty aikataulu osatehtävineen on kuvattu projektisuunnitelmassa, liitteessä 5.

3.3 Toteutus

Varsinainen opinnäytetyön toteutus pääsi käyntiin heti ensimmäisen tapaamisen jälkeen, marraskuun puolivälissä 2009. Tällöin aloitin aiheeseen orientoitumisen ja käyttöni luovutettujen lehtiartikkeleiden ja tietoaisteistojen alustavan läpikäynnin. Alkuvaiheessa tiedon runsas määrä sai myös minut vakuuttuneeksi siitä, että valittu aihealue, kalatuotteiden ympäristömerkit, on erittäin laaja ja sekava kokonaisuus. Tiedon runsas määrä ei näyttänyt korreloivan millään tavalla sen käytettävyyttä. Jo tässä vaiheessa uskoin, että tiivistä yhteistyöstä toimeksiantajan kanssa olisi hyötyä aiheen jäsennyksessä. Vielä virallisen aloituskokouksen aikoihin, joulukuun alussa, oli aihealue hieman epämääräinen ja raportin sisältö vielä suunnitteluasteella. Ongelmaksi näytti muodostuvan alussa turhan tiedon karsiminen ja olennaiseen keskittyminen.

3.3.1 Tiedonhaku verkosta

Toteutukseen kuului aluksi lukemattomia työtunteja verkkosivuja lukiessa. Useimmiten kansainvälisten ympäristömerkkien myöntäjien sivulla oli ainakin osa tiedoista myös englanninkielisenä, jolloin tiedonhaku toimi suhteellisen kivuttomasti. Usein tilanne oli kuitenkin sellainen, että englanninkielinen sivusto oli suppeampi tai englanninkielistä versiota ei ollut ollenkaan. Tällöin piti joko käyttää hieman vähemmän tuttuja kieliversioita (ruotsia ja saksaa) tai hakea tietoa toissijaisista lähteistä. Tämä hidasti tiedon vertailua ja analysointia melko paljon. Toissijaisien lähteiden kohdalla piti myös tehdä erilaisia ristiin tarkistuksia tiedon oikeellisuuden varmistamiseksi.

Verkkosivustojen rakenteellinen ongelma tiedonhakijan kannalta oli usein niiden sekava sivuhierarkia ja navigoinnin vaikeus. Usein työni kannalta tärkeät dokumentit, kuten standardit ja kriteerit, olivat erillisissä tiedostoissa. Näiden läpikäyntiin kului melko kauan aikaa, koska jokainen tiedosto piti ensiksi avata Adobe-lukijaan tai Wordiin. Usein dokumentit olivat hyvin pitkiä (jopa yli 100-sivuisia) ja niitä ei ollut optimoitu selainkäyttöön, mikä vaikeutti oleellisen tiedon löytämistä. Verkkosivustoille palasin koko projektin ajan aina vain uudelleen, sillä muuttamat verkkosivut päivittyivät projektin kuluessa. Muuttamat ympäristömerkit jopa loivat kokonaan uusia englanninkielisiä osioita tai täydensivät vanhaa opinnäytetyöprosessin kuluessa, mikä helpotti työtäni jossain määrin loppua kohden.

3.3.2 Muu lähdeaineisto

Verkkosivustojen lisäksi keskeinen dokumentti, johon tukeuduin useasti hahmottaessani kokonaisuutta, oli vuonna 2009 pidetyn FAO:n ja OECD:n isännöimän seminaarin yhteenvetoaineisto, ”Round Table on Eco-Labeling and Certification in the Fisheries Sector”, Den Haag, 22 – 23.4.2009”. Voisi sanoa, että kyseinen dokumentti aiheineen loi koko tietoperustan perusrungon alkuvaiheessa ja palasin siihen useasti prosessin aikana. Tämä dokumentti annettiin alun perin käyttööni jo ensimmäisellä tapaamisella, ja se kulki taustalla koko prosessin ajan.

Muita tärkeitä dokumentteja olivat FAO:n eli YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön ohjeet kalan ympäristömerkeille. ”The FAO Guidelines for the eco-labelling of Fish and Fishery Products from Marine Capture Fisheries” vuodelta 2005 on vakiintunut useimpien luonnonkalan ympäristömerkkien standardien pohjaksi.

3.3.3 Organisaatioiden asiakaspalvelu

Hieman henkilökohtaisempaa otetta vaativa tietolähde olivat ympäristömerkkien myöntäjien ja sertifiointilaitosten asiakaspalvelut. Kun jotakin mielestäni keskeistä tietoa ei löytynyt em. tahojen verkkosivuilta, laitoin kysymykset suoraan verkkosivustoilta löytyneisiin asiakaspalvelujen tai yhteyshenkilöiden sähköposteihin. Useimmiten kysymykseni liittyivät joko kustannuksiin tai Suomen asemaan ao. organisaatioiden palvelukartalla. Positiivinen yllätys oli se, että kuudesta lähestymästäni ympäristömerkkiorganisaatiosta yhtä lukuun ottamatta kaikki vastasivat, vieläpä nopeasti, tiedusteluihini. Samanlainen kokemus syntyi sertifiointilaitosten vastauksista, kaikki kuusi lähestymääni yritystä vastasivat kysymyksiini. Tätä voidaan pitää melko hyvänä saavutuksena, sillä ao. kysymykset lähtivät useisiin eri maihin Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Tulipa yksi vastaus jopa Papua-Uusi Guineasta (tosin yhdysvaltalaisen yrityksen edustajalta).

Hyvänä merkkinä pidän myös sitä, että mikään organisaatio ei suhtautunut kysymyksiini ylimielisesti, vaikka esiinnyin vain omissa nimissäni yksityishenkilönä ja useimmiten hyvin lyhyen kysymyksen kanssa. Ainoa epäluuloinen vastakysymys kysymyksen motiiveista tuli suomalaiselta sertifiointilaitokselta, joka halusi tietää miksi kyselen sertifiointeista. Annettuani selityksen, sävykin muuttui ystävällisemmäksi. Tämä organisaatioiden innokkuus olla avuksi on mahdollisesti hyvä merkki myös suomalaisten kala-alan toimijoiden kannalta, jos ne joskus lähtevät sertifiointiprosessiin. On muistettava, että ympäristömerkkiorganisaatiot ja tarkastuslaitokset toimivat kaikki kaupalliselta pohjalta, joten nopeat vastaukset kielivät myös niiden innosta saada uutta kauppaa niille uudelta markkina-alueelta, Suomesta.

3.3.4 Toimeksiantaja tietolähteenä

Tärkeä tietolähde olivat myös toimeksiantajan edustaja Katriina Partanen sekä Elintarviketeollisuusliiton Kalateollisuusyhdistyksen toimialapäällikkö Irmeli Mustonen sekä Elintarviketeollisuusliiton ympäristö- ja kestävä kehityksen asiantuntija, toimialapäällikkö Anna Vainikainen. Heillä oli johdannossa mainitun kirjallisen aineiston lisäksi tarjolla myös sellaista sisäpiirin tietoa, jota ilman en olisi voinut valita oleellista aineistoa raporttiin. Myös raportin yleisrakenteeseen sain erinomaisia kommentteja. Heillä oli myös keskeinen osa asiatarhastuksen kannalta, koska he lukivat ja kommentoivat monta eri raportista syntynyttä versiota. Toimialan käyttämä erikoissanasto sekä toimialan tulevaisuudennäkymien ja käynnissä olevien hankkeiden tiedot olivat tärkeitä prosessin onnistumisen kannalta.

Tapaamisia järjestettiin yhteensä viisi, johon toimeksiantajan ohjausryhmä osallistui vaihtelevilla kokoonpanoilla. Näiden lisäksi käytiin lukuisia sähköpostikirjeenvaihtoja, varsinkin raportin tiiveimmän kirjoitusvaiheen aikana, jolloin viestejä vaihdettiin jopa useita päivän aikana.

3.4 Tuotoksen kuvaus

Tämän opinnäytetyön tuotokset ovat raportti ”Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit”, samanniminen PowerPoint esitysmateriaali, tiivistelmä Kööpenhaminan seminaarin sisällöstä sekä kokoelma haastattelukysymyksiä, joita voidaan tarvittaessa käyttää jatkokehityshankkeissa. Tuotokset ovat liitteissä 1-4.

Raportista tuli loppujen lopuksi 26-sivuinen, yhteensä 17 erilaista ympäristömerkkiä esittelevä kokonaisuus. Johdanto-osuus on kohtuullisen suppea, jotta varsinaiselle merkkiasialle jäi enemmän tilaa. Alussa käsitellään ympäristömerkkejä yleisesti taustoineen, sitten tutkitaan merkkien myöntämiskriteereitä. Seuraavaksi tarkastellaan yleisellä tasolla kustannuselementtejä sekä sitä, kuka voi hakea merkkien käyttöoikeuksia. Varsinaista merkkien esittelyä seuraa sertifiointiprosessin esittely sekä tulevaisuuden näkymien käsittelyä. Lopuksi esitellään muutamia vaihtoehtoisia reagointimalleja yritysvastuun käsittelyyn. Liitteenä raportissa on taulukko, johon kerättiin kunkin merkin yksityiskohtaisempia tietoja sekä tärkeitä numerotietoja.

PowerPoint-esityksessä ei ole erityisesti kikkailtu teknisillä virityksillä, vaan se on tyyliltään yksinkertainen ja suoraviivaisesti asiaan pureutuva. Siitä huolimatta yritin panostaa neutraaliin, mutta miellyttävään ulkoasuun, jonka värimaailma sopii sekä toimeksiantajan logoon että merrelliseen teemaan. Koska esityksestä puuttuvat monimutkaiset animaatiot, on oletettavaa, että sen päivittäminen kulloisenkin päivän tilanteeseen tulee olemaan helppoa. Koska merkkirintamalla tapahtuu uudistumista jatkuvasti (jo vuonna 2010 odotettavissa muutoksia), on tärkeää että opinnäytetyöprosessin jälkeenkin materiaalia on helppo päivittää.

3.5 Opinnäytetyöprosessin evaluaatio

Kun opinnäytetyöaihe julkistettiin HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun sähköisellä ilmoitustaululla Pasilassa marraskuun alussa 2009, tiedot toimeksiannosta näyttivät hyvin suppeilta. Tiedonannossa oli mainittuna vain pääasiat: ”kalatuotteet”, toimeksiantajan yhteystiedot ja tieto nopeasta aloituksesta (viikon sisällä). Lisätietojen saaminen näytti vaikealta, sillä niitä ei ollut saatavana mistään ammattikorkeakoulun järjestelmästä, eikä toimeksiannon vastaanottajaa koululla ollut tiedossa. Mutta vahva motivaatio löytää uusi opinnäytetyön aihe nopeasti,

vain pari viikkoa aiemmin menetetyin edellisen aiheen tilalle, ajoi ottamaan yhteyttä toimeksiantajaan heti seuraavana päivänä. Vasta keskustelu toimeksiantajan kanssa avasi aiheita tarkemmin. Nopea toiminta yhteydenotossa käänsi tilannetta varmasti edukseni, sillä toimeksiannon lupaama pieni palkkio työn tekemisestä varmasti kiinnosti muitakin aiheen metsästäjiä. Sovimme tapaamisen jo samalle viikolle ja sain opinnäytetyön toimeksiannon. Jälkeenpäin arvioituna tämän aiheen valinta oli iso askel ”epämukavuusalueelle”, koska toimialasta minulla oli vain ulkokohtaista tietoa, lähinnä kuluttajan näkökulmasta. Mutta suhtauduin luottavaisesti projektinhallinta- ja tiedonhakukykyihini, joten en epäillyt onnistumistani. Uudelleen tähän ”epämukavuusalueeseen” törmäsin Kööpenhaminan seminaarissa, jossa olin keskellä toimialan asiantuntijoita Euroopan joka kolkasta. Seminaariohjelman seuraaminen ei ollut vaikeata, mutta ns. small-talk ruokapöydässä ei ollut parasta mahdollista, koska putosin ”veneestä” jo alkumetreillä, koska en ymmärtänyt toimialan erityispiirteitä kunnolla.

Kalastukseen, kalanviljelyyn ja ympäristömerkkeihin liittyvä sanasto vaati prosessin aikana muutoinkin hieman tutkimista ja selvittelyä, koska toimiala ei ollut tuttu entuudestaan. Varsinkin erilaisiin pyyntitapoihin liittyvä englanninkielinen aineisto vaati melkoisia ristiin tarkistuksia ja kuvien katselua, koska suomenkielisiä vastineita ei voinut millään arvata. Varsinaisessa tuotoksessa näitä tietoja ei onneksi sivuttu montaa kertaa, koska raportti oli suhteellisen yleisellä tasolla kirjoitettu.

Työmenetelmät vaihtelivat prosessin aikana. Aluksi oli aineiston keräilyvaihe, jossa heti ei siirtynyt mitään paperille. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoitti asioiden, asiayhteyksien, käsitteiden ja materiaalien prosessointia mentaalisesti. Toki tiettyjä otsikkotason asioita oli jo valmiina pohjassa, mutta todellisuudessa ensimmäisten viikkojen aikana, ei minulla ollut aavistustakaan siitä, miltä opinnäytteen tulisi näyttää. Tietoa oli niin paljon, että mielekkään, tiiviin kokonaisuuden kirjoittaminen tuntui vaikealta. Kun raportti alkoi lopulta saada hahmoaan, tarvittiin vielä monta iteroitukierrosta ennen kuin päästiin sellaiselle tasolle, jota saattoi jo kuvitella esittelevänsä julkisesti. Isompia muutuskierroksia, joissa koko selvitysraportti oikeastaan kirjoitettiin kokonaan uudelleen, oli neljä. Pienempiä päivityksiä, joissa joko lisättiin tai vähennettiin jotain laajempia tekstiosuuksia, oli kymmenkunta. Toimeksiantajalle lähetettiin kaksi perusversiota tarkistettavaksi, sen lisäksi aivan loppusuoralla kirjoitin vielä pari kappaletta kokonaan uudelleen. Toinen oli alun perin hieman kevyelle käsittelylle jäänyt EU-kukka ja toinen oli josain vaiheessa jotenkin objektiivisen näkökulmansa menettänyt kappale suosituslistoista.

Vaikka ennen opinnäytetyöprosessia tutkin jopa useita oppaita tämäntyyppisen tutkimustyön tekemisen nikseistä, palasin aina takaisin omille juurilleni. Tämä tarkoitti sitä, että opiskeluvuosien aikana käytetty ”yhdellä istumalla” -metodi pääsi käyttöön myös opinnäytetyöprosessissa. Minun oli huomattavasti helpompaa tehdä jopa 8-10 tunnin yhtäjaksoisia työrupeamia, kuin tehdä vähän kerrassaan. Pitkien kirjoitussessioiden aikana pääsin ”flow”-tilaan, jolloin keskittyminen oli täydellistä ja kaikki muu unohtui.

Kun prosessin aikana selvisi, että tulen itse esittämään PowerPoint-esitykseni Kalankasvattajaliiton jäsenistölle Jyväskylässä maaliskuun lopussa 2010, tietty lisäpaine työn tuotosten onnistumisille ilmaantui. Joutuisin itse ”tuleen” ja työni tulosta arvosteltaisiin välittömästi. Omien kasvojen antaminen työlle on tietenkin aivan loistava tilaisuus esitellä pitkän prosessin myötä syntynyt lopputulos, mutta jännitystä se kyllä lisäsi. Niinkään en jännittänyt itse esiintymistä, siitä minulla oli kyllä kokemusta. Mutta ajatus siitä, että puhuisin alan ammattilaisille, vaikka en muutamaa kuukautta aiemmin ollut tiennyt aiheesta mitään, antoi kyllä lisämausteen valmistautumiseen. Kun ensimmäinen esiintyminen meni hyvin, seuraava oli jo huomattavasti helpompi. Toinen työn esittely tapahtui Pro Kalan vuosikokouksen yhteydessä huhtikuussa 2010.

Matkan varrella harkitsin Word-ohjelmiston käytön lisäksi myös jonkun tyyppisen julkaisuohjelmiston käyttämistä siistin lopputuloksen saamiseksi raporttiin. Esim. Microsoft Publisher oli hetken aikaa harkinnassa. Siihen olisi voinut tuoda valmiita Word-tekstejä, mutta kokeiltuani sitä muutaman kerran, jätin ajatuksen. Osittain sen vuoksi, tekstiä oli raportissani huomattavasti suurempi osuus kuin kuvia tai graafeja, toisaalta sen vuoksi, että en halunnut uhrata yhtään ylimääräistä aikaa ulkomuodon hakemiseen. Keskeistä tulisi kuitenkin olemaan sisältö eli substanssi, ei se, miten kuvat asettuvat dokumentille. PowerPoint-esityksen muotoilussa oli hieman yhteensopivuushaasteita, sillä käyttämäni versio 2007 tuotti esityspohjiin elementtejä, joita toimeksiantaja ei saanut näkyviin. Monien yritysten jälkeen päädyin siihen, että teen kaksi erilaista versiota, toisen versiolla 2003 ja toisen 2007 -ohjelmalla. Säilytin myös uudemman version, koska olin siihen jo ehtinyt mieltymään, koska olin sen valmistellut omia esityksiäni varten.

Mielestäni onnistuin prosessissa varsin hyvin. Raportti on yleiskielinen, sujuvasti eteenpäin johdettava ja rakenteeltaan sellainen, että osat ovat sopivasti toisistaan erikseen hahmottuvia. Teorian osuus on minimoitu, mutta sisäänrakennettuna siten, että se motivoisi lukemaan eteenpäin ja toisaalta auttaisi lukijaa ymmärtämään koko ympäristömerkkijärjestelmän logiikkaa

ja tarkoitusta. Sain hyvin kuriin sisällön laajuuden, vaikka houkutus sivumäärän kasvattamiselle oli jatkuva.

Kokonaisuutena opinnäytetyön aihe on ollut omiaan lisäämään ymmärrystäni jossain määrin poikkitieteellisestä aihepiiristä. Olen havainnut kuinka monimutkaiseksi tarkasteltava kohde muuttuu, kun siihen löytyy erilaisia intressiryhmiä. Jopa ristiriitaisuus viranomaisohjauksen puutteen kokemisen ja liiallisen ohjauksen pelon välillä on saanut uusia näkymiä avautumaan. Myös EU dimensio sai uutta syvyyttä, koska käytännössä en ole aiemmin joutunut kovinkaan paljon EU-tason päätöksentekoon tutustumaan.

Mielestäni olen saavuttanut hyvin myös opinnäytetyölle asetetut yleiset tavoitteet. Aiheeni on hyvin rajattu, se on ehdottomasti ajankohtainen ja projektityö on onnistunut mainiosti. Olen osoittanut itsenäistä otetta, enkä ole pelännyt tarttua muutoshasteisiin, kun niitä on matkan varrelle osunut. Olen hyödyntänyt yhteistyön mahdollisuuksia, enkä ole arastellut kysyä lisää, kun tilanne on sitä vaatinut. Kaiken kaikkiaan olen päässyt soveltamaan oppimaani sekä teorian käsittelyssä että kirjallisissa ja suullisissa viestintätilanteissa.

4 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessin olennaisena osana on oman opinnäytetyön arviointi, jossa tarkastellaan työn alkuperäistä ideaa ja teoreettista viitekehystä sekä niiden käsittelyä. Lisäksi pyritään arvioimaan toimeksiannon tavoitteiden täyttymistä ja kohderyhmän tavoittamista. Seuraavassa pohditaan näitä näkökulmia.

4.1 Yhteenveto

Vaikka kalatuotteiden ympäristömerkkejä oli eri tavoin tarkasteltu monessa eri selvityksessä sekä kotimaassa että ulkomailla, pidettiin tämän toimeksiannon lähestymistapaa kuitenkin tarpeellisena (Partanen, K. 1.12.2009).

Toimeksiantajan tavoitteet opinnäytteen tuloksille olivat sopusoinnussa omien tavoitteideni kanssa: halusin opinnäytteen aiheeksi työn ”jolla on merkitystä” eli työn josta on aitoa hyötyä sen tilaajalle. Toisaalta halusin ajankohtaisen aiheen ja toisaalta lopputuotoksen, jolla on pitempiaikaista käyttöä, tai mikä vielä parempaa, toimisi jollain tavalla tulevaisuuden suunnitelmien tukena. Kaikki nämä ominaisuudet tulivat hyvin mukaan tämän opinnäytteen tavoitteissa.

4.2 Johtopäätökset ja mahdolliset toimenpidesuosituksukset

Ympäristömerkkien kenttä on sekava, eikä siihen nopealla aikataululla ole odotettavissa parannuksia. Hankkeita yksinkertaisempien järjestelmien löytämiseksi on käynnissä, mutta niiden vaikutuksia tai aikataulua on vaikea arvioida. Toimiala on jossain määrin ”odotuskuviossa”, koska tekeillä on muutamia suuria kehityshankkeita: EU-kukan soveltamisalan mahdollinen laajentaminen myös elintarvikkeisiin 2011, Pohjoismaisen Joutsenmerkin selvitys elintarvikkeiden lisäämisestä standardiin sekä kalanviljelylle kehitteillä oleva maailmanlaajuinen uusi ympäristömerkki. Varsinkin virallisten merkkien (EU-kukka ja Joutsenmerkki) soveltamisala, kriteerit ja prosessi tulevat olemaan mielenkiinnon kohteena tulevina vuosina. Jos näiden laajeneminen ei toteudu riittävän nopeasti, tai siitä luovutaan kokonaan, on kenttä jälleen täysin auki. Jopa EU itse lähettää ristiriitaisia sanomia. Kun Ruotsin elintarvikevirasto Livsmedelsverket valmisti 2009 kuluttajille tietopakettin, jossa neuvottiin hankkimaan niin ympäristön kannalta järkevää kuin myös terveellistä ruokaa., EU:n komissio puuttui asiaan. Koska kysymys oli kauppaa koskevista suosituksista, ohjeistus oli alistettava EU:n komission hyväksyttäväksi. EU:n komissio vaati, ettei Ruotsi ota toistaiseksi käyttöön ruuan ympäristömerkintöjä. Komissio halusi tarkistaa, rikkooko ohje suosia lähellä tuotettua ruokaa unionin tuotteiden vapaan

liikkuvuuden periaatetta. Jäsenvaltioista ainakin Romania on ilmaissut, ettei se hyväksy kyseisen tapaista ohjeistusta, joka toimisi kansainvälisen kaupan esteenä. Ruotsin elintarvikeviraston katsottiin tutkineen vain sinänsä hyvien ympäristönäkökohtien näkökulmaa, mutta jättäneen huomiotta asian taloudellinen puoli, joka on koko EU:n ytimessä. (YLE 2009.)

Kaikki nämä vaikuttavat varmasti siihen, miten kala-alalla tullaan lähitulevaisuudessa suhtautumaan kalan ympäristömerkkeihin. Jos kenttään ei saada selkeitä pelisääntöjä, tapahtuu ympäristömerkkien käyttö täysin kaupallisista näkökohdista ja se saattaa osaltaan vaikuttaa Suomen kaltaisten pienten maiden mahdollisuuksiin vaikuttaa standardien sisältöön ja käyttöön. Kala-alalla suurimmat markkinatoimijat ovat tällöin suuret kalanviejä- ja kuluttajamaat kuten Norja, Tanska, Islanti ja Iso-Britannia.

On kuitenkin oletettava, että ympäristömerkit ovat tulleet jäädäkseen. Kuten Kööpenhaminan seminaarin isäntänä toiminut Jostein Storøy sanoi loppupuheenvuorossaan: ”Ympäristömerkit ovat täällä. Nyt vain pitää miettiä, miltä niiden pitäisi näyttää”³.

4.3 Jatkotutkimusehdotukset tai jatkokehittämisehdotukset

Kuluttajien jatkuvasti kasvava kiinnostus ympäristön tilasta sekä kansainvälisen yhteisön painostelut ympäristönsuojelun puolesta luovat yrityksille mahdollisuuden tehdä ympäristömerkeistä kilpailuedun. Muitakin vaihtoehtoisia toimintatapoja on. Raportissa on esitelty näitä yrityksen mahdollisia reagointimahdollisuuksia sekä arvioitu kunkin vaihtoehdon hyviä ja huonoja puolia.

Lähtökohtana voitaneen pitää sitä, että jokaisen yrityksen pitää laskea oman panos-tuotos - laskelmansa. Se mikä on toiselle yritykselle hyvä ja tavoiteltavaa, voi osoittautua toiselle yritykselle täysin sopimattomaksi. Suomessa kala-alan toimijoita, kuten yritystoimintaa yleensäkin Suomessa, leimaa yritysten pieni koko. Erilaiset yhteenliittymät ja yhteistoimintamallit ovat erittäin potentiaalinen vaihtoehto mietittäessä sertifiointeja. Muun muassa Ruotsissa ammattikalastajien liitto, Yrkesfiskarna rf, on yhdistänyt voimansa ja sen jäsenistö hakee yhdellä kerralla Itämeren turskalle ympäristömerkintää. Vaikka itse merkkien käyttölisenssit voivatkin olla yrityskohtainen kuluerä, tulee varmasti prosessien yhtenäistämisen ja toimintaohjeiden uudelleenkäytettävyyden kautta synergiahyötyjä.

³ ”...the labels are here. Now we have to think how they should look like...”

Kysymyslista liitteessä 4 voi toimia hyvänä apuna kun lähdetään tutkimaan erilaisten suomalaisten yritysten tarpeita ympäristömerkkihankkeissa. Toisaalta kysymysten kautta voidaan karottaa myös asiaa toisinpäin: pitäisikö ympäristömerkkijärjestöjen tarjota evaluointi- ja käyttöönottopalveluja vielä laajemmin kuin ne nyt tekevät?

Lähteet

Clark, Q. 19.1.2010. Senior Buyer. Waitrose. Luento. Workshop on The future Environmental labelling of seafood, Copenhagen.

Euroopan komissio 2008. Yhteinen kalastuspolitiikka, käyttäjän opas. Luettavissa: http://ec.europa.eu/fisheries/documentation/publications/pcp2008_fi.pdf. Luettu 10.2.2010.

Euroopan komissio 2010a. Ympäristöä säästäviä hankintoja. Luettavissa: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_fi.pdf. Luettu 14.2.2010.

Euroopan komissio 2010b. Kalastuskiintiöitä rajataan vuonna 2011. Luettavissa: http://ec.europa.eu/news/environment/100518_fi.htm. Luettu 15.5.2010.

European Commission 2010. Facts and figures. Luettavissa: http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/about_ecolabel/facts_and_figures_en.htm. Luettu 12.1.2010.

Euroopan parlamentti 2009. Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 2.4.2009. Luettavissa: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P6-TC1-COD-2008-0152+0+DOC+PDF+V0//FI>. Luettu 10.2.2010.

Evira 2010. Kalan syöntisuositukset. Luettavissa: http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/elintarviketietoa/suosituks_ja_ohjeet/kalan_syntisuositukset/. Luettu 12.1.2010.

FinnWatch 2010. Alkuperää kalastamassa - Vastuullisuus henkilöstöravintoloiden ja kaupan alan ostoissa. Luettavissa: http://www.finnwatch.org/pdf/Alkuperaa_kalastamassa.pdf. Luettu 15.5.2010.

Haanpää, L. 2009. Vastuullinen kuluttajuus ja ympäristömyötäisyys kulutusasenteissa. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2009. Luettavissa:

http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5401/02_haanpaa_vastuullinen_kuluttajuus.pdf.

Luettu 12.2.2010.

Hakala, P. 2006. Työpaikan lounaasta puhtia päivään. Luettavissa:

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/150306084651PN?OpenDocument>. Luettu

13.1.2010.

Kalastuslaki 16.4.1982/286.

Kallio, T.J., Nurmi P. (toim.) 2006. Vastuullinen liiketoiminta. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja.

Marttinen, K., Saastamoinen, S. & Suvanto, S. 2000. Yrityksen ympäristövastuut. Kauppakaari.

MRAG 2009. Review of Fish Sustainability Information Schemes. Final Report. Luettavissa:

http://www.mrag.co.uk/Documents/FSIG_Final_report.pdf. Luettu 11.1.2010.

Palvelualojen ammattiliitto (PAM) 2009. Palvelualojen on kunnostauduttava eettisyydessä.

Luettavissa: <http://www.pam.fi/media/?x12237=3064521>. Luettu 18.1.2010.

Partanen, K. 12.11.2009. Toiminnanjohtaja. Pro Kala ry. Haastattelu. Helsinki.

Partanen, K. 1.12.2009. Toiminnanjohtaja. Pro Kala ry. Haastattelu. Helsinki.

Pecoraro, M. 2009. Eettisen kuluttamisen monet merkitykset. Luettavissa:

<http://www.kulutustutkimus.net/nyt/wp-content/uploads/2009/04/1pecoraro1-09.pdf>. Lu-

ettu 12.5.2010.

Pohjoismaiden neuvosto 2008. Ecolabels in the Nordic Fisheries and Aquaculture Industry.

Luettavissa: [http://www.norden.org/fi/julkaisut/julkaisut/2008-](http://www.norden.org/fi/julkaisut/julkaisut/2008-577/at_download/publicationfile)

577/at_download/publicationfile. Luettu 19.1.2010.

- Pohjola, J. 2010. Suomeen virtaa yhä epäeettistä kalaa. Helsingin Sanomat 30.3.2010, 5.
- Pro Kala 2010. Yhdistys. Luettavissa: <http://www.prokala.fi/www/fi/yhdistys.php>
Luettu 20.3.2010.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) 2010. Kalan kulutus. Luettavissa:
http://www.rktl.fi/tilastot/talous_markkinatilastot/kalan_kulutus/. Luettu 13.2.2010.
- Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu - kestävä kehitys organisaatiossa. WSOY Bookwell.
Porvoo.
- Ruokatieto 2010. Kalan vastuullisuus alkaa kiinnostaa Suomessa. Luettavissa:
http://uutiset.ruokatieto.fi/WebRoot/1043198/X_Uutistenhallinta.aspx?id=1161244. Luettu
17.5.2010.
- Schiffman, L.G., Kanuk, L. L., 2007. Consumer Behavior. 9th edition. Prentice Hall.
- Seafood Source 2010. Olympics commits to sustainable seafood. Luettavissa:
<http://www.seafoodsource.com/newsarticledetail.aspx?id=4294987345>. Luettu 20.1.2010.
- Sodexo USA 2009. Sodexo Partners with Marine Stewardship Council to Ensure Sustainability of Wild-Caught Seafood. Luettavissa:
<http://www.sodexousa.com/usen/newsroom/press/press09/sustainableseafood.asp>. Luettu
13.12.2009.
- Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2006. Yritysten yhteiskuntavastuu - Ohjeita.
- Tripod Research Oy 2010. Vastuullisia kuluttajia on jo yli miljoona. Luettavissa:
http://www.tripod.fi/documents/TIEDOTE_280410.pdf. Luettu 18.5.2010.
- Virtanen, H. 2009. Ympäristömerkkien tunnettavuus ja vaikutus ostopäätöksiin. Amk-opinnäytetyö. HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu. Helsinki.

WWF 2007. Certification Programmes for Aquacultures. Benchmarking study. Luettavissa:
http://assets.panda.org/downloads/benchmarking_study_wwf_aquaculture_standards_new_.pdf. Luettu 18.12.2009.

WWF 2009. Assessment of on-pack, wild-capture seafood sustainability certification programmes and seafood ecolabels. Luettavissa:
http://assets.panda.org/downloads/accenture_report_summary_low_res.pdf. Luettu 13.3.2010.

YLE 2009. EU: Ruuan ympäristömerkintä voi rikkoa kaupan vapautta. Luettavissa:
http://yle.fi/uutiset/luonto_ja_ymparisto/article997469.ece. Luettu 12.2.2010.

YLE 2010. YK: Kalakannat vaarassa hävitä. Luettavissa:
http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2010/05/yk_kalakannat_vaarassa_havita_1688938.html. Luettu 23.5.2010.

Pro Kala ry - Pro Fisk rf

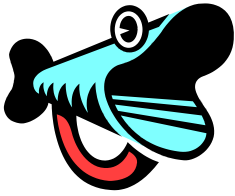
29.3.2010

Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit

Heli Vihtari

Sisällysluettelo

1.	Ympäristömerkkien tarkoitus	2
2.	Taustatietoa kalan ympäristömerkeistä	3
3.	Ympäristöohjelmia, -merkkejä ja suosituslistoja	3
4.	Ympäristömerkkien ominaisuuksia	4
4.1	Millaisia ovat sertifiointin kriteerit	4
4.2	Ympäristömerkin käyttöönotto vaatii panostusta	4
4.3	Kuka voi hakea ympäristömerkkiä	5
4.4	Esimerkkejä mahdollisista sertifiointiryhmittymistä	6
5.	Muutamia kalan ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja	7
5.1	Ympäristömerkkejä myöntävät sertifiointiohjelmat	7
5.1.1	Aquaculture Certification Council (ACC)	7
5.1.2	BIM Irish Sea Fisheries Board	7
5.1.3	Friend of the Sea (FOS)	8
5.1.4	Marine Stewardship Council (MSC)	8
5.1.5	SEAFOOD TRUST®	9
5.2	Luomumerkit	9
5.2.1	Bio Austria	9
5.2.2	Bioland	10
5.2.3	Bio Suisse	10
5.2.4	EU-kukka ja EU-luomumerkki	11
5.2.5	Freiland	12
5.2.6	GLOBALGAP	12
5.2.7	Krav	13
5.2.8	Naturland	13
5.3	Yhteen lajiin keskittyvät merkit	14
5.3.1	Earth Island Institute, Dolphin Safe	14
5.3.2	NOAA Dolphin Safe	15
5.3.3	Scottish Salmon (SSPO)	15
5.3.4	SIGES SalmonChile	15
5.4	Suosituslistat	16
5.5	Ympäristö-, laatu- ja kestävä kehityksen ohjelmia	16
6.	Merkkien muutoksia	17
6.1	Aquaculture Stewardship Council (ASC), UUSI	17
6.2	The Fisheries Association of Iceland, UUSI	17
6.3	Käytöstä poistuneita merkkejä	17
7.	Sertifiointilaitokset	18
8.	FAO:n yleiset suositukset ympäristömerkkijärjestelmille	18
9.	Sertifiointiprosessin kulku	19
10.	Tulevaisuuden näkymiä ja yhteenveto	20
10.1	Miten arvioida sertifiointiprosessiin lähtemistä?	20
10.2	Valinnanvaraa merkeissä nyt ja jatkossakin	21
11.	Hyödyllisiä linkkejä	22
12.	Lyhenteitä ja sanastoa	23
Liite 1. Ympäristömerkkien vertailutaulukko		

Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit

Tämä raportti esittelee ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja, joita myönnetään kalalle, kalatuotteille ja kalan alkuperäketjulle (Chain of Custody) osoituksena ympäristöä kunnioittavasta ja kestävästä kehityksen periaatteet huomioivasta toiminnasta.

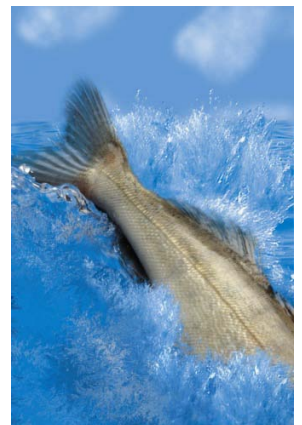
Raportissa on mukana merkkejä, joista osa soveltuu ainoastaan luonnonkalaan, osa viljeltyyn kalaan ja osa molempiin. Mukana on myös tietoa uusista, kehitteillä olevista merkeistä sekä katsaus tuleviin kehitysnäkymiin. Selvitys on tarkoitettu kala-alan yrittäjille ja muille yrityksille jotka tarvitsevat tiivistettyä tietoa ympäristömerkeistä, niiden myöntämisperusteista, käytännöistä sekä merkkeihin liittyvistä maksuista ja projekteista.

Tiedot on koottu joulukuun 2009 ja maaliskuun 2010 välisenä aikana, pääosin merkkien ja sertifiointilaitosten omilta Internet-sivuilta sekä pyytämällä lisätietoja sähköpostitse.

1. Ympäristömerkkien tarkoitus

Yritysten kannustamiseksi ja sitouttamiseksi ympäristöystävälliseen toimintaan on kehitetty erilaisia vapaaehtoisia järjestelmiä, joiden avulla yritys voi osoittaa toimintansa laatua ulospäin. Kyseessä on *tiedon lisääminen* minkä vuoksi puhutaan ns. informaatio-ohjauksesta. Tuotteiden ympäristöominaisuuksista välittävät tietoa muun muassa *ympäristömerkit*.¹

Ympäristömerkkien yhtenä tavoitteena on auttaa kuluttajia helposti tunnistamaan ympäristöä säästävämät tuotteet. Merkki kertoo usein tuotteen alkuperästä ja voi auttaa kuluttajia jokapäiväiseen elämään liittyvissä kulutus- ja ostopäätöksissä. Ne ovat myös osto-organisaatioille yksi keino asettaa tuotteille ja tuottajille yhtenäisiä kriteereitä. Ympäristömerkinnän avulla pyritään antamaan markkinoille tietoa tuotteiden ympäristövaikutuksista sekä ohjaamaan tuotteiden valmistusta ja kulutusta ympäristöä säästävään suuntaan.

Ympäristömerkkien avulla yritys voi tiedottaa kuluttajille tuotteensa kilpailukyvyistä ympäristöasioissa. Yritykset voivat hyödyntää ympäristömerkin saaneita tuotteita myös tehdessään omia hankintojaan.

¹ Marttinen, K., Saastamoinen, S., Suvanto, S. 2000. Yrityksen ympäristövastuut. Kauppakaari.

2. Taustatietoa kalan ympäristömerkeistä

Ympäristömerkit ja -sertifikaatit ovat melko uusi ilmiö. Niitä on aktiivisesti kehitetty, myönnetty ja markkinoitu vasta noin 10 vuotta. Osa merkeistä on jo tänä aikana jäänyt pois käytöstä, toiset ovat sen sijaan hyvinkin tunnettuja markkina-alueellaan, esimerkkinä Pohjoismainen Joutsenmerkki. Sertifiointit ja merkit ovat kuitenkin tulleet jäädäkseen osaksi kestävästä kehityksen taloutta ja globaalia markkinaa. Pelkästään kala- ja äyriäistuotteille myönnettäviä merkkejä on maailmanlaajuisesti yli 30. Suuri osa näistä merkeistä on ns. kaupallisia merkkejä tai NGO-toimijoiden myöntämiä (Non-governmental organization), toisin sanoen niitä hallinnoi ja lisensoivat yksityiset yhteisöt tai yritykset, joille merkit ovat liiketoimintaa. Joitakin merkkejä hallinnoivat kansalliset viranomaiset, Euroopassa virallisia ympäristömerkkejä on vain kaksi, Joutsenmerkki ja EU-kukka. Näistä ei kumpikaan sertifioi elintarvikkeita tällä hetkellä, mutta EU-kukkaan niitä ollaan lisäämässä jo lähivuosina.

Ympäristömerkeistä on tulossa yhä enemmän tukku- ja vähittäisportaan, mutta myös HoReCa-toimialan käyttämiä markkinointikeinoja. Tästä trendistä kertovat myös viimeaikaiset uutiset maailmalta: Scandic-hotelliketjun ”Krav-merkitty aamiainen”², Lontoon 2012 olympialaisten sertifioitun kalan hankintapäätös³, Sodexo USA:n päätös siirtyä ostamaan 100 % MSC-merkittyä kalaa Pohjois-Amerikassa vuoteen 2015 mennessä⁴ jne.

3. Ympäristöohjelmia, -merkkejä ja suosituslistoja

Erilaiset ympäristönsuojelu- ja eettisen kuluttamisen teemat ovat nykyään otsikoissa lähes joka päivä. Tämä ei välttämättä heijastu aina kuluttajan tekemiin valintoihin, Vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen⁵ mukaan joka toinen suomalainen ei välitä ruuan alkuperästä ostopäätöksen tehdessään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kuluttaja olisi kiinnostunut ympäristöasioista. Kuluttajat ovat epävarmoja erilaisten pakkausmerkintöjen viidakossa. On havaittu, että minkä tahansa ympäristömerkin tunnettuuden lisääminen vaatii suunnitelmallista ja pitkäjänteistä markkinointia. Parhaimmillaan ympäristömerkin brändiarvo ja tunnettuus voivat olla huippuluokkaa (vrt. Krav-merkki Ruotsissa: 98 % tunnettuus⁶, Bio Suisse Sveitsissä yli 70 % tunnettuus⁷).

Ympäristömerkittävät tuotteet pyritään useimmissa sertifiointiohjelmissa arvioimaan riippumattoman tarkastajan toimesta, jotta ympäristöystävällisyys olisi helpommin arvioitavissa kuin esimerkiksi mainosten tai tuotteiden omien tietojen avulla. Perusajatuksena ympäristömerkkien kriteereissä on, että kussakin tuoteryhmässä vain ympäristölle parhaat tuotteet saavat käyttöönsä ympäristömerkin. Näin ollen kriteerit tiukkenevat sitä mukaan, kun tuotteiden yleinen ympäristötaso nousee. Tämä kehitys on huomioitu myös useimpien merkkien omissa prosesseissa; niiden standardeja tarkistetaan ja päivitetään säännöllisesti vastaamaan vallitsevaa tilannetta.

² Krav 2010. Marknadsrapport 2009. <http://www.krav.se/Documents/Marknadsrapport/marknadsrapport2009.pdf>

³ Seafoodsource.com 2010. Olympics commits to sustainable seafood. <http://www.seafoodsource.com/>

⁴ Sodexo USA. 2010. Sodexo Partners with Marine Stewardship Council to Ensure Sustainability of Wild-Caught Seafood. <http://www.sodexo.com/us/en/newsroom/press/press09/sustainableseafood.asp>

⁵ PAM 2009. Palvelualojen on kunnostauduttava eettisyydessä. <http://www.pam.fi/media/?x12237=3064521>

⁶ Krav 2010. www.krav.se

⁷ Bio Suisse 2010. <http://www.bio-suisse.ch/>

4. Ympäristömerkkien ominaisuuksia

Ympäristömerkit ovat vapaaehtoisia niiden käyttäjille. Ei ole mitään estettä sille, etteikö yritys voisi viestittää toimivansa kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti jollakin muullakin tavalla. Ilman yleisesti hyväksyttyä sertifikaattia se voi vain olla vaikeaa todistaa suurelle yleisölle. Merkki luo standardin, jonka minimivaatimukset ylittämällä yritys saa osoituksena ponnistuksestaan oikeuden käyttää markkinoinnissaan ympäristömerkkiä. Jokainen yritys joutuu pohtimaan sertifiointin ja merkin käyttöönoton hyötyjä ja kustannuksia. Erilaisia lähestymistapoja on kuvattu raportin loppuosassa, ks. ”Miten arvioida sertifiointiprosessiin lähtemistä?” kappaleessa 10.1.

4.1 Millaisia ovat sertifiointin kriteerit

Jokaisella merkkillä on omat merkkikohtaiset kriteerinsä, mutta tyypillisiä tarkastuksen kohteita pyydetylle kalalle ovat:

- Pyydetty kala ei saa olla ylikalastettu alueellaan (Sustainable fish stock)
- Pyynti ei saa aiheuttaa ympäristöhaittoja tai ongelmia ekosysteemille (Environmental issues)
- Sivusaaliit on minimoitu (By-catch)
- Toimintaa johdetaan johdonmukaisesti ja paikallisia sääntöjä kunnioittaen

Lisäksi joillakin on kriteereinä mm.

- Pyyntiin käytettävän aluksen polttoaineen kulutus
- Sosiaalinen vastuu työntekijöistä ja yhteisöstä
- Toiminnan hiilijalanjälki

Vastaavasti viljelylaitoksille on seuraavia kriteereitä:

- Kalanrehun laatu ja sisältö
- Geenimuunnellun rehun tai antibioottien käyttö ei ole sallittua
- Karkaaminen minimoitava
- Ympäristölle ei saa aiheuttaa vahinkoja

HUOM. Koska merkkikohtaiset kriteerit vaihtelevat paljon toisistaan ja niihin saattaa tulla muutoksia, ajantasaiset tiedot on hyvä tarkistaa kunkin organisaation Internet-sivuilta.

4.2 Ympäristömerkin käyttöönotto vaatii panostusta

Ympäristömerkin käyttöönotto ei ole aivan yksinkertaista. Sertifiointiprosessi saattaa kestää jopa vuoden ja yleensä vaatii asiaan vihkiytyneen henkilön nimeämistä organisaatiosta hoitamaan projektia. Useissa yrityksissä on nimitetty CSO (Chief Sustainability Officer) tai ympäristöjohtaja, eli ylemmän johdon edustaja, jonka päätehtävänä on johtaa kestäväen kehityksen toteuttamista.

Sertifiointi lähtee tyypillisesti liikkeelle esiselvityksellä, jossa tutkitaan onko yrityksellä yleensä edellytyksiä aloittaa varsinaista prosessia. Kun esiselvitys on valmis, alkaa varsinainen sertifiointiprojekti. Sen aikana yritys joutuu osoittamaan että täyttää valitsemansa ympäristömerkin kriteerit. Ei riitä että yrityksellä on ”tuntuma” kriteerien täyttymisestä, vaan se pitää myös pystyä todentamaan, joko kirjallisesti ympäristömerkin haltijalle ja/tai sertifiointilaitoksen edustajalle tarkastuskäynnin aikana. Tässä suhteessa

ympäristömerkki-sertifiointiprosessi ei poikkea muista sertifioinneista (esim. ISO 9001 laatujärjestelmän, ISO 14001 ympäristöjärjestelmän tai hieman edellistä laajemman EMAS-järjestelmän, the Eco-Management and Audit Scheme, käyttöönotto⁸). Useimmat yritykset joutuvat prosessin aikana parantamaan käytäntöjään, jotta kriteerit saavutetaan.

Sertifiointi vaatii yritykseltä myös rahallista panostusta. Kaupallisilla merkeillä on omat hinnoittelupolitiikkansa merkin käytöstä, mutta yleisesti maksut koostuvat viidestä komponentista:

- 1) Sertifiointilaitoksen palvelujen käyttäminen
- 2) Ympäristömerkin käyttöönottomaksu
- 3) Ympäristömerkin vuotuinen käyttömaksu
- 4) Käyttöoikeus- tai lisenssimaksu (royalty), joka voi olla % -osuus myynnistä
- 5) Sertifioitavan yrityksen oma työpanos.

Kun sertifiointi on myönnetty, tulevat erikseen vielä yrityksen markkinointikustannukset, pakkausmerkintöjen muuttamiskustannukset ja säännöllisin väliajoin tapahtuvat uudelleen sertifioinnin kustannukset. Monet kaupalliset ympäristömerkit antavat markkinointitukea uusille sertifikaatin haltijoille, mutta yleisesti ottaen kustannukset jäävät sertifikaattia hakevan yrityksen kannettavaksi.

4.3 Kuka voi hakea ympäristömerkkiä

FAO:n yleisten periaatteiden mukaan ympäristömerkin voi periaatteessa saada minkä kokoinen yritys tahansa, riippumatta sijainnista, yrityksen koosta tai käytettävissä olevasta teknologiasta, edellyttäen että merkin kriteerit saavutetaan. Suuri osa ympäristömerkeistä onkin omaksunut nämä FAO:n kirjaamat yleisohjeet pohjaksi omiin standardeihinsa. Standardit pyrkivät olemaan joustavia, koska yritykset ympäri maailmaa ovat erilaisia ja niiden toimintaympäristöt voivat olla erilaisissa kehitysvaiheissa.

Osa kalalle tarkoitetuista ympäristömerkeistä soveltuu vain pyydetylle luonnonkalalle, osa sertifioi myös kalanviljelylaitoksia ja osa merkeistä sopii molemmille tuotantotavoille. Sertifioinnin voi hakea joko alkutuotannolle, jatkojalostukselle tai kokonaiselle toimitusketjulle.

Jos sertifioinnin kriteerit täyttyvät, sertifioinnin ”minimiyksikkö” voidaan sanoa olevan 1-1-1-1 eli yksi kalastusalue + yksi pyydetty kalalaji + yksi pyyntialue + yksi pyyntitapa. Ylärajaa ei periaatteessa ole, vaan sertifiointia voi laajentaa koskemaan koko laivastoa, kaikkia pyydettyjä kaloja, laajempaa pyyntialuetta tai muita pyyntitapoja. Vastaavasti yksittäiselle kalanviljelylaitokselle voi hakea sertifiointia. Joillakin merkeillä on kokonaisvaltainen lähestymistapa: sertifikaatin voi hankkia vain koko yrityksen toiminnalle. Variaatioita on lukemattomia ja useimmissa standardeissa on joustavat laajentumispolut. Käytännössä sertifiointiryhmittymän koostumuksen ja koon ratkaisee yhteistyön laajuus; sertifiointi edellyttää tiettyä keskitettyä ohjausta ja/tai valvontaa.

Ympäristömerkin käyttöönottoa voi hakea monissa järjestelmissä myös viimeisenä toimitusketjussa oleva (vähittäiskauppias, ravintola), mutta tällöin hakija joutuu osoittamaan koko toimitusketjun toimivuuden. Keskeinen kriteeri on silloin tuotteen tai raaka-aineen jäljitettävyyys. Jos esimerkiksi ravintola haluaa

⁸ Valtion ympäristöhallinto 2010. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=2125>

ympäristömerkityn kalan tai tuotteen listalleen, pitää yrityksen voida osoittaa, että raaka-aineet eivät missään olosuhteissa pääse sekoittumaan sertifioidun raaka-aineen kanssa.

4.4 Esimerkkejä mahdollisista sertifiointiryhmittymistä

Esimerkki 1:

Ympäristömerkin hankkii kalastusyritys koko laivastolleen, mutta rajaa merkin käytön vain yhteen lajiin (esim. turska) ja yhteen pyyntitapaan (trooli). Jos koko turskasaalista ei haluta sertifioida, yrityksen pitää pystyä erottamaan sertifioitu saalis kaikissa olosuhteissa sertifioidusta saaliista (jäljitettävyysovaatimus). Jos koko turskasaalis pyydetään ja käsitellään sertifiointin edellyttämällä tavalla, sertifiointi anotaan halutulle kalastusalueelle (esim. ICES 29 - 32). Muu saalis (toiset lajit/kalastusalueet/pyyntitavat) jäävät tällöin sertifiointin ulkopuolelle eikä niissä tarvitse noudattaa merkin ehtoja. (Huom. Joillakin merkeillä tätä tiukempia vaatimuksia.)

Esimerkki 2:

Edellisen esimerkin yritys kuuluu yritysroryppäeseen tai yhdistykseen. Ympäristömerkki voidaan useimmiten hankkia koko yritys-/yhteistoimintaryhmälle samanaikaisesti. Tämä käytännössä edellyttää yhteistä toimintojen hallintamallia (Common Management Model), koska toimintatapojen pitää olla yhtenäiset ja yhdenmukaiset merkin vaatimuksiin. Esimerkin 1 sertifiointikriteerit pitää siis täyttyä 100-prosenttisesti jokaisessa yrityksessä ja aluksessa, joka tulee mukaan sertifiointiin aivan samalla tavalla kuin yksittäisen yrityksenkin sisällä toimittaessa (laji-pyyntitapa-alue-laivasto). Tämäntyyppinen tilanne on Ruotsissa parhaillaan tarkastelussa: Ruotsin ammattikalastajien liitto (Yrkesfiskarna rf) hakee yhteisesti turskalle sertifiointia MSC-merkkiin.⁹

Esimerkki 3:

Yritys on ravintola/vähittäiskauppias/tukkuri. Useimmiten ns. CoC – sertifiointi (Chain of Custody) on mahdollinen, jolloin ao. yritys sertifioidu koko toimitusketjunsä. Tämä luonnollisesti edellyttää, että tavarantoimittajat voivat toimittaa sertifioiduä tuotetta. Tällöin sertifiointin pääpaino on jäljitettävyydessä, toisin sanoen sertifioidu kala on pystyttävä erottamaan kaikissa toimitusketjun vaiheissa sertifioidumasta.

Laajennusmahdollisuus: Koko ravintola-/vähittäiskauppaketu sertifioidu samaan aikaan: yleensä edellyttää yhteisiä hankintamalleja ja/tai toimintatapoja, mutta säästää sertifiointikustannuksia. Markkinointisanoma voi olla tuolloin ”meidän ketjussamme myydään vain xxx-sertifioiduä kalaa/kalalajia yyy”.

Huom. Merkkien kriteereissä ja sertifiointitavoissa on merkkikohtaisia eroja ja käytännöt muuttuvat aika ajoin. Tarkista tarkemmat tiedot Liitteen 1 taulukosta ja ympäristömerkkien omilta kotisivuilta.

⁹ Yrkesfiskarna 2010. <http://www.yrkesfiskarna.se/nyheter/1-nyheter/1490-fiskbranschens-riksfoerbund-och-sveriges-fiskares-riksfoerbund-miljoecertifierar-torsken-i-oestersjoen.html>

5. Muutamia kalan ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja

Tässä listassa on mukana erilaisia ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja, joista osa on keskittynyt vain kalaan, osa sertifioi kalaa muiden tuotteiden ohella, osa on luomumerkkejä. Sertifioinnin maantieteelliset käyttöalueet vaihtelevat kansallisista globaaleihin. Merkit ja merkinnät on ryhmitelty siten, että ensin esitellään ympäristömerkkejä myöntävät sertifiointiohjelmat, sitten luomumerkit ja yhteen lajiin keskittyvät merkit ja lopuksi erilaiset suosituslistat.

5.1 Ympäristömerkkejä myöntävät sertifiointiohjelmat

Tähän ryhmään kuuluvat standardeja julkaisevat, ympäristömerkkisertifikaatteja myöntävät kaupalliset organisaatiot kuten Aquaculture Certification Council, Friend of the Sea ja Marine Stewardship Council sekä kansalliset merkit, joilla on oma sertifiointijärjestelmä.

5.1.1 Aquaculture Certification Council (ACC)

(kansainvälinen, viljelty kala ja katkaravut)

Aquaculture Certification Council, ACC:n sertifiointi hyödyntää "Global Aquaculture Alliance (GAA) Best Aquaculture Practices standards" –dokumentaatiota. ACC:n sertifiointi on ensisijaisesti prosessisertifikaatti ja sen merkinä on BAP-merkki.¹⁰ GAA on alun perin katkaravun viljelijöiden käynnistämä yhteistyöyrittäjä, jonka tarkoituksena on ollut edistää kestävä kehityksen periaatteita kalanviljelyssä kaikkialla maailmassa. GAA on rakentanut standardit ja ohjeistuksen ja kehittää niitä, varsinaisen BAP- sertifiointiprosessin hoitaa ACC. Merkki kattaa tällä hetkellä vasta kolme lajia, mutta uusia ollaan ottamassa mukaan.¹¹

ACC tekee itse tarkastuskäyntinsä.

5.1.2 BIM Irish Sea Fisheries Board

(Irlanti, viljelty lohi ja simpukat)

Irlannin valtion Bord Iascaigh Mhara (BIM) eli Irlannin kalastus- ja kalanviljelyhallinto on ottanut laatu- ja luomumerkintänsä jatkeeksi erillisen ympäristömerkinnän. Viljelty lohi ja simpukat voivat olla sertifioitu laatunsa (Irish Quality Salmon/Mussel), luomustatuksensa (Irish Organic Salmon/Mussel) ja ympäristövaikutuksensa (Irish Quality Eco-Salmon/Mussel) mukaisesti.¹²

Laatusertifiointi on hankittava ensiksi, jonka jälkeen yritys voi hakea ympäristömerkkiä.¹³ Merkin voi saada sekä viljelylaitos että jatkokäsittelylaitos. Ympäristömerkki on tarkoitettu ainoastaan Irlannin viljelyn sertifiointiksi ja sertifiointin tekee riippumattoman Global Trust -sertifiointilaitos (ks. myös SEAFOOD TRUST®). Luonnonkalalle BIM on julkistanut BIM Seafood Stewardship Scheme -ohjelman, joka sisältää kestävä kehityksen käytäntöjä. Merkin rinnalla on käytössä myös muiden sertifiointijärjestelmien merkkejä lähinnä pyydetylle kalalle (Friend of the Sea, MSC).¹⁴
Sertifiointilaitos: Global Trust.

¹⁰ ACC. 2010. Best Aquaculture Practices Certification Of Production Processes For Seafood Buyers. <http://www.aquaculturecertification.org/>

¹¹ GAA 2010. About BAP. <http://www.gaalliance.org/bap/>

¹² BIM Irish Sea Fisheries Board. 2010. <http://www.bim.ie/>

¹³ O'Brien, G. BIM Environmental Officer. 25.2.2010.

¹⁴ BIM Irish Sea Fisheries Board. 2010. Annual Report 2008. <http://www.bim.ie/uploads/reports/BIM%20Annual%20Report%202008.pdf>

5.1.3 Friend of the Sea (FOS)

(kansainvälinen, viljelty ja luonnonkala)

Friend of the Sea (FOS) sertifioi sekä luonnonkalaa että viljeltyä kalaa. Tällä hetkellä näiden jakauma sertifioinneista on noin 50 % / 50 %. Merkkejä on myönnetty ympäri maailmaa noin 80 yritykselle.¹⁵

Sertifiointitarkastus tehdään riippumattomien sertifiointilaitosten toimesta FOS:in omia standardeja käyttäen. Standardiin kuuluvat muun muassa nämä vaatimukset:

- Kalastus ei kohdistu ylikalastettuun saaliiseen (FAO:n raporttien mukaan mitattuna).
- Sivusaaliit eivät ole IUCN:n (International Union for Conservation of Nature) kieltolistalla.
- Kalastusmenetelmä ei aiheuta yli 8 %:n hukkasaalista (kokonaissaaliista mitattuna).
- Ympäristövaikutusten arviointi pitää suorittaa ennen kuin viljelylaitosta kehitetään edelleen.
- Ei geenimuuntelua tai kasvuhormoneja.
- Viljelylaitos käyttää FOS:in määrittämää rehua tai ravintoa.

Friend of the Sea standardi sisältää sekä kalastuksen että viljelyn suositukset hiilijalanjäljen (Carbon footprint) pienentämiseen. Ensimmäisen sertifioinnin jälkeen uusintatarkastus on joka kolmas vuosi. Näitä varten FOS:illa on useita kansainvälisiä tarkastajia saatavuuden varmistamiseksi.¹⁵

Sertifiointilaitokset: SGS, Bureau Veritas, FCI.

5.1.4 Marine Stewardship Council (MSC)

(kansainvälinen, luonnonkala ja tietyt viljelyn erikoistapaukset)

Merkki on alun perin perustettu WWF:n ja Unilever-konsernin yhteistyönä, mutta se on sittemmin irtautunut näistä tahoista ja toimii itsenäisenä organisaationa.

Merkki sertifioi vain luonnosta pyydettyä kalaa ja tietyin edellytyksin kalanviljelyn erikoistapauksia (Catch & Grow, Hatch & Catch, Habitat modified). Sertifikaatin voi hankkia mikä tahansa toimitusketjun tasoista, alkutuotannosta aina vähittäiskauppaan tai ravintolaan. Näille kaikille on rakennettu omanlaisensa sertifiointiprosessi. Standardin keskeiset asiat:

- Pyynti kohdistettava saaliiseen, joka ei ole ylikalastettu.
- Ympäristön monimuotoisuuden säilyttäminen on varmistettava.
- Yritys käyttää sellaisia hallintamenetelmiä jotka ovat sopuinnussa lain ja paikallisten säädösten kanssa ja tukevat kestävä kalastusta.

Ensimmäinen sertifiointiprosessi voi kestää 1 – 12 kk ja uusintasertifioinnit tehdään kerran vuodessa.

Sertifiointilaitoksia (kalastus): mm. Den Norske Veritas (DNV), Food Certification International Ltd (FCI), Global Trust, MacAlister Elliott & Partners, Moody Marine, Scientific Certification Systems, SGS.

Sertifiointilaitoksia (alkuperäketju): mm. Agrizert (AGZ), ARS PROBATA, Bureau Veritas, Den Norske Veritas (DNV), Food Certification International Ltd (FCI), Global Trust, Institute for Marketecology (IMO), Intertek Danmark, ISACert BV, MacAlister Elliott & Partners, Moody Marine, MRAG Americas, Scientific Certification Systems (SCS), SGS, Tuv Nord Cert¹⁶

¹⁵ Bray, Paolo, Friend of the Sea, Director. 4.2.2010.

¹⁶ Marine Stewardship Council 2010. Get Certified. <http://www.msc.org/get-certified>

5.1.5 SEAFOOD TRUST®

(kansainvälinen, viljelty ja luonnonkala)

Sertifiointilaitos Global Trust (ent. IFQC, International Food Quality Certification) on jo pitkään sertifiointi useita ympäristömerkkejä kuten MSC, BIM Irish Quality Salmon/Mussel, Global GAP ja The Global Aquaculture Alliance.

Global Trust on luonut myös oman ympäristömerkkinsä SEAFOOD TRUST®, jota käytetään sekä kestävän kehityksen kalanviljelyn että vastuullisen kalastuksen (Responsible Fishing) merkinä. Global Trust jatkaa edelleen myös muiden merkkien sertifiointeja.

Vastuullisen kalastuksen sertifiointi sopii kaikille alustyypeille ja pohjautuu seuraaviin suosituksiin ja standardeihin:

- Certified Quality Wild Seafood :ON-BOARD Handling Standards (BIM Ireland)
- SEAFISH Responsible Fishing Standard (SEAFISH UK PAS)
- FAO Code Of Conduct on Responsible Fishing

Standardit on suunniteltu siten, että niitä voidaan käyttää koko toimitusketjussa kalastusaluksesta ensimmäiseen myyntipaikkaan. Standardin keskeiset osat ovat:

- vastuullisen kalastuksen periaatteiden noudattaminen
- saaliin käsittely
- laivaston rakenteelliset vaatimukset
- miehistön osaaminen
- saaliin jäljitettävyys
- ympäristövaikutusten arviointi.¹⁷

5.2 Luomumerkit

Luomumerkkien taustalla on maanviljelyn luomusertifiointi. Luomumerkkien käyttöä on kuitenkin ollut luontevaa laajentaa myös kalanviljelytoimintaan. Tässä selvityksessä ovat luomumerkeistä mukana Euroopan markkina-alueella toimivia merkkejä.

5.2.1 Bio Austria

(Itävalta, luomumerkki, viljelty kala)

Bio Austria on Itävallassa toimiva luomumerkki, jota käytti vuonna 2008 lähes 20.000 yritystä (noin 14 % kaikista yrityksistä) ympäri Itävaltaa. Merkki sertifioi maataloustuotteiden lisäksi myös viljeltyä kalaa, lajeina karppi, nieriä ja taimen (forelli). Itävallassa noin 20 % kaikesta viljelystä kalasta tulee luomuviljelmiltä¹⁸. Kalanviljelijät käyttävät joskus rinnalla myös omaa organisaationsa epävirallista merkkiä, "Bio-Fisch", mutta se ei ole varsinainen ympäristömerkki.

Bio Austria -sertifiointi noudattaa ensisijaisesti EU:n luomutuotannon asetusta, mutta lisäksi tulee Itävallan oma elintarvikelainsäädäntö (Codex alimentarius austriacus), jota pidetään yhtenä maailman tiukimmista. Lisävaatimuksena sertifiointille tulevat Bio Austrian ohjeet kalankasvatuksesta, esimerkiksi:

¹⁷ Seafood Trust 2010. <http://www.irishqualityfish.com/>

¹⁸ Bio-wissen.org 2009. Bio-Fisch. <http://www.bio-wissen.org/>

- kasvatusaltaat luonnonmukaisia
- kalatiheys tai m²/kala säädelty standardissa (eri kaloilla erilainen)
- puolet rehusta oltava omaa tuotantoa, puolet muilta luomutiloilta
- ei antibiootteja, hormoneja, synteettisiä lisäaineita tai geenimuuntelua.¹⁹

Sertifiointi toteutetaan kuten muukin luomutuotannon sertifiointi EU:n asetuksen puitteissa.

Sertifiointilaitos: ABG (Austrian Bio Garantie)

5.2.2 Bioland

(Saksa, luomumerkki, viljelty karppi)

Saksalainen Bioland-luomutuotannon standardi sisältää myös kalanviljelyn makean veden karpille. Merkki on rekisteröity koko Euroopan alueella ja standardi rakentuu siten, että siinä on kaikille toimialoille yhteinen osa ja erikseen säännökset kalankasvatukselle. Standardi sisältää samoja tarkistuspisteitä kuin edellä kuvatussa Bio Austria –merkissä. Viljelty kala voi saada sertifikaatin, jos koko tuotanto on muutettu standardin mukaiseksi ja kala on elänyt vähintään 2/3 elämästään luomutuotannon sääntöjen määräämissä olosuhteissa. Bioland suorittaa sertifiointinsa ja tarkistuskäyntinsä itse. Sertifiointeja ei ole tehty Saksan ulkopuolelle.

5.2.3 Bio Suisse

(Sveitsi, kansainvälinen, luomumerkki, viljelty kala ja katkaravut)

Bio Suissen juuret ovat biodynaamisessa ja luomutuotannossa ja se on perustettu 1981 sveitsiläisten luomutuottajien toimesta (Association of the Swiss Organic Agriculture Organisations, Bio Suisse). Yhteiset säännöt luomutuotannolle otettiin käyttöön perustamisen yhteydessä ja samaan aikaan esiteltiin myös yhteinen logo, "Bud" (saksaksi "Knospe"). Käytössä on kaksi rinnakkaista merkkiä, joista toinen on tarkoitettu sveitsiläistä alkuperää olevalle tuotannolle (kotimaisuusaste vähintään 90 %) ja jälkimmäinen on vähintään 10 % ulkomaista alkuperää sisältäville tuotteille.

Vaikka merkin lähtökohta onkin maataloudessa, sen käyttöä laajennettiin viljeltyyn kalaan ja katkarapuihin vuonna 2000. Nykyisin 10 % Sveitsin maatiloista (noin 5700 kpl) on sertifioitu Bio Suissen standardilla ja 760 jalostusyrityksellä on standardin vaatimukset täyttävä raaka-aineiden käsittelyprosessi. Merkin voi hankkia joko tuottaja itse tai maahantuojaja. Erikoisuutena voidaan pitää rajoitetta, joka kieltää lentokuljetukset sertifioiduille tuotteille.

Merkin keskeiset lähtökohdat kalankasvatukselle:

- kalanviljelytoimintaa katsotaan kokonaisuutena, ei yksiköittäin
- kestävän kehityksen periaatteet ja ympäristöystävällisyys tuotannossa ja ruokinnassa
- Bio Suissen standardien mukainen ruokinta (ei geenimuuntelua, hormoneja, antibiootteja tai tarpeettomia lisäaineita kuten maku- ja väriaineet)
- koko tuotantoketjun seuranta ja auditointi ("altaasta pöytään").

Bio Suisse esittää ympäristömerkityn tuotannon etuina jopa 15 – 50 % paremmat tuottajahinnat normaaleihin tuotteisiin ja hyvän näkyvyyden merkinnän kautta. Vuonna 2003 merkin tunnettuus oli Sveitsissä yli 70 %.²⁰

¹⁹ Bio Austria. 2010. <http://www.bio-austria.at/>

²⁰ Bio Suisse 2010. <http://www.bio-suisse.ch/>

5.2.4 EU-kukka ja EU-luomumerkki

(kansainvälinen, virallinen, elintarvikkeet mukana tällä hetkellä luomumerkissä)

EU-kukka on Euroopan Unionin virallinen ympäristömerkki, mutta tällä hetkellä se ei sertifioi vielä elintarvikkeita. EU-kukka on käytössä 27 EU-jäsenmaan lisäksi Norjassa, Islannissa ja Liechtensteinissa²¹. EU-ympäristömerkkiasetusta uusittiin vuonna 2009 siten, että sen soveltamisala laajennettiin elintarvikkeisiin (ml. kala) ja rehuihin sillä ehdolla, että Euroopan komissio selvittää vuoden 2011 loppuun mennessä, onko elintarvikkeille mahdollista laatia merkintäkriteerit ja antaa merkintä lisäarvoa. Lisäksi merkin käyttöönottoa haluttaisiin yksinkertaistaa ja käyttökuluja alemmiksi. Merkin markkinointiin ja tunnetuksi tekemiseen halutaan myös panostaa, jotta yhä useampi tunnistaisi ja haluaisi ottaa merkin käyttöön. Uusia tuoteryhmiä pyritään lisäämään EU-kukan piiriin siten, että niitä olisi vuoteen 2015 mennessä 40 - 50²¹. Komission selvitettäväksi jäi myös se, tullaanko elintarvikkeille asettamaan ehdoksi että ne ovat luomutuotannon mukaisesti tuotettuja (EU-luomusasetuksen mukaisesti), jotta ne voisivat saada EU-kukka-sertifioinnin²². Jos kala lisättäisiin EU-kukan piiriin, on todennäköistä, että silloin vaatimuksena on elinkaariajattelu, ts. ympäristövaikutusten arviointi koko tuotanto - ja kulutusketjun läpi.²³

EU-kukan laajentamista elintarvikkeisiin koskeva Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 2.4.2009 on luettavissa kokonaisuudessaan parlamentin verkkosivuilta, linkki löytyy kappaleesta 11, "Hyödyllisiä linkkejä".

EU-luomutuotanto on säädelty erillisellä asetuksella, joten tällä hetkellä sen ympäristömerkki toimii EU-kukan rinnalla. Luomumerkille valittiin vastikään uusi logo (ks. lehtikuvio oikealla), joka korvaa entisen tähtäkuvion. Kalanviljely kuuluu luomusasetuksen piiriin. Luomutuotteiden tuotanto ja luomuun liittyvät merkit ja merkinnät on säädelty tiukoilla käytännöillä, joita tuottajan tulee tarkoin noudattaa EU:n markkinoilla. EU:n luomumerkkiä käytetään lisäämässä luomutuotteiden näkyvyyttä kuluttajille. EU-merkillä varustettuja tuotteita koskevat seuraavat periaatteet:

- ainakin 95 % tuotteen ainesosista on tuotettu luomuperiaatteen mukaisesti
- tuote noudattaa virallisten valvontaohjelmien sääntöjä
- tuote on tullut suoraan pakkauksessa mainitulta tuottajalta
- tuote sisältää tuottajan, valmistajan tai myyjän nimen ja valvontaelimen nimen tai koodin²⁴.

Tietoa EU-luomusäädöksistä on Euroopan komission verkkosivuilla, joiden linkki löytyy kappaleesta 11. Myös varsinaisen luomusasetuksen (EY N:o 834/2007), koko teksti on luettavissa on Euroopan neuvoston virallisen lehden verkkoversiossa, johon linkki löytyy kappaleesta 11.

EU:n luomutuotteiden tunnus on 1.7.2010 lähtien pakollinen kaikille esipakatuille luomutuotteille, jotka on tuotettu jossain EU:n jäsenvaltiossa ja jotka täyttävät tarvittavat vaatimukset. Tunnus on vapaaehtoinen tuontitavaroille. EU-merkinnän vieressä voi olla muita yksityisiä, alueellisia tai kansallisia tunnuksia. Luomuviljelyasetusta tarkistetaan lähiaikoina, ja uusi tunnus lisätään yhteen sen liitteistä.²⁵

²¹ Euroopan parlamentti 2010. EU-ympäristökukan käytölle selkeämmät säännöt. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090331IPR53012+0+DOC+XML+V0//FI>

²² Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 2..4.2009. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P6-TC1-COD-2008-0152+0+DOC+PDF+V0//FI>

²³ Bates, R. 19.1.2010. Update on EU policy and action for seafood sustainability labeling. http://www.tracefood.org/images/c/c0/7/_Richard_Bates_-_EU_eco_labeling_initiatives.pdf

²⁴ Euroopan komissio 2010. Luomumerkki ja merkitseminen. http://ec.europa.eu/agriculture/organic/consumer-confidence/logo-labelling_fi

²⁵ EU-komissio 2010. Uusi tunnus valittu luomutuotteille. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/142&format=HTML&aged=0&language=FI&guiLanguage=en>

5.2.5 Freiland

(Itävalta, eläinten hyvinvointi ja luomutuotanto, viljelty kala)

Freiland on keskittynyt alun perin eläinten hyvinvoinnin edistämiseen, mutta on myös ottanut mukaan tarkasteluun kalanviljelyn. Kuten Bio Austria, myös Freiland toimii EU:n luomusäätöjen antamissa puitteissa. Freiland edellyttää, että yritys joka haluaa heidän hyväksyntänsä, on jo sitoutunut toimimaan riippumattoman sertifiointilaitoksen kanssa (luomutuotanto). Sen jälkeen Freilandin edustaja tulee yritykseen tekemään vielä tarkastuskäynnin.

Freiland on tehnyt yhteistyötä Itävallassa erilaisten tutkimusorganisaatioiden kanssa, ja on mm. ollut julkaisemassa ”Bio-wissen” -portaalia, jossa kerrotaan perustietoja maan luomutuotteista ja – tuotannosta.²⁶

5.2.6 GLOBALGAP

(Saksa, kansainvälinen, viljelty kala)

GLOBALG.A.P.
The Global Partnership for Good Agricultural Practices

GLOBALGAP on saksalainen merkki, joka sertifioidaan maanviljelyn lisäksi myös kalanviljelyn prosesseja kaikkialla maailmassa. Organisaation tavoitteensa on luoda maailmanlaajuisesti yksi yhteinen standardi hyvälle maataloustuotteiden tuotantokäytännöille, G.A.P, Good Agricultural Practices. Sertifiointi kattaa koko prosessin viljelylaitoksella rehusta toimintakäytäntöihin, aina siihen pisteeseen, jossa tuote lähtee laitokselta (Farm-gate standard). Merkki on B2B-käyttöön tarkoitettu, ja sen vuoksi ei ole kovin näkyvä kuluttajille. Sertifiointiin suorittaa riippumaton sertifiointilaitos, joita on 100 maassa. Tarkastuskäyntejä tehdään vuosittain ja lisäksi tehdään yllätystarkastuksia. Merkin voi hankkia sekä tuottaja että vähittäisporras. Standardin käytäntöihin kuuluvat muun muassa:

- hallintamenetelmät viljelylaitoksella
- kemikaalien käsittely ja käyttö
- kalojen hyvinvointiin ja ruokintaan liittyvät käytännöt
- jäljitettävyys
- pakkaus ja käsittelykäytännöt.²⁷

Standardiin kuuluu monia tarkistuslistoja, joissa on mainittuna myös hyväksyntäkriteerit sekä se, onko kyseinen kohta välttämätön sertifikaatin saamiseen vai onko se suositeltava tapa. Tällainen tarkistuslista toimii mainiosti myös itsearviointin työkaluna jo ennen varsinaista sertifiointia. Standardi perustuu modulaariseen rakenteeseen, jossa on yhteisiä osia kaikille viljelytoimialoille ja spesifiset ohjeistukset kullekin erikseen (kuten kalanviljelylle).

Sertifiointilaitokset: >100 maailmanlaajuisesti

²⁶ Freiland 2009. <http://www.freiland.or.at/>

²⁷ GLOBALGAP 2010. <http://www.globalgap.org/>

5.2.7 Krav

(Ruotsi, luomumerkki, viljelty ja luonnonkala)

Ruotsissa varsin tunnettu (98 % tunnettuus vuonna 2008²⁸) Krav-merkki on luomutuotannon merkki, jonka omistavat merkin käyttäjien yhdistys, jossa on 27 jäsentä. Jäsenistöön kuuluu sekä tuottajia, jalostajia, vähittäiskauppiaita että ympäristö- ja kuluttajien etujärjestöjä.²⁸

Krav-standardi tukeutuu IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) ohjeistukseen sekä EU:n luomutuotannon asetukseen, mutta asettaa näitä tiukempia ehtoja. Krav julkaisee kaksi kertaa vuodessa päivitykset standardeihinsa, jotka se julkaisee Internet-sivustollaan. Kalastuksen ja alanviljelyn standardit ovat samassa dokumentissa muun luomutuotannon kanssa. Kalaa koskevat keskeiset kohdat standardissa:

- ylikalastuksen estäminen
- ympäristöystävällisten pyyntimenetelmien ja -välineiden käyttö
- kalastusalusten ominaisuudet, miehistön ammattitaidon ylläpitäminen ja polttoaineiden laatu
- sertifioidun saaliskalan pyynti vain sertifioidulla menetelmällä (muiden lajien pyynti sertifioidulla menetelmällä samaan aikaan sallitaan).

Krav on tarkempi sivusaaliiden kanssa kuin EU:n säännöstö (voi olla sertifiointin este). Kalan maksaa ja -mätiä joka on peräisin Pohjanlahdelta, Suomenlahdelta tai Itämereltä, ei voida myydä sertifioiduna ollenkaan. Krav-merkin voi sertifioida joko tuottaja itse Ruotsissa/Ruotsin ulkopuolella tai tuotteen maahantuoja Ruotsissa. Krav suorittaa itse sertifiointien tarkastuskäynnit, mutta myös ulkomainen sertifiointilaitos voi akkreditoitua itse tekemään Krav-sertifiointeja. Näin on esim. Norjassa, missä sertifiointin tekee Debio. Koska on mahdollista käyttää riippumattomia sertifiointilaitoksia, periaatteessa merkkiä voisi hakea missä maassa tahansa, josta viedään Ruotsin markkinoille tuotteita. Tämä edellyttää, että sertifiointi on hankkinut akkreditoinnin). Tällä hetkellä tanskalainen sertifiointilaitos A/S Baltic Control on hakemassa akkreditointia merkin sertifiointiselle sekä koko EU:n alueella että sen ulkopuolella, joka mahdollistaisi sertifiointin 150 maassa, joissa kyseinen sertifiointiyhtiö toimii.²⁹

Krav-merkin lisenssin eli käyttöoikeuden voi hankkia mikä tahansa toimitusketjun yritys, alkutuotannosta vähittäiskauppiaseen tai ravintolaan. Markkinointimerkinä Krav toimii tällä hetkellä vain Ruotsissa, laajentumissuunnitelmia ei vielä ole.³⁰

5.2.8 Naturland

(Saksa, kansainvälinen, luomumerkki, viljelty kala ja katkaravut ja luonnonkala)

Saksalainen merkki, joka on alun perin erikoistunut luomutuotannon sertifiointiin. Merkki noudattelee EU:n luomutuotantoasetusta, mutta asettaa sitä tarkempia rajoituksia. Sertifioi viljellyn kalan tuotantoa ja vuodesta 2006 on luonut standardia myös luonnonkalan sertifiointille. Ensimmäinen pilotti tehtiin Afrikassa Lake Victorialla ja tällä hetkellä on useita muita hankkeita käynnissä³¹. Viljellylle kalalle ja luonnonkalalle on molemmille omat standardinsa.

²⁸ Krav 2009. www.krav.se

²⁹ Krav 2010. Danish certification company wants to use KRAV label. <http://www.krav.se/Press/nyheter/Danish-certification-company-wants-to-use-KRAV-label/>

³⁰ Hällbom, Lars. Standards director, Krav, 24.2.2010

³¹ Naturland 2010. Naturland Wildfish. <http://www.naturland.de/naturlandwildfish.html>

Viljellyn kalan sertifiointiprosessi alkaa perustietojen analysoinnilla tarkistuslistan avulla. Tätä seuraa tarkastuskäynti, jonka aikana Naturland –edustaja tekee suunnitelman luomutuotantoon siirtymisestä ja opastaa käytännön asioissa. Tämän jälkeen yritys hankkii tarjouksen riippumattomalta sertifiointilaitokselta jota seuraa varsinainen sertifiointitarkastus. Tarkastuksen raportin perusteella Naturland antaa suosituksen varsinaiselle sertifikaatin myöntäjälle, Naturland Certification Committeelle (itsenäinen komitea). Jos komitea myöntää sertifikaatin, se sitoo Naturlandia. Sertifiointi kohdistuu tuottajaan joka saa ns. yleissertifikaatin omalle toiminnalleen (General certificate). Tuotteisiin ja tuotetoimituksiin liitetään OTC-sertifikaatti (Organic Transaction Certificate), joka kertoo tuottajan noudattavan standardia³². Näin merkki voi näkyä myös myyntitiskillä, vaikka sertifiointi onkin tuottajayhteisön tai jalostuslaitoksen.

Luomustandardi kattaa koko yrityksen toiminnan; tuottaja sitoutuu noudattamaan sitä kaikissa toimintayksiköissään (myös kaikki varastot). Jos paikalliset olosuhteet eivät anna mahdollisuutta noudattaa standardia kokonaisuudessaan, on Naturland Certification Committeella mahdollisuus tehdä muutoksia. Tämä joustomahdollisuus auttaa varsinkin kehittyvillä markkinoilla ja alueilla, jossa sertifiointi on vasta aluillaan.

Pyydetylle luonnonkalalle voi sertifiointia hakea sekä yksittäinen kalastusyksikkö, yhteistoimintayksikkö tai jopa kalanjalostuslaitoksen sopimuskalastaja. Standardi käsittelee sekä ylikalastuksen estämistä että myös ympäristönsuojelullisia näkökulmia. Vaikka yritys muutoin toimisi standardin vaatimalla tavalla, ylikalastus voi estää sertifiointin saamisen tai sen menettämisen.

Sertifiointilaitokset: vaihtelee maittain / projekteittain. Naturland voi tilata tarkastuksen yrityksen puolesta.

5.3 Yhteen lajiin keskittyvät merkit

5.3.1 Earth Island Institute, Dolphin Safe

(kansainvälinen, delfiinien suojaaminen tonnikalan pyynnin yhteydessä)

Yhdysvaltalainen Earth Island Institute on NGO-organisaatio, joka muun toimintansa ohella myös sertifioidi tonnikalanpyyntiä, jossa huomioidaan delfiinien suojeleminen. Standardi ei ole siis perinteinen ympäristömerkki, vaan on keskittynyt ainoastaan tähän suojeleutavoitteeseen. Jotta pyydetty tonnikala voisi saada Dolphin Safe sertifikaatin,

- pyyntimatkan aikana ei saa tahallisesti jahdata tai ottaa kiinni delfiineitä
- ajoverkkojen käyttö ei ole sallittu
- delfiineitä ei saa edes tahattomasti vahingoittaa tai tappaa verkon laskun aikana
- sertifiomatonta saalista ei saa sekoittaa sertifioidun kanssa edes varastossa
- suurilla aluksilla Tyynenmeren itäosissa pitää olla puolueeton tarkkailija.

Sertifiointin piirissä on noin 90 % tonnikalaa käsittelevistä yrityksistä maailmassa.³³

³² Naturland 2010. Steps to Naturland certification.

http://www.naturland.de/fileadmin/MDB/documents/Aqua/Steps_to_Naturland_Aquaculture_Certification.pdf

³³ Earth Island Institute 2010. <http://www.earthisland.org/dolphinSafeTuna/consumer/>

5.3.2 NOAA Dolphin Safe

(Yhdysvallat, delfiinien suojaaminen tonnikalan pyynnin yhteydessä)

Yhdysvaltain kansallinen ilmakehä- ja merentutkimusjärjestö (NOAA, National Oceanic and Atmospheric Administration) on tehnyt omat standardinsa tonnikalan pyynnille tarkoituksena suojella delfiineitä. Tämäkään ei ole varsinainen ympäristömerkki, koska keskittyy vain tähän suojeluun. Sertifikaatti on maksuton, mutta myös tämän standardin mukaisesti riippumaton tarkkailija on oltava aluksella itäisellä Tyynellämerellä. NOAA ei tunnusta Earth Island Instituten sertifikaattia, mutta on itsekin vapaaehtoinen järjestelmä. Sertifikaatin voi hankkia myös jalostuslaitos, jolloin perustarkastuksen jälkeen voidaan suorittaa myös yllätystarkastuksia.³⁴

5.3.3 Scottish Salmon (SSPO)

(Iso-Britannia / Skotlanti, viljelty kala)

Iso-Britanniassa käytettävä "The Code of Good Practice for Scottish Finfish Aquaculture (CoGP)" on sarja ohjeita ja parhaita käytäntöjä, jotka ovat edellytyksenä pääsyyn "Scottish Salmon Producers' Organisation" jäseneksi (SSPO) ja sen kautta SSPO:n merkin käyttäjäksi. Skotlanti on maailman toiseksi suurin lohentuottaja maailmassa ja 95 % tuotannosta tulee SSPO:n 16 jäsenyritykseltä³⁵. Standardi sisältää yli 300 erilaista päätarkistuspistettä ja se sertifioi kaikkia tuotantoketjun osia kasvatuslaitoksesta jatkokäsittelyyn, lajista tai käytetystä järjestelmästä riippumatta. Dokumentaatio sisältää tarkistuspisteiden lisäksi myös kattavan listan erilaisia toimintaohjeita alkaen riskienhallinnasta desinfiointiin, joten se toimii toiminnan käsikirjana. Käytännöt sisältävät muun muassa:

- jäljitettävyyden varmistamisen
- kalan terveys – hoito- ja hallinto-ohjeistuksen
- ympäristönsuojelun ja kalatautien hallintajärjestelmät
- kalojen elinympäristön turvaamisen (hyvinvointi, rehun sisältö ja laatu, kalatiheys).

Sertifioinnin tekevät riippumattomat sertifiointilaitokset, jotka ovat akkreditoituneet UKAS:iin (The United Kingdom Accreditation Service).

5.3.4 SIGES SalmonChile

(Chile, kasvatettu lohi)

SIGES on Chilessä käytettävä sertifiointi, joka ei varsinaisesti sertifioi kalaa tai kalatuotteita vaan menetelmiä ja hallintajärjestelmiä (Integrated Management System). SIGES asettaa standardeja ja parhaita käytäntöjä ympäristönsuojelun ja kestävän kehityksen kannalta lohenviljelylle ja kalateollisuudelle, mutta järjestelmässä on myös standardeja ruuan turvallisuuden, kalojen terveyden ja työturvallisuuden osa-alueilla. Sertifioinnin voi toiminnalleen saada sekä viljelylaitos että jatkokäsittelylaitos. Sertifiointiprosessiin kuuluu itsearviointivaihe ja koulutus Technological Salmon Institute (Intesal of SalmonChile) -organisaation johdolla sekä varsinainen tarkastus ja sertifiointi riippumattoman laitoksen tekemänä. SIGES Salmon Chilen mukaan sertifiointin piirissä on 17 yritystä edustaen noin 80 % chileläisestä lohenviljelystä.³⁶

Sertifiointilaitoksia: Bureau Veritas, DQS, SGS,

³⁴ NOAA 2010. Dolphin-safe certification. <http://dolphinsafe.gov/dsp.htm>

³⁵ Scottish Salmon 2010. <http://www.scottishsalmon.co.uk/economics/economics.asp>

³⁶ SIGES SalmonChile 2010. <http://www.sig-es-salmonchile.cl/proysigesingles/>

5.4 Suosituslistat

Kalatuotteiden ostoa ja käyttöä ohjaavia ns. suosituslistoja laativat sekä ympäristö-, kansalais- ja etujärjestöt mutta myös eri valtioiden kalastuksesta vastaavat organisaatiot. Järjestöt usein suosittelevat noudatettavaksi yleisiä kestävän kulutuksen periaatteita. Sen lisäksi ne ovat laatineet ”liikennevaloja” ts. listoja joissa on suosituksia kalan syönnille lajeittain. ”Punaiselle” tai ”älä syö” – listoille ovat järjestöt keränneet uhanalaisia lajeja, joiden käyttöä pitäisi välttää. ”Keltaisia” ja ”vihreitä” listoja käytetään parempien vaihtoehtojen merkinä. Joskus listat ohjaavat myös valitsemaan mieluummin luonnonkalan kuin viljellyn kalan tai suosimaan jonkin tietyn alueen kalaa. Jotkut järjestöt antavat suosituksia tietyn ympäristömerkin käytöstä, mutta jokainen on valinnut suosikkinsa itsenäisesti, joten suositukset voivat olla keskenään ristiriitaisia. Jotkin järjestöt kampanjoivat aktiivisesti listojensa avulla, toiset taas pyrkivät tiedonvälittäjän rooliin. Tällaisia suosituslistoja on mm. seuraavilla järjestöillä ja organisaatioilla:

- Suomen luonnonsuojeluliitto
- WWF
- Greenpeace.

Kulutusvalintojen ohjaaminen suosituslistojen avulla on yksi tapa tiedottaa ympäristönäkökulmista ja parhaimmillaan ne voivat auttaa kalakantojen elvyttämisessä siirtämällä kulutusta lajista toiseen. Joissakin listoissa ongelmana on kuitenkin niiden ”mustavalkoinen” asetelma; ne saattavat suosia yksittäistä kalalajia ottamatta huomioon alueellista vaihtelua tai olosuhteita, joista kala on peräisin. Joidenkin listojen valinnat taas eivät reagoi kovin nopeasti (jos ollenkaan) paikallisiin kalakantojen muutoksiin. Listojen uskottavuuteen vaikuttaa myös jos ne ovat olleet useita vuosia päivittämättä tai jos ne eivät kerro mistä tiedot ovat peräisin.

Jos suosituslistat kertovat avoimesti mihin niiden valinnat perustuvat ja suositukset laaditaan paikallisten kala-alan ammattilaisten kanssa yhteistyössä, voivat ne toimia yhtenä työkaluna kalankäytön kestävyuden varmistamisessa. Listat voivat toimia myös tasapuolisesti markkinoilla; parhaimmillaan ne eivät suosi yksittäisiä yrityksiä vaan tarkastelevat koko alaa, raaka-aineiden saatavuutta ja kestävää käyttöä kokonaisuutena. Ympäristömerkkien hankkimiseen liittyy aina yrityskohtaisia kustannuksia, joita ei suosituslistoihin tyypillisesti liity.

5.5 Ympäristö-, laatu- ja kestävän kehityksen ohjelmia

Koska tämän raportin tarkoituksena oli esitellä erilaisia ympäristömerkkejä ja -sertifikaatteja, on käsitteystä jätetty pois muun muassa seuraavat ympäristö- tai laatuohjelmiksi katsottavat hankkeet:

- Fish For Life™ (Findus ³⁷ ja Young's UK ³⁸), yritysryhmän julkaisemat 10 periaatetta vastuulliseen kalanhankintaan. Sisältää myös kestävän kehityksen osa-alueita.
- Label Rouge (Red Label). Ranskan kansallinen laatusertifiointimerkki. Ei ole varsinainen ympäristömerkki, mutta asettaa laatusstandardeja mm. saaliin kuljetuksen aikaiselle käsittelylle ja kuljetusajolle. Merkkejä myönnetty tuontikalalle (esim. SSPO-sertifioidulle lohelle) ja on tunnettu myös muissa Euroopan maissa. ³⁹
- PAF (Partnership for African Fisheries). Käynnistetty vuonna 2009 tukemaan Afrikan maiden kalastuselinkeinon muutosta kohti kestävää kehitystä ja ympäristönsuojelua. Iso-Britannian valtion rahoittama hanke.

³⁷ Findus 2010. Kymmenen periaatetta vastuulliseen kalanhankintaan. <http://www.findus.fi/findus/findus-kalaohjelma>

³⁸ Young's Seafood Limited 2010. Ten principles for Responsible Seafood Procurement. http://www.youngsseafood.co.uk/web/ten_principles.asp

³⁹ Seafoodsource 2010. Label Rouge scallops show resilience. <http://www.seafoodsource.com/newsarticledetail.aspx?id=4294989198>

6. Merkkien muutoksia

Maailmalla on käynnissä useita hankkeita, joiden tarkoituksena on lanseerata käyttöön uusia ympäristömerkkejä. Merkkejä on myös poistettu käytöstä tai niitä on integroitu yhteen muiden merkkien kanssa. Tässä osiossa käydään näitä merkkejä läpi lyhyesti.

6.1 Aquaculture Stewardship Council (ASC), UUSI

(kansainvälinen, viljelty kala)

Aquaculture Stewardship Council (ASC) on kalanviljelyn sertifiointiin tähtäävä ympäristömerkkihanke, jonka kehitystyötä muun muassa WWF tukee. WWF aloitti merkin standardien luomisen koordinoimalla joukon tapaamisia (Aquaculture Dialogues), joihin osallistui yli 2000 alan asiantuntijaa. Projektin tuotoksena on saatu aikaan joukko standardeja vuonna 2009, ja loput ovat tulossa vuoden 2010 aikana. Tämä merkki tulee toimimaan Marine Stewardship Council (MSC) – sertifikaatin aisaparina; MSC sertifioidi luonnonkalan ja ASC viljellyn kalan. Merkin käyttöönotto on käynnissä ja sen odotetaan olevan valmiina vuoden 2011 aikana, jolloin sen on tarkoitus sertifioida 12 eri viljeltyä lajia. Merkki tulee käyttämään riippumattomia sertifiointilaitoksia. Koska ASC ei ole vielä valmis, yritykset jotka ovat jo nyt merkin vaatimusten mukaisia, voivat hakea GLOBALGAP – sertifiointia, jonka kanssa ASC tutkii myös myöhempää yhteistyön mahdollisuutta.⁴⁰

6.2 The Fisheries Association of Iceland, UUSI

(kansainvälinen, luonnonkala)

Islannissa on käynnissä hanke, jonka tavoitteena on tuoda markkinoille uusi kalaa sertifiiva ohjelma. Standardin pohjana ovat FAO:n suositukset. Hanke on kalastustoimialan aloite ja Islannin valtion hyväksymä. Siinä haetaan riippumattoman, kansainvälisen sertifiointilaitoksen tarkastusta islantilaisille yrityksille, jotta voidaan osoittaa niiden kestävä kehityksen periaatteiden noudattaminen. Hanke toteutetaan omakustannuspohjaisesti, ja tarkoituksena on saada sertifiointia (tai tarkastettua) ensimmäiset saaliit vuoden 2010 loppuun mennessä.⁴¹

6.3 Käytöstä poistuneita merkkejä

ABCC Brazil. Brazilian Association of Shrimp Producers – yhdistyksen merkki katkaravuille ei enää tee sertifiointia ympäristömerkkienä, mutta jatkaa laatujärjestelmien (Quality Management) sertifiointeja yhdessä SGS ja DQS – sertifiointilaitosten kanssa. Viljelylaitokset ovat hakeneet muita kansainvälisiä sertifiointeja (Naturland, ACC).⁴²

Tartan Quality Mark for Scottish Salmon. Merkki on integroitu SSPO (Scottish Salmon Producers' Organisation) yhteen The Code of Good Practice for Scottish Finfish Aquaculture (CoGP) -ohjelmaan.

⁴⁰ WWF. 2010. WWF and GlobalGap partner a course to aquaculture certification http://www.panda.org/about_our_earth/about_freshwater/freshwater_news/?168241/WWF-and-GlobalGap-partner-a-pathway-to-aquaculture-certification

⁴¹ Thorarinson, K. 2010. The Certification of Well managed Fisheries. http://www.tracefood.org/images/1/1f/13_-_Kristjan_Thorarinson_-_Certifying_Icelandic_fisheries.pdf

⁴² Suplicy, F.M. 2007. Aquaculture Certification in Brazil Perspectives of Government and Private Sector. http://library.enaca.org/certification/publications/BrazilWorkshop/02_Aquaculture_Certification_in_Brazil.pdf

7. Sertifiointilaitokset

Suomessa on useita kansainvälisten sertifiointilaitosten tytäryhtiöitä tai yhteistyökumppaneita. Ympäristömerkkien omilla sivuilla mainitaan myös useita sellaisia laitoksia jotka eivät toimi käytännössä Suomessa tai Pohjoismaissa vielä ollenkaan.

Tiedustelujen mukaan yksikään kansainvälisistä sertifiointilaitoksista joilla on edustus Suomessa, ei ole tehnyt Suomessa sertifiointitarkistuksia kalan ympäristömerkeistä. Käynnissä olevia sertifiointien esiselvityksiä on sen sijaan käynnissä jo Virossa, Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa useammallakin ympäristömerkillä. Muutamia myönnettyjä sertifikaatteja löytyy Itämeren ympäryksistä Saksasta, Tanskasta ja Ruotsista. Muun muassa MSC ja FOS ilmoittivat, ettei periaatteellista estettä ole käynnistää sertifiointiprosessia Suomessa, tarvittaessa sertifiointilaitoksia akkreditoidaan aina tarpeen mukaan. Tämä käytäntö on useimmilla muillakin kansainvälisiä merkkejä myöntävillä organisaatioilla.

Kansainvälisistä sertifiointilaitoksista muun muassa Food Certification International (FCI), Moody Marine, Den Norske Veritas (DNV) ja SCS ilmoittivat olevansa valmiita tekemään tarjouksen sertifiointista Suomessa. Tarjouksen tekemiseen laitokset tarvitsevat perustietoja tarkastuskohteesta, jotka yleensä voidaan käydä läpi joko puhelimitse tai täyttämällä perustietolomake.

8. FAO:n yleiset suositukset ympäristömerkkijärjestelmille

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) on laatinut yleiset suositukset kalatuotteiden ympäristömerkkijärjestelmille. Nämä suositukset on koottu dokumenttiin "Guidelines for the Ecolabelling of Fish and Fishery products from Marine Capture Fisheries".

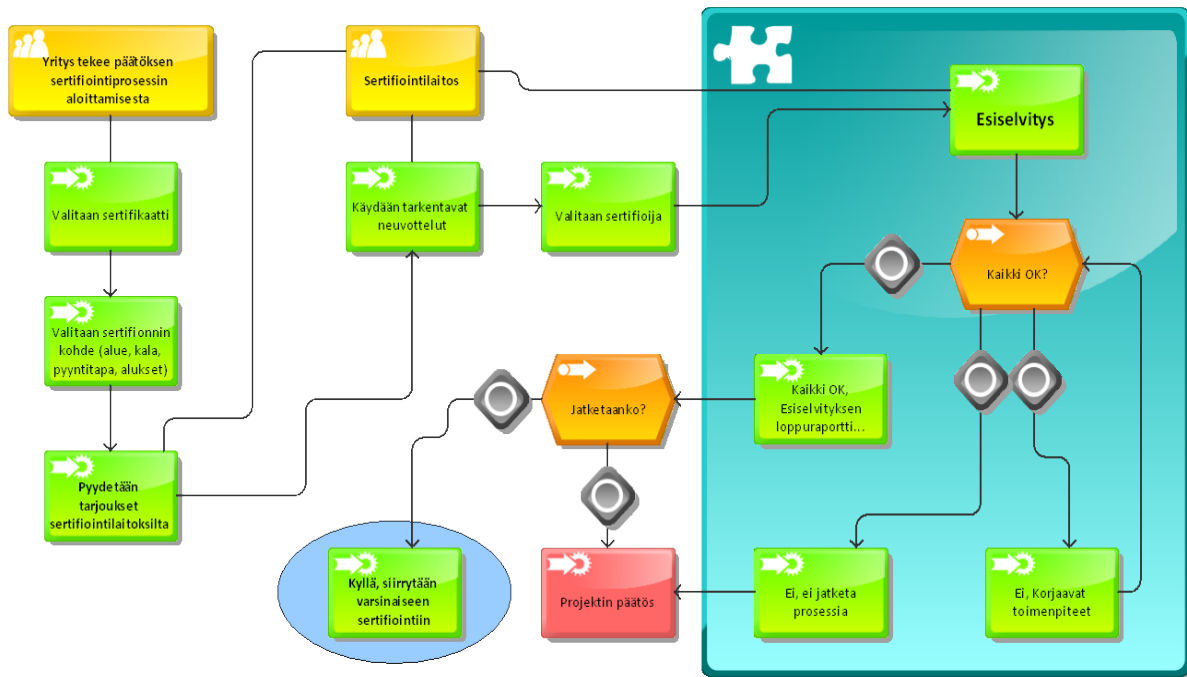
FAO:n suositusten mukaisesti ympäristömerkin

1. ehtojen tulee olla yhdenmukaiset vuoden 1982 annetun YK:n merilain, FAO:n ohjeistuksen "Code of Conduct for Responsible Fisheries" ja WTO (World Trade Organization) sääntöjen sekä muiden oleellisten kansainvälisten sääntöjen kanssa
2. tulee kunnioittaa valtioiden itsemääräämisoikeutta ja noudattaa paikallisia lakeja ja säännöksiä
3. pitää olla vapaaehtoinen ja markkinoiden ehdoilla toimiva
4. tulee olla läpinäkyvä, tasapuolinen ja kaikkien intressiryhmien saatavissa
5. ehdot eivät saa olla syrjiviä, eivät saa aiheuttaa kaupan esteitä ja sallivat tasapuolisen kaupankäynnin ja vapaan kilpailun
6. pitää mahdollistaa pääsyn kansainvälisille markkinoille
7. myöntäjien ja sertifioiden tulee ottaa vastuu merkistä kansainvälisten standardien mukaisesti
8. tulee sisältää luotettavat, riippumattomat auditointi- ja todennuskäytännöt
9. tulee perustua parhaaseen mahdolliseen saatavissa olevaan tieteelliseen tutkimustietoon ja paikalliseen tietämykseen (edellyttäen, että tieto voidaan puolueettomasti varmistaa)
10. tulee olla käytännöllinen, elinkelpoinen ja todennettavissa
11. tulee antaa totuudenmukaista ja selkeää tietoa
12. tulee perustua näissä suosituksissa määriteltyihin vähimmäisvaatimuksiin ja käytäntöihin.

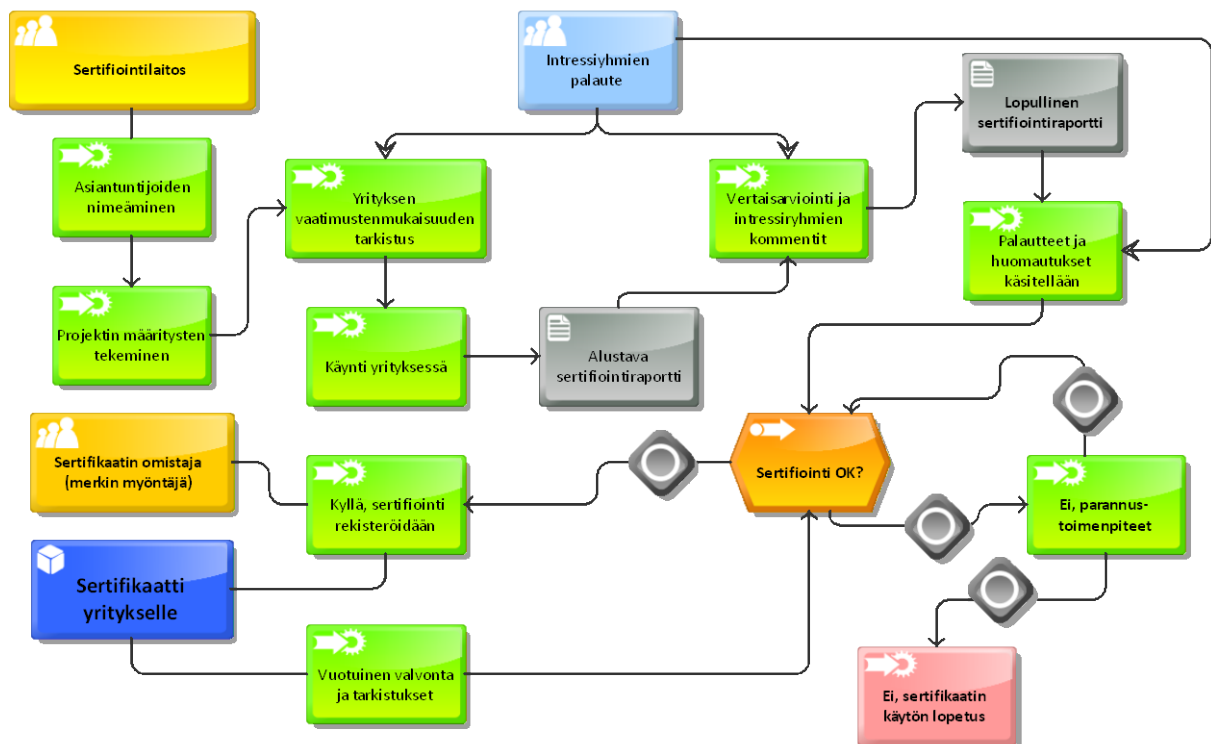
FAO:n suositukset ovat siis minimivaatimuksia ympäristömerkille. Vaikka joidenkin yksittäisten merkkien ehdot voivat olla näitä tiukemmat, FAO:n suosituksia noudattavan merkin katsotaan olevan kuitenkin hyväksyttävä ja yhteensopiva niiden kanssa.

9. Sertifiointiprosessin kulku

Vaikka ympäristömerkeillä on kullakin omat hakuprosessinsa ja menettelytapansa, periaatteessa riippumattomia sertifiointilaitoksia käyttävät toimivat alla kuvatun prosessin tavoin, kts. Kuvio 1 ja Kuvio 2.

Kuvio 1. Sertifiointiprosessin alkuvaiheet.

Kuvio 2. Sertifiointiprosessin loppuun vienti.

10. Tulevaisuuden näkymiä ja yhteenveto

10.1 Miten arvioida sertifiointiprosessiin lähtemistä?

Ympäristömerkinnät voivat olla yksi osa yrityksen kestäväen kehityksen ohjelmaa ja yhteiskuntavastuuta. Yrityksen yhteiskuntavastuu on käsite, joka tukee sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien kysymysten yhdistämistä liiketoimintaan ja yritysten vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa vapaaehtoisesti.⁴³ Nämä toimenpiteet voivat lisätä yrityksen arvoa – joko minimoimalla riskejä, hyödyntämällä innovaatioita tai muokkaamalla toimintatapoja. Yrityksen käytännössä saama hyöty riippuu valitusta lähestymistavasta.

Ympäristömerkintöjen ja ympäristöjohtamisjärjestelmien eli informaatio-ohjauksen välineiden (kuten ISO 14001 tai EMAS) käyttö on jo nykyisin merkittävä positiivinen kilpailutekijä. On oletettavaa, että muutamassa vuodessa ympäristöjärjestelmän puuttuminen tulee olemaan selvä negatiivinen kilpailutekijä – se jolta järjestelmä puuttuu, saattaa menettää tilauksia ja asiakassuhteita. Vapaaehtoisen ohjauksen etuna on, että yritys voi itse valita tehokkaimman tavan saavuttaa asetetut ympäristönsuojelutavoitteet. Vapaaehtoisten toimien kustannustehokkuus on usein parempi kuin hallinnollisen ohjauksen tiukentaminen.⁴⁴

Ympäristönäkökulma, sertifikaatit ja eettinen kuluttaminen eivät ole enää pelkän vähemmistön mielenkiinnon kohteena eikä niiden käyttöä enää ohjaile pelkät ympäristöjärjestöt. Laajemmat kuluttajaryhmät, yritysten omat sidosryhmät, media ja rahoittajat muiden muassa haluavat nykyisin varmistua että tuotteet, niiden raaka-aineet ja investoinnit käytetään eettisesti. On nähtävissä koko ajan syvenevä yhteys vastuullisen, eettisen hankintatoimen ja yritysten kestäväen kehityksen ja taloudellisen suorituskyvyn välillä. Hyödyt tällä tavalla toimien voivat liittyä yrityksissä

- tiiviimpään yhteistyöhön tavarantoimittajien kanssa
- lisääntyneeseen ennakointikykyyn, jolla ehkäistään riskejä ja löydetään mahdollisuuksia
- parempaan tuottavuuteen ja motivoituneempaan henkilöstöön
- prosessien selkeytymiseen ja sitä kautta kustannussäästöihin
- positiiviseen yrityskuvaan markkinoilla.⁴⁵

Seuraavan sivun taulukossa on kuvattuna erilaisia yhteiskuntavastuun lähestymistapoja ja niiden ominaisuuksia.

⁴³ Suomen Standardoimisliitto SFS ry. 2006 - 08. Yritysten yhteiskuntavastuu – Ohjeita.

⁴⁴ Marttinen, K., Saastamoinen, S., Suvanto, S. 2000. Yrityksen ympäristövastuut. Kauppakaari.

⁴⁵ Brown, R., 2005. Ethical sourcing in your supply chain, teoksessa The Sustainable Enterprise – profiting from Best Practice. Kogan Page UK.

Taulukko 1. Yrityksen yhteiskuntavastuu – Lähestymistavat

Valittu lähestymistapa	Toimintatapa	Kuvaus	+ / -
Passiivinen	Ongelmanratkaisu	Yritys odottaa, kunnes viranomaiset ja muut sidosryhmät kohdistavat siihen painetta ja vastaa sitten näiden vaatimuksiin.	+ Ei ennakkoinvestointeja - Mahdollinen kiire → korkeammat kulut ja/tai myöhästyminen markkinoiden vaatimuksista
Reaktiivinen	Riskien minimointi	Ehkäistään mahdollisia ekologisia ja sosiaalisia riskejä, jotka saattavat vahingoittaa yrityksen arvoa tai mainetta.	+ Voidaan itse valita painopisteet - Ei erotuta muista - Voi olla riittämätön tai reagoidaan myöhässä
Aktiivinen	Innovaatio	Yritys oivaltaa, että yhteiskuntavastuu tarjoaa strategisia mahdollisuuksia markkinoilla. Uudet tuotteet, palvelut ja tekniikka luovat uusia mahdollisuuksia. Organisaation sisällä ja sen johdossa tapahtuu innovatiivista kehitystä.	+ Markkinoilla ensimmäisten joukossa + Tuotekehityksen kautta uusia markkinoita - Vaatii ennakkoinvestointeja - Tulevat vaatimukset pitää integroida omaan suunnitelmaan
Proaktiivinen	Yhteiskuntavastuu	Olemassa olevien tarpeiden huomioonläänsä yritys muovaa kestäviä elintapoja ja liiketoimintaa yhdessä sidosryhmien kanssa. Tämä johtaa läheiseen suhteeseen asiakkaiden, toimittajien ja muiden ryhmien kanssa, mikä voi antaa yritykselle kilpailuetua.	+ Verkoston hyväksikäyttö + Pitkät liikesuhteet + Vaikutusmahdollisuudet - Käyttöönotto vie aikaa - Vaatii jatkuvaa panostusta

10.2 Valinnanvaraa merkeissä nyt ja jatkossakin

On tietenkin hankalaa, kun ympäristömerkkejä on niin monia. Lähiaikoina on tulossa vielä uusiakin markkinoille. Euroopan unionin komission ja OECD:n edustajien mukaan merkkejä tulee olemaan jatkossakin useita. Tällä pyritään estämään, ettei kenellekään pääse muodostumaan hallitsevaa markkina-asemaa (pelko hinnannoususta ja epätasapuolisista ehdoista)^{46 47}. Toisaalta merkkien välinen kilpailu antaa positiivista painetta merkkien edelleen kehittämislle, onhan ympäristömerkkien pohjana ajatus jatkuvan kehittämisen tie. Merkkien myöntämiskriteereitä tarkistetaan ja kiristetään jatkuvasti ja niitä myönnetään vain parhaille yrityksille ja tuotteille. Merkkejä vertaillaan toisiinsa erilaisten benchmarking-tutkimusten avulla ja ne tekevät myös itse omaa vertailuaan. Mitkä merkit jäävät lopulta käyttöön, annetaan markkinoiden itsensä päättää. Tunnettuus, arvostus, käyttökustannukset, käyttäjien kokema hyöty ja merkkien lopulliset vaikutukset kulutus päätöksiin ovat kaikki ratkaisemassa merkkien kohtaloa.

⁴⁶ Schmidt, C.C. Copenhagen 19.1.2010. OECD Fisheries Policies Division.

⁴⁷ Bates, R. Copenhagen 19.1.2010. European Commission, DG Maritime Affairs & Fisheries.

11. Hyödyllisiä linkkejä

Yleistä tietoa ympäristömerkeistä ja –sertifioinneista

Euroopan komissio. EU-Luomumerkinnän lainsäädäntö: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/legislation_fi

Euroopan neuvosto. EU-Luomuasetus, (EY) N:o 834/2007: : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:FI:PDF>

Euroopan Parlamentti. Lainsäädäntöpäätöslauselma 2.4.2009 EU:n ympäristömerkistä. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P6-TC1-COD-2008-0152+0+DOC+PDF+V0//FI>

Euroopan Unioni. EU-kukka –portaali: <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>

Euroopan Unioni. Luomutuotannon portaali: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/home_fi

Suomen Ympäristökeskus. Ympäristömerkit: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=182582>

Kalastuksen ja kalanviljelyn kestävän kehityksen periaatteet:

FAO, Guide of Conduct for Responsible Fisheries: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/005/v9878e/v9878e00.pdf>

FAO, The FAO Guidelines for the eco-labelling of Fish and Fishery Products from Marine Capture Fisheries 2005, mm. <http://www.enaca.org/modules/wfdownloads/singlefile.php?cid=162&lid=753>

NACA (Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific). Aquaculture certification program, http://www.enaca.org/content.php?page=Aquaculture_Certification

YK, United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

YK, 1995 United Nations Fish Stock agreement, http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm

Seminaareja ja tapahtumia, joissa on käsitelty ympäristömerkkejä:

OECD ja FAO, “Round Table on Eco-Labeling and Certification in the Fisheries Sector”, Den Haag, 22 – 23.4.2009, yhteenveto luettavissa: http://www.oecd.org/document/42/0,3343,en_2649_33901_42026282_1_1_1_37401,00.html

Pohjoismaiden ministerineuvosto ja SINTEF, “Workshop on The future Environmental labelling of seafood”, Copenhagen, 19.1.2010, esitysmateriaalit luettavissa: <http://www.tracefood.org/index.php/International:Workshop190110>

12. Lyhenteitä ja sanastoa

Akkreditointi	pätevyyden toteaminen, valtuutuksen antaminen, luvan myöntäminen
EMAS	(The Eco-Management and Audit Scheme), yksityisen sektorin sekä julkishallinnon yrityksille ja organisaatioille tarkoitettu vapaaehtoinen ympäristöjärjestelmä
FAO	(Food and Agriculture Organization of the United Nations), YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö
ICES	(The International Council for the Exploration of the Sea) Kansainvälinen merentutkimusneuvosto, jonka määrittelemiä aluejakoja jäsenvaltiot noudattavat (ICES-alueet 22 -32 ovat Itämeren alueella)
ISO 14001	(International Organization for Standardization), kansainvälisen standardointijärjestön myöntämä ympäristösertifikaatti
IUCN	(International Union for Conservation of Nature), Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto
NGO	(Non-governmental organization), kansalais- tai muu vapaaehtoisjärjestö (luonnonsuojelu- ympäristö-, yhteistoiminta- jne.)
NOAA	(National Oceanic and Atmospheric Administration), Yhdysvaltain kansallinen ilmakehä- ja merentutkimusjärjestö
Sertifikaatti	Alkuperä- tai lupatodistus, pätevyystodistus
UKAS	(The United Kingdom Accreditation Service), Iso-Britannian sertifiointilaitoksien akkreditoinnit myöntävä virasto
WTO	(World Trade Organization), Maailman kauppajärjestö
WWF	(World Wildlife Fund) kansainvälinen luonnonsuojelujärjestö

LIITE 1 Ympäristömerkkien vertailutaulukko

Yleismerkit						
Kalan ympäristömerkit	BIM Irish Sea Fisheries Board	Friend of the Sea (FOS)	GlobalGAP	Marine Stewardship Council (MSC)	Scottish Salmon (SSPO)	Aquaculture Stewardship Council (ASC)
						
Perustiedot:						
perustettu	1952 (merkki vuodesta 2007)	2006	1997	1999	2006	ei vielä toiminnassa
keskuspaikka	Irlanti	Iso-Britannia	Saksa	Iso-Britannia	Iso-Britannia	Hollanti
Sertifioi: Viljelty kala	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Luonnonkala	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Ei
	Irlannin valtion kalastushallinnon ympäristömerkki, edellyttää laatusertifiointia.	Esiselvityksiä Norjassa ja Virossa.	Myös maataloustuotteet. Sertifioi myös ASC:lle	Sertifiointeja Tanskassa, Saksassa ja esiselvitys Ruotsissa.	Tuottajajärjestön merkki, CoGP - ohjeistus.	tullee käyttöön 2011
Erityistä:						
Toiminnan volyymi:						
Sertifioituja laitoksia (kaikki toimialat)	•	80	•	63	17	n/a
Sertifioituja kalatuotteita	•	600	•	3000	n/a	n/a
-monessako maassa	•	26	•		1	n/a
Sertifioitu pyynti, kiloja	•	10 milj. tonnia	n/a	4 milj. tonnia	n/a	n/a
					65.480 tonnia (vientii)	
Sertifioitu kalankasvatus, kiloja	•	500.000 tonnia	•	n/a		n/a
Kalalajeja sertifioitu	1	n. 30	•		•	n/a
Kalatuotteita markkinoilla	•	198	•	>3000	n/a	n/a
Sertifiointiprosessi:						
	toimintayksikkö	laji + alue + pyyntitapa	toimintayksikkö	laji + alue + pyyntitapa	toimintayksikkö	•
Sertifioinnin peruste	•		•		•	•
Arvioitu sertifiointiprosessin kesto	•	<1 kk	•	10-12 kk	•	•
uudelleensertifiointiväli	•	36 kk	•	12 kk	12 kk	
Erillinen sertifiointilaitos	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Sertifiointilaitoksia yht.	1	5	>100	>10	•	•
-joista toimii Suomessa	0	2	•	useita	•	•
Tuottaja (Producer) sertifiointi	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	•
Alkuperäketjun (Chain-of-custody) sertifiointi	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	n/a	•
Toimitusketjun (Supply Chain) sertifiointi	Ei	n/a	Ei	Kyllä	n/a	•
Maahantuojan (Importer) sertifiointi	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	•
Sertifioinnin kriteerit (esimerkkejä):						
Kestävä pyynti (Sustainable fish stock)	Kyllä	Kyllä	n/a	Kyllä	n/a	n/a
Sosiaalinen vastuu (Social Accountability)	•	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	•
Hiilijalanjälki (Carbon foot print)	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	•
Ympäristövaikutusten minimointi	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	•
Hyvä hallintotapa (Management)	•	•	•	Kyllä	Kyllä	•
Muuta, mitä?						
Maksut:						
Sertifiointilaitoksen veloituseruste	tarjous	tarjous (tuntiveloitus)	tarjous	tarjous	•	•
Sertifikaatin käyttöönottomaksu	1 000 €	5 000€ (sis. 1. tarkastuksen)	3 000 €		•	•
Sertifikaatin käyttöönoikeusmaksu (royalty)	Ei			0,05 % ao. liikevaihdosta	•	•
Sertifikaatin vuotuinen maksu	1 000 €	3000 € / laji	10 -1000 € (riippuu volyymistä)	•	•	•
				• = tieto puuttuu n/a = ei sovellu		

Z

Luomumerkit

Kalan ympäristömerkit

	Bio Austria	Bioland	Bio-Suisse	Krav	Naturland
					
Perustiedot:					
perustettu	kalanviljely mukaan 1995	1995	1981	1985	1982
keskuspaikka	Itävalta	Saksa	Sveitsi	Ruotsi	Saksa
Sertifioi: Viljelty kala	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Luonnonkala	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
Erityistä:	Myös viljelykasvit	Myös viljelykasvit	Myös katkaravut ja viljelykasvit	Myös viljelykasvit. Markkina-alue Ruotsi.	Luomumerkki, myös viljelykasvit
Toiminnan volyymi:					
Sertifioituja laitoksia (kaikki toimialat)	•	•	•	3450	•
Sertifioituja kalatuotteita	•	•	•	•	•
-monessako maassa	•	1	•	1	18
Sertifioitu pyynti, kiloja	n/a	n/a	n/a	•	•
Sertifioitu kalankasvatus, kiloja	•	•	•	•	•
Kalalajeja sertifioitu	2	1	5	•	•
Kalatuotteita markkinoilla	•	•	•	•	•
Sertifiointiprosessi:					
Sertifioinnin peruste	toimintayksikkö	toimintayksikkö	toimintayksikkö	laji + alue + pyyntitapa	toimintayksikkö tai projektikohtainen
Arvioitu sertifiointiprosessin kesto	•	•	•	•	•
uudelleensertifiointiväli	•	12 kk	12 kk	12 kk	12 kk
Erillinen sertifiointilaitos	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Sertifiointilaitoksia yht.	n/a	n/a	•	5	•
-joista toimii Suomessa	n/a	n/a	•	0	•
Tuottaja (Producer) sertifiointi	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Alkuperäketjun (Chain-of-custody) sertifiointi	•	Ei	•	Kyllä	Ei
Toimitusketjun (Supply Chain) sertifiointi	•		Kyllä	Kyllä	Ei
Maahantuoja (Importer) sertifiointi	n/a	n/a	Kyllä	Kyllä	Ei
Sertifioinnin kriteerit (esimerkkejä):					
Kestävä pyynti (Sustainable fish stock)	•	n/a	n/a	Kyllä	Kyllä
Sosiaalinen vastuu (Social Accountability)	•	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Hiilijalanjälki (Carbon foot print)	•	Ei	Ei	Ei	Ei
Ympäristövaikutusten minimointi	•	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Hyvä hallintotapa (Management)	•	Kyllä	Kyllä		Kyllä
Muuta, mitä?				Polttoaineet	
Maksut:					
Sertifiointilaitoksen veloitusperuste	•	•	tarjous	tarjous	tarjous (arvio 500 € /pv + kulut)
Sertifikaatin käyttöönottomaksu	•	•	•	400 SEK	500 € / yritys (ryhmille alennus)
Sertifikaatin käyttöoikeusmaksu (royalty)	•	•	•	0,20-0,50 % nettomyynnistä	1,00 % nettomyynnistä
Sertifikaatin vuotuinen maksu	•	•	•	400 SEK	500 €
	•= tieto puuttuu n/a = ei soveltu				

Kalan ympäristömerkit	Erikoistuneet yhteen lajiin		
	Earth Island Institute: Dolphin Safe	SIGES SalmonChile	U.S. Department of Commerce: Dolphin Safe
			
Perustiedot:			
perustettu	1982	2003	
keskuspaikka	USA	Chile	USA
Sertifioi: Viljelty kala	Ei	Kyllä	Ei
Luonnonkala	vain tonnikala	Ei	vain tonnikala
	Delfiinien suojelu tonnikala-pyynnissä.	Sertifioi prosesseja, ei tuotteita	Hallituksen, Delfiinien suojelu tonnikala-pyynnissä.
Erityistä:			
Toiminnan volyymi:			
Sertifioituja laitoksia (kaikki toimialat)	•	•	•
Sertifioituja kalatuotteita	•	n/a	•
-monessako maassa	•	1	1
Sertifioitu pyynti, kiloja	•	n/a	•
Sertifioitu kalankasvatus, kiloja	n/a	•	n/a
Kalalajeja sertifioitu	•	1	1,00
Kalatuotteita markkinoilla	•	n/a	n/a
Sertifiointiprosessi:			
Sertifioinnin peruste	toimintayksikkö / alus + pyynti	Hallinta-prosessi	toimintayksikkö / alus + pyynti
Arvioitu sertifiointiprosessin kesto	•	•	•
uudelleensertifiointiväli	•	6 tai 12 kk	•
Erillinen sertifiointilaitos	Ei	Kyllä	Ei
Sertifiointilaitoksia yht.	1	6	1
-joista toimii Suomessa	n/a	3	n/a
Tuottaja (Producer) sertifiointi	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Alkuperäketjun (Chain-of-custody) sertifiointi	Kyllä	n/a	Kyllä
Toimitusketjun (Supply Chain) sertifiointi	Ei	Kyllä	Ei
Maahantuojan (Importer) sertifiointi	Kyllä	n/a	Kyllä
Sertifioinnin kriteerit (esimerkkejä):			
Kestävä pyynti (Sustainable fish stock)	n/a	n/a	n/a
Sosiaalinen vastuu (Social Accountability)	Ei	Ei	Ei
Hiilijalanjälki (Carbon foot print)	Ei	Ei	Ei
Ympäristövaikutusten minimointi	Ei	Kyllä	Ei
Hyvä hallintotapa (Management)	Ei	Kyllä	Ei
Muuta, mitä?		Polttoaineet	
Maksut:			
Sertifiointilaitoksen veloituseruste	•	tarjous	n/a
Sertifikaatin käyttöönottomaksu	•	•	Ilmainen
Sertifikaatin käyttöoikeusmaksu (royalty)	•	•	Ilmainen
Sertifikaatin vuotuinen maksu	•	•	Ilmainen
	• = tieto puuttuu		
	n/a = ei soveltu		

Lähteet: Merkkien haltijoiden internet-sivut 12.3.2010

http://www.bim.ie/
http://www.friendofthesea.org/
http://www.globalgap.org/
http://www.msc.org/
http://www.scottishsalmon.co.uk/
http://www.panda.org/
http://www.bio-austria.at/
http://www.bioland.de/
http://www.bio-suisse.ch/
http://www.krav.se/
http://www.naturland.de/
http://www.earthisland.org/dolphinSafeTuna/consumer/
http://www.siges-salmonchile.cl/
http://dolphinsafe.gov/

Slide 1

Pro Kalary - Pro Fiskarf

Kalatuotteiden ympäristömerkit

Heli Vihtari
16.4.2010

The slide features a large, faint watermark of a fish in the background. The bottom of the slide has a blue gradient bar.

Slide 2

Agenda

- ▶ Yleistä selvityksestä
- ▶ Ympäristömerkkien taustaa
- ▶ Myöntämiskriteereistä
- ▶ Merkkien esittely
- ▶ Sertifiointiprosessi
- ▶ Kustannukset
- ▶ Tulevaisuuden näkymät

The slide features a large, faint watermark of a fish in the background. The bottom of the slide has a blue gradient bar.

- ▶ Pro Kala ry:n toimeksiannosta
- ▶ Tiedot kerätty 12/2009 – 03/2010
- ▶ Tavoitteena selvittää:
 - mitä ympäristömerkkejä ja –sertifikaatteja kalalle on tarjolla
 - mitkä ovat merkkien myöntämisperusteet
 - kuka merkkejä hallinnoi ja miten niitä valvotaan
 - mitkä ovat merkkien kustannukset
 - mitä uusia merkkejä on suunnitteilla

Ympäristömerkkien taustaa

- ▶ Vapaaehtoisia järjestelmiä
- ▶ Kertovat tuotteen ympäristöominaisuuksista
- ▶ Tavoitteina:
 - Auttaa ostajia tunnistamaan ympäristöä säästävämät tuotteet
 - Ohjaamaan tuotantoa ympäristöystävällisempään toimintaan
- ▶ Perustuvat standardeihin, joilla luodaan yhtenäinen tapa toimia
 - Vertailukelpoisuus
 - Sertifiointi ja auditointi

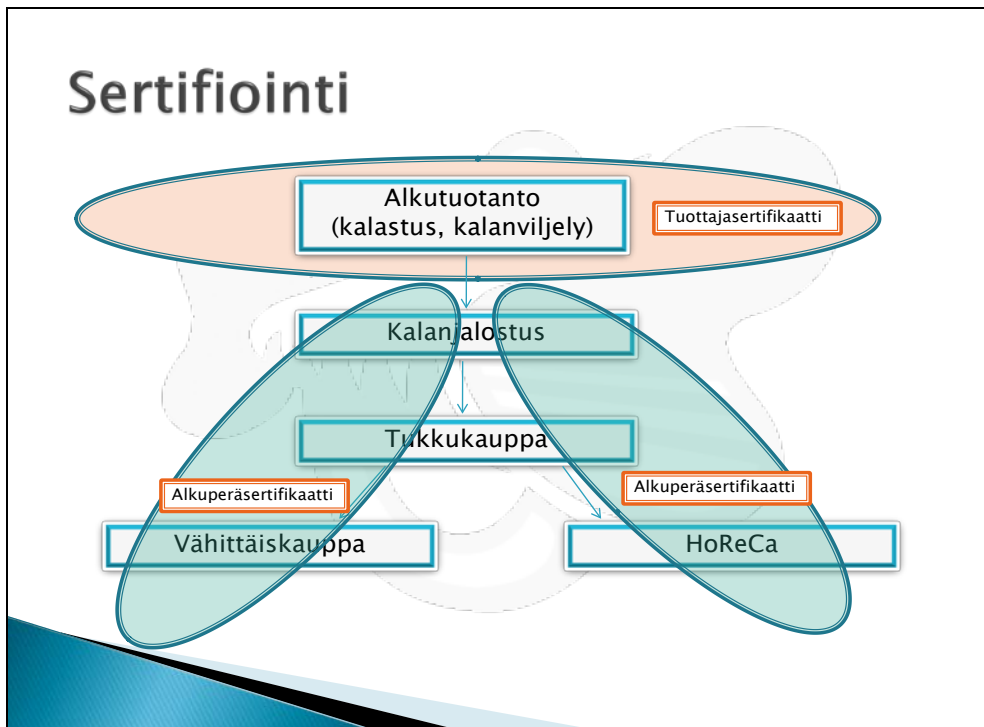
Myöntämisperusteista

- ▶ Merkkikohtaisia eroja
- ▶ Kalastuksessa yleisesti tarkastetaan:
 - Laji ei ole ylikalastettu alueellaan
 - Pyynti ei saa aiheuttaa ympäristöhaittaa
 - Sivusaaliit minimoitu
 - Toiminnan johtaminen
 - Sosiaalinen vastuu
- ▶ Viljelylaitoksissa tarkastetaan
 - Hyvinvointi, ruuan laatu
 - Ympäristövaikutukset
 - Karkaamiset minimoitava

Myöntämisperusteista, jatkoa

- ▶ Periaatteessa merkit kaikkien haettavissa
- ▶ Kalastusoikeus ja toiminta-alue ratkaisee (yhteistoiminta sallitaan usein)
- ▶ Merkin käyttöoikeus saadaan määräajaksi (uudelleensertifiointi)
- ▶ Laajentumispolut

- ## Sertifikaatin myöntäjä ja tarkastaja
- ▶ Useimmiten eriytetty toisistaan (FAO:n suositus)
 - ▶ Myöntäjä luo ja kehittää standardia
 - ▶ Tarkastaja vertaa käytäntöjä standardiin ja antaa suosituksen
 - ▶ Akkreditoitujen sertifiointilaitosten määrä vaihtelee merkeittäin
 - ▶ Suomessa useita, Pohjoismaissa lisää

Merkkejä, 1

► Kala, kansainvälisiä:

- Aquaculture Certification Council (ACC)
 - Prosessisertifikaatti, viljelty kala
- Friend of the Sea
 - Sekä viljelty että luonnonkala
- SEAFOOD TRUST™
 - Sekä viljelty että luonnonkala
- Marine Stewardship Council (MSC)
 - Luonnonkala

The slide features a large, faint background illustration of a fish. On the right side, there are four certification logos: ACC (Aquaculture Certification Council), Friend of the Sea, SEAFOOD TRUST™, and MSC (Marine Stewardship Council).

Merkkejä, 2

► Luomumerkkejä:

- Bio Austria
- Bioland
- Bio-Suisse
- Freiland
- GLOBALG.A.P.
- Naturland
- KRAV

The slide features a large, faint background illustration of a fish. On the right side, there are seven organic certification logos: Bio Austria, Bioland, Bio-Suisse, Freiland, GLOBALG.A.P., Naturland, and KRAV.

Merkkejä, 3

- ▶ Paikallisia:
 - BIM Irish Sea Fisheries Board
 - Scottish Salmon (SSPO)
 - SIGES SalmonChile

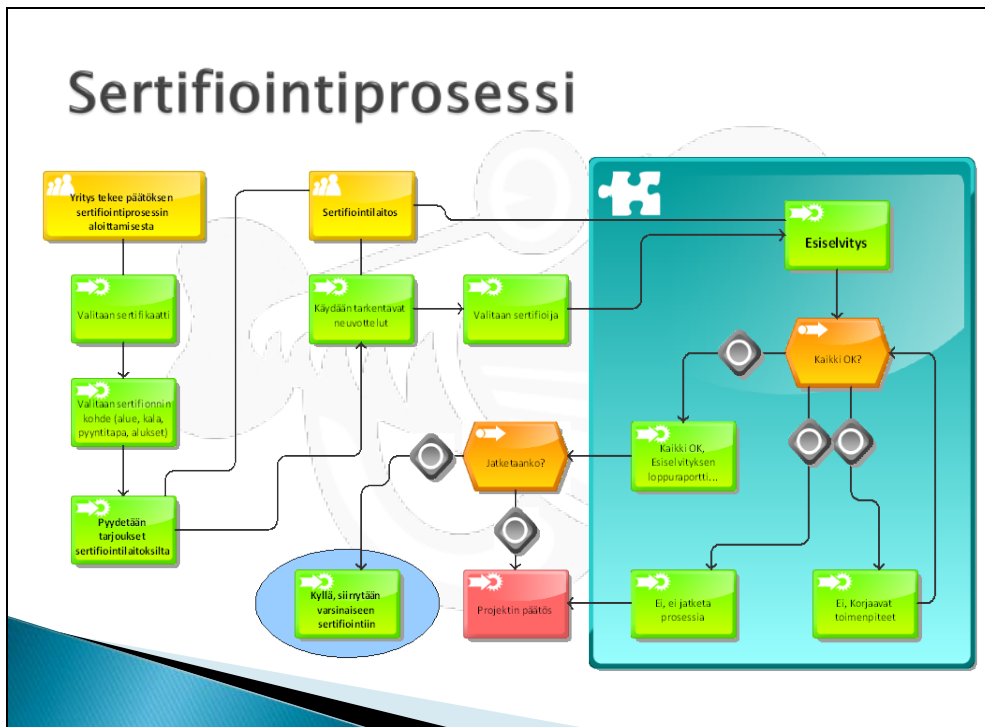
The slide features a large, faint background illustration of a salmon. To the right of the text, three logos are displayed: the BIM logo (a fish with 'BIM' text), the Scottish Salmon logo (a blue wave with 'Scottish Salmon' text), and the SIGES SalmonChile logo (an orange circle with 'SIGES' and 'SalmonChile' text).

Merkkejä, 4

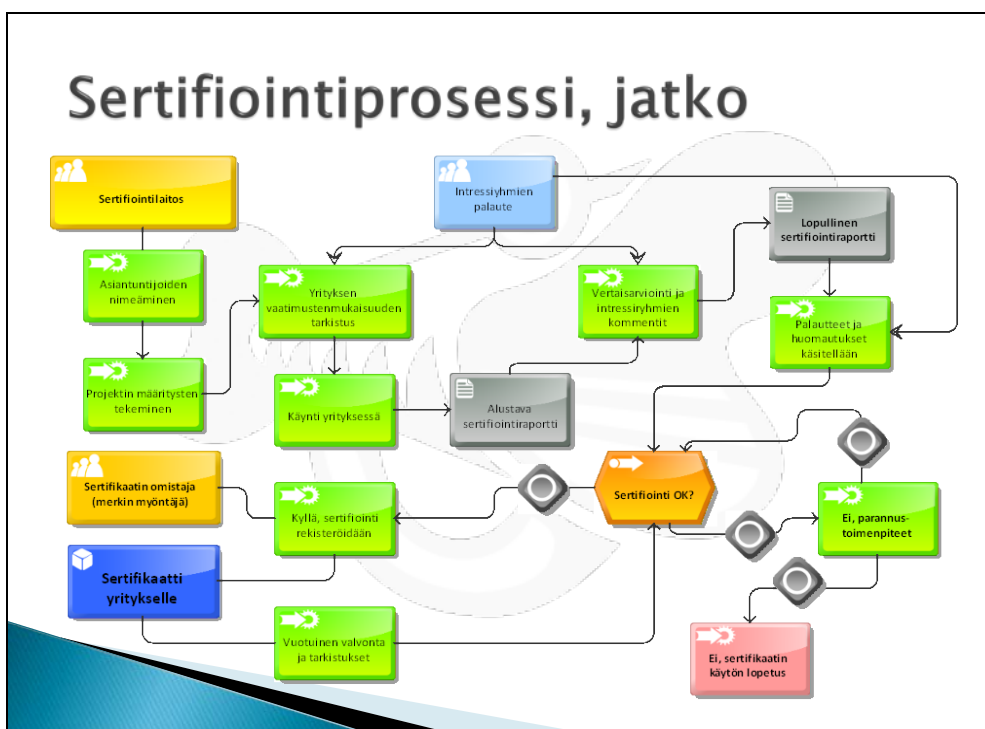
- ▶ Ei varsinaisia ympäristömerkkejä:
 - Earth Island Institute DolphinSafe
 - NOAA Dolphin Safe
- ▶ Laatumerkkejä
 - Label Rouge

The slide features a large, faint background illustration of a salmon. To the right of the text, three logos are displayed: the Earth Island Institute DolphinSafe logo (a black circle with a white fish and 'SAFE' text), the NOAA Dolphin Safe logo (a blue circle with a white fish and 'Dolphin Safe' text), and the Label Rouge logo (a red circle with a white 'R' and 'Label Rouge' text).

Slide 13

Slide 14

Kustannuksista

- 1) Sertifiointilaitoksen palvelujen käyttäminen
- 2) Ympäristömerkin käyttöönottomaksu
- 3) Ympäristömerkin vuotuinen maksu
- 4) Käyttöoikeus- tai lisenssimaksu (royalty), joka voi olla % -osuus myynnistä
- 5) Sertifioitavan yrityksen oma työpanos

Tulevaisuuden näkymiä

- ▶ EU-kukka laajentunee elintarvikkeisiin (selvitys 2011)
- ▶ Islantilaiset kehittävät omaa uutta merkkiään
- ▶ Uusi viljellyn kalan merkki, ASC tulossa (Aquaculture Stewardship Council)

Lisätietoja:

- ▶ Pro Kala ry / Katriina Partanen
- ▶ Kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit -raportti

KIITOS!

Pro Kala ry - Pro Fisk rf

29.3.2010

“Workshop on The future Environmental labelling of seafood”, Copenhagen 19.1.2010

- Luentotiivistelmä

Heli Vihtari

Sisällysluettelo

1.	Tilaisuuden avaus	2
2.	Ympäristömerkkikatsaukset.....	2
3.	FAO:n, EU:n ja OECD:n terveiset sekä jäljitystä TraceTrackerilla.....	3
4.	Järjestöjen sekä Islannin puheenvuorot.....	3
5.	Vähittäiskauppioiden ja jalostuselinkeinon puheenvuorot.....	4

“Workshop on the future Environmental labelling of seafood”, Copenhagen 19.1.2010

Kööpenhaminassa järjestettiin tammikuussa 2010 seminaari, joka käsitteli kalan ja äyriäisten ympäristömerkintöjä. Seminaari oli Pohjoismaiden ministerineuvoston aloitteesta järjestetty, ja sen järjestelyistä vastasi SINTEF, joka on Norjan johtavia riippumattomia tutkimuslaitoksia.

Tässä tiivistelmässä kootaan yhteen seminaarin esityksistä keskeisiä kohtia. Varsinaiset esitysmateriaalit ovat saatavissa verkkosivustolta <http://www.tracefood.org/index.php/International:Workshop190110>.

1. Tilaisuuden avaus

Seminaarin isäntä, tutkimusjohtaja **Jostein Storøy SINTEF:istä** toivotti osallistujat tervetulleiksi ja esitteli päivän agenda. Hän kertoi seminaarin olevan jatkoa aiemmin aloitetuille kalan ympäristömerkintöjen ja jäljitettävyyden projekteille. Tilaisuuden tarkoitus oli antaa luentojen, verkostoitumisen ja keskustelujen kautta katsaus kalan ympäristömerkkeihin, niiden kehittämiseen ja tulevaisuuden näkyymiin, sekä luodata merkkien käytön laajentamisen edellytyksiä. Hän antoi seminaarin saatesanoiksi ”...Ympäristömerkit ovat täällä. Nyt vain pitää miettiä, miltä niiden pitäisi näyttää”¹.

Virallisen avauspuheenvuoron käytti **Pohjoismaiden ministerineuvoston edustaja, Andreas Stokseth**. Hän painotti Pohjoismaiden kalastus- ja kalanviljelyelinkeinojen taloudellista merkitystä ja näiden maiden sitoutuneisuutta kestäväan kehitykseen. Hänen mukaansa ympäristömerkkien käytöstä voi tulla merkittävä kilpailuetu Pohjoismailla. Tämän vuoksi myös Pohjoismaiden ministerineuvosto on tukenut alan tutkimusta ja kannustanut yrityksiä ympäristömerkkien hankkimiseen. Tämän seminaarin hän näkee auttavan selkeyttämään merkkien kehittämistä suuntaan, jossa niihin liitettäviä epävarmuustekijöitä ja kritiikkiä voidaan hälventää.

2. Ympäristömerkkikatsaukset

Seuraavat puheenvuorot koskivat erilaisia ympäristömerkkiselvityksiä ja kehityshankkeita. Ensimmäisenä **Det Norske Veritaksen (DNV) edustaja, Anett Holum Valsvik** kertoi vuonna 2008 tehdystä benchmarking-tutkimuksesta, jossa vertailtiin Pohjoismaisilla markkinoilla toimivia kalan ympäristömerkeistä. Työ oli Pohjoismaiden ministerineuvoston tilaama, ja tavoitteena oli löytää tälle markkina-alueelle kaikkein relevanteimmat merkit. Esityksessä käytiin läpi tärkeimmät löydökset tästä tutkimuksesta.

Seuraavaksi oli vuorossa **James A. Young FSIG:in edustajana** (Fish Sustainability Information Group). Hän esitteli hieman tuoreemman merkkivertailun, joka valmistui vuoden 2009 lopulla. Tämän tutkimuksen kohteena oli 17 erilaista merkkiä. Tutkimuksen lähtökohtana olivat sekavat käytännöt merkkien käytössä sekä osittain niiden ristiriitaiset suositukset. Hän esitteli tärkeimmät tutkimuksen perusteella annetut suositukset, joista mainittakoon FAO:n ohjeiden noudattaminen, riippumattomien arvioijien sekä viimeisimmän tutkimustiedon käyttäminen. Tutkimuksen loppuraportti on julkinen ja ladattavissa verkkojulkaisuna.

Kolmantena tutkimushankkeitaan esitteli **Friederike Ziegler SIK-tutkimuslaitoksen edustajana** (The

¹ "...the labels are here. Now we have to think how they should look like...."

Swedish Institute for Food and Biotechnology). Hän kuvasi erityisesti elinkaariajattelun keskeistä roolia kestävässä kehityksessä. Hän on ollut tekemässä vuonna 2009 alan tieteellistä julkaisua ja on toiminut suunnittelussa mukana ruotsalaisen KRAV-ympäristömerkin standardeja luotaessa. Hän mainitsi myös hiilijalanjälkitutkimukset sekä kokonaisuuden tarkastelun tärkeyden ympäristövaikutuksia arvioitaessa. Hän otti esimerkkejä erilaisista pyyntitavoista, alustyypeistä sekä säilytystavoista, jotka kaikki vaikuttavat elinkaaren aikana syntyvään kuormitukseen, mutta mitä ei tällä hetkellä kovin hyvin huomioida ympäristömerkeissä.

3. FAO:n, EU:n ja OECD:n terveiset sekä jäljitystä TraceTrackerilla

FAO:n edustaja seminaarissa, William Emerson kuvasi organisaatiolleen esitettyjä vaatimuksia, joiden mukaan FAO:n pitäisi arvioida erilaisia ympäristömerkkiohjelmiä. Hän katsoi kuitenkin, ettei FAO:lla ole tällä hetkellä mandaattia tällaista työtä tehdä. Asiaa ollaan kuitenkin selvittämässä, komitea asetettaneen huhtikuussa 2010. Hän kertoi, että jatkossakin FAO:n asettamat ohjeet ympäristömerkkien minimivaatimuksille ovat ohjenuorana. Tulevien aikojen hankkeista hän mainitsi ohjeistuksen luomisen kalanviljelyn ympäristömerkeille sekä mahdolliset lisäykset ohjeisiin liittyen hiilijalanjälkeen ja elinkaariajatteluun.

Euroopan komissiota edusti Richard Bates. Hän kertoi hieman ympäristömerkkijärjestelmän historiasta Euroopan komission näkökulmasta. Vuonna 2005 EU:ssa oltiin vahvasti menossa kohti elintarvikkeiden yhteistä merkkijärjestelmää, mutta nyt, viisi vuotta myöhemmin ei ole käytännössä tapahtunut vielä paljoakaan. Alkuvuoden 2010 aikana vaihtuvat EU:n komissaarit. Sen vuoksi kaikki hankkeet ovat ainakin hetkellisesti keskeytetty, kunnes vastuut on siirretty uusille komissaareille. EU-kukan soveltamisalan laajennusta elintarvikkeisiin ajetaan eteenpäin siten, että vuoteen 2011 mennessä edellytykset on selvitetty. Jos merkki tulee käyttöön, se tulee noudattelemaan elinkaariajattelua.

OECD:n edustaja Carl-Christian Schmidt huomautti omassa esityksessään, että aika harvoin ympäristömerkeistä ja niiden sertifiointiprosesseista keskustellessa tuodaan esiin niiden taloudellinen näkökulma. Hänen mielestään ei tulla pääsemään tilanteeseen, jossa olisi vain yksi ympäristömerkki, vaan järjestelmät tulevat toimimaan markkinoiden ehoilla. Toisin sanoen, jos usealle ympäristömerkille on markkinoilla kysyntää, ne jäävät sinne kaikki. Tämä voi tarkoittaa, että vähittäiskauppias kertoo, mitä asiakkaan tulee tietää ympäristömerkinnöistä. Hän piti myös välttämättömänä, että kehitysmaat saadaan mukaan ympäristömerkkijärjestelmiin, koska ne ovat merkittäviä alan vientimaita. Toisaalta kestävä kehityksen määritelmät pitää kansainvälisesti yhtenäistää, jotta puhuttaisiin globaalissa toimintaympäristössä samaa kieltä.

TraceTracker- yhtiön edustaja Geir Myrold esitteli yhtiönsä ruuan alkuperän jäljitettävyyteen keskittyviä sovelluksia ja niiden käyttömahdollisuuksia ympäristömerkkijärjestelmien tukena. Hän korosti jäljitettävyyden keskeistä roolia tulevaisuudessa, ja piti sitä avoimen ja luotettavan toiminnan mittarina. Hän esitteli myös tosielämässä toimivan esimerkin sovelluksesta, jossa norjalaisen kalastusalan saalis voidaan jäljittää pyyntihetkeen asti ja sen kulkua voidaan seurata Internetissä reaaliajassa.

4. Järjestöjen sekä Islannin puheenvuorot

Seminaarissa oli varattu puheenvuorot myös kahdelle kalan ympäristömerkkejä myöntävälle organisaatiolle. Mukana olivat **MSC (Marine Stewardship - Council)/Camiel Derichs ja Krav/Lars Hällbom.** Lisäksi tilaisuudessa esiintyi **WWF:n edustaja Christoph Mathiesen,** joka esitteli suunnitteilla olevaa ASC-merkkiä (Aquaculture Stewardship Council). Organisaatiot kuvailivat merkkien ominaisuuksia, levinneisyyttä sekä myöntämiskriteereitä. ASC:n oletetaan tulevan käyttöön myöhemmin vuoden 2010 aikana.

Islannin kalastuselinkeinoa edusti Kristjan Thorarinson, joka esitteli Islannin omaa hanketta, jossa pyritään rakentamaan uusi sertifiointijärjestelmä, jolla maan omaa kalatuotantoa sertifioidaan. Hän kertoi yhtenä motiivina omalle merkkihankkeelle olevan sen, että muut merkit ovat liian hankalia tai epäsoivia Islannin tarpeisiin. Toisena keskeisenä asiana järjestelmässä on kustannuspohjainen hinnoittelu, jossa ei tavoitella kaupallista voittoa merkkijärjestelmästä itsestään. Toisaalta omalla merkillä Islanti haluaa erottua. Suunnitelmien mukaan ensimmäiset saaliit olisi sertifioitu uudella järjestelmässä Islannissa jo vuoden 2010 aikana. Lopuksi hän muistutti, että ympäristömerkkijärjestelmä ei ole tutkimusta eikä korvaa hyviä hallintotapoja yrityksissä

5. Vähittäiskauppioiden ja jalostuselinkeinon puheenvuorot

Seminaarin päätteeksi kuultiin vähittäiskauppaan ja suuren kalanjalostusyrityksen näkemyksiä ympäristömerkkijärjestelmästä. Mukana olivat: **Quentin Clark/Waitrose, Aldin Hilbrands/Royal Ahold, Mike Mitchell/Findus, Per Bauman/COOP Sweden sekä Chris Brown/ASDA**. Näiden tahojen esityksissä tuotiin näkökulmaa merkin käyttäjän kannalta, sekä kuultiin erilaisia hankintastrategioita näissä yrityksissä. Siinä kun Waitrosessa on tarjolla vain ympäristömerkittyä kalaa, toisissa yrityksissä suhtauduttiin varauksella vähittäiskaupan mahdollisuuksiin alkuperän selvittämiseksi. Myös viranomaisten ja EU:n haluttiin ottavan päävastuun (Bauman). Esille tulivat mm. brändin luotettavuuden merkitys (Clark) että myös asiakkaiden vaatimus saada rahoilleen laadukasta vastinetta ilman syyllisyydentuntoja (Brown). Lisäksi muistutettiin, että uusin suuntaus hiilijalanjäljen laskemiseen on mahdoton tehtävä, koska hankintoja tehdään jopa sadoista eri paikoista (Brown).

Lähteet

Seminaariesitelmät 19.1.2010:

- 1) Welcome address by Andreas Stokseth, Nordic Ministers Council
- 2) Jostein Storøy, SINTEF - Introduction
- 3) DnV: Anett Holum Valsvik, An evaluation of relevant eco labels
- 4) James A. Young, FSIG - Review of fish sustainability schemes
- 5) Friederike Ziegler, SIK - Future concepts for multi attribute eco labeling
- 6) William Emerson, FAO and eco labels
- 7) Richard Bates - EU eco labeling initiatives
- 8) Geir Myrøld, TraceTracker - Traceability system applications
- 9) Carl-Christian Schmidt, OECD - Summary of The Hague Round Table
- 10) Camiel Derichs - The MSC eco label
- 11) Christoph Mathiesen, WWF - The Aquaculture Dialogues and the new ASC label
- 12) Lars Hällbom - KRAV and DEBIO Eco oriented organic labelling
- 13) Kristjan Thorarinson, Certifying Icelandic fisheries
- 14) Quentin Clark - Waitrose
- 15) Aldin Hilbrands - Royal Ahold
- 16) Mike Mitchell - Findus
- 17) Per Bauman - COOP Sweden
- 18) Chris Brown - ASDA

Haastattelurunko

- 1) Onko yrityksellänne kestävän kehityksen tai yritysvastuun ohjelma?
 - a. Jos kyllä, mitä sisältää? Miten dokumentoitu? Miten toimii käytännössä?
 - b. Jos ei, onko sellainen suunnitteilla?
- 2) Onko yrityksellänne käytössä ympäristömerkkejä tai -sertifikaatteja?
 - a. Jos kyllä, mitä merkkejä teillä on käytössä?
 - b. Jos ei, onko merkkien tai sertifikaattien hankkiminen suunnitteilla? Milloin?
- 3) Ovatko asiakkaanne kiinnostuneita ympäristömerkityistä tuotteista?
 - a. Edellyttäneet niitä kaupan ehtona?
 - b. Esittäneet niitä toivottavina tuotteissa?
 - c. Tiedustelleet niiden käytöstä muussa yhteydessä?
- 4) Tiedätkö itse mielestänne riittävästi ympäristömerkkien ominaisuuksista?
- 5) Pidätkö todennäköisenä, että ympäristömerkit tai alkuperämerkinnät tulevat olemaan tulevaisuudessa edellytys markkinoilla toimimiseen?
- 6) Olisitteko valmiita panostamaan nykyistä enemmän kestävään kehitykseen ja esim. ympäristömerkintöihin?
- 7) Mikä olisi mielestänne yrityksellenne sopiva panostus ympäristömerkintähankkeelle?
 - a. Käyttöönottovaiheessa?
 - b. Vuotuisena kustannuksena? (euroja/prosentteja liikevaihdosta)
- 8) Miten ympäristömerkintöjen tai kestävään kehitykseen panostuksen kustannukset pitäisi mielestänne jakaa eri osapuolten välillä?
- 9) Olisitteko valmiita yhteistyöhön toisten yritysten kanssa, jos yhteinen kestävän kehityksen hanke hyödyttäisi kaikkia osapuolia? Entä, jos yhteistyö edellyttäisi omien toimintatapojenne muutosta tai yhtenäistämistä toisten yritysten kanssa?
- 10) Koetteko, että yrityksellänne on riittävästi osaamista kestävän kehityksen hankkeiden toteuttamiseen? Entä aikaa? (estääkö esim. osaamisen tai ajan puute hankkeiden käynnistämisen)
- 11) Minkä tyyppistä apua tai tukea toivoisitte saavanne kestävän kehityksen hankkeille?
 - a. Suunnitteluapua itse projektille
 - b. Apua investointi- ja kustannuslaskelmiin
 - c. Markkinoinnin suunnitteluapua
 - d. Muuta, mitä?
- 12) Sana on vapaa. Mitä muita asioita haluaisitte tuoda esille?

Opinnäytetyö
Projektisuunnitelma

Heli Vihtari

18.12.2009

Sisällys

1 Määrittelyt.....	1
1.1 Johdanto ja taustaa	1
1.2 Projektin tavoitteet.....	1
1.3 Rajaus ja liittymät.....	1
1.4 Projektiryhmä.....	1
1.5 Osapuolten vastuut	2
2 Toteutussuunnitelma.....	2
2.1 Riskien kartoitus	2
3 Budjetti	2
4 Ohjaussuunnitelma.....	3
4.1 Valvonta ja raportointi.....	3
4.2 Laadun varmistus	3
5 Projektin toimitus ja lopetus.....	3

1 Määrittelyt

Tämä projekti on opinnäytetyöprosessi, jossa syntyy toimeksiannon mukaiset tuotokset ja varsinainen opinnäytetyö, joka on produktiivinen. Aiheena on kalatuotteiden ympäristömerkit ja -sertifikaatit. Opinnäytetyö tehdään HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelmaan.

1.1 Johdanto ja taustaa

Toimeksiantaja on Pro Kala ry. Toimeksiantajan mukaan ympäristöasiat ja kestävä kehitys puhuttavat tällä hetkellä kala-alalla hyvin paljon. Ympäristömerkkien moninaisuus aiheuttaa hämmennystä sekä alan toimijoissa että kuluttajissa.

1.2 Projektin tavoitteet

Opinnäytetyössäni etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) Mitä ympäristömerkkejä tai -sertifikaatteja kalatuotteille on? 2) Mitkä ovat merkkien kriteerit? 3) Miten merkit hankitaan käyttöön? 4) Mitkä ovat merkkien kustannukset?

Tuotoksena eli produktina opinnäytetyöstä tulee syntyä Word-dokumentti, jossa on koottu yhteen tietoa kalan ympäristömerkeistä sekä PowerPoint esitys, joka tullaan esittelemään maaliskuussa 2010 kala-alan toimijoille.

1.3 Rajaus ja liittymät

Rajaukseksi asetettiin alustavasti Euroopan unionin (EU) alueella toimivat merkit sekä muut merkit, joilla voi olla merkitystä Suomalaisessa markkinassa. Näkökulma raportissa on kala-alan toimijoiden, joten kuluttajanäkökulmaa ei käsitellä.

1.4 Projektiryhmä

Opinnäytteen tekijän lisäksi projektin ohjausryhmään kuuluvat Katriina Partanen, Pro Kala ry:n toiminnanjohtaja, Elintarviketeollisuusliiton Kalateollisuusyhdistyksestä toimialapäällikkö Irmeli Mustonen sekä Elintarviketeollisuusliitosta ympäristö- ja kestävä kehityksen asiantuntija, toimialapäällikkö Anna Vainikainen sekä opinnäytetyön ohjaaja, Tarja Jokinen HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulusta.

1.5 Osapuolten vastuut

Opinnäytetyön tekijä vastaa varsinaisesta tuotoksesta ja siihen tarvittavista työvälineistä ja materiaaleista. Toimeksiantaja vastaa yhteydenpidosta kolmansiin osapuoliin sekä tiedottamisesta sekä lähdeaineistojen hankkimisesta niiltä osin, jotka eivät sisälly julkiseen tietoon.

2 Toteutussuunnitelma

Toteutussuunnitelma osatehtävineen ja aikatauluineen on kuvattu oheisessa kuviossa. Projekti alkaa 1.12.2009, jolloin toimeksiantosopimus allekirjoitetaan ja päättyy maaliskuun 26. 2010, jolloin PowerPoint esitys pidetään Jyväskylässä.

ID	Opinnäytetyöprojekti	Start	Duration	Finish	marras 2009		jouluk 2009				tammik 2010				helmik 2010				maalisk 2010			huhtik 2010		
					15.11	22.11	29.11	6.12	13.12	20.12	27.12	3.1	10.1	17.1	24.1	31.1	7.2	14.2	21.2	28.2	7.3	14.3	21.3	28.3
1	Tiedonkeruu	1.12.2009	84d	26.3.2010																				
2	Internet ja artikkelit	1.12.2009	56d	16.2.2010																				
3	Haastattelut	18.1.2010	21d	15.2.2010																				
5	Seminaari (FAO)	19.1.2010	1d	19.1.2010																				
6	1. Puhtaaksikirjoitus	18.1.2010	50d	26.3.2010																				
7	1.versio tarkastukseen	3.2.2010	8d	12.2.2010																				
8	1. versio (teksti)	18.1.2010	10d	29.1.2010																				
9	1. versio (PowerPoint)	1.2.2010	1d	1.2.2010																				
10	Lopullisen version kirjoitus	15.2.2010	30d	26.3.2010																				
11	Lopullisen version muotoilu (PowerPoint)	26.2.2010	3d	2.3.2010																				
12	1.version korjaukset	15.2.2010	1d	15.2.2010																				
13	Lopullisen version kirjoitus (teksti)	15.2.2010	10d	26.2.2010																				
14	Projektin tuloksen esittely seminaarissa	26.3.2010	1d	26.3.2010																				
15	Hyväksyntä ja projektin päätös	3.3.2010	18d	26.3.2010																				
16	Lopulliset versiot tarkastukseen	3.3.2010	6d	10.3.2010																				
17	Tarvittavat muutostyöt	11.3.2010	2d	12.3.2010																				
18																								
19																								

2.1 Riskien kartoitus

Projektilla ei tässä vaiheessa nähdä merkittäviä toteutusriskejä. Aikataulu on melko väljä, joten pienet aikatauluviivästyksset esim. sairauden vuoksi eivät vaikuta projektin onnistumiseen.

3 Budjetti

Projektilla ei ole varsinaista budjettia. Mahdolliset kustannukset hyväksytetään erikseen toiminnanjohtaja Partasella tarpeen vaatiessa.

4 Ohjaussuunnitelma

Sovittiin pidettäväksi ohjausryhmän kokous noin kerran kuukaudessa. Päivämäärät sovitaan aina erikseen, poikkeuksena tammikuun 13.2010, joka sovittiin jo nyt. Muina aikoina pidetään kokouksia tarpeen vaatiessa.

Opinnäytetyön tekijä ottaa yhteyttä toimeksiantajaan, jos henkilökohtaista tapaamista tarvitaan ohjausryhmän kokoontumisten välissä. Muina aikoina yhteydenpito suoritetaan joko sähköpostilla tai puhelimitse.

4.1 Valvonta ja raportointi

Sovittiin, että raportointia ei tehdä rutiininomaisesti, vaan ainoastaan silloin kun on jotain poikkeuksellista, joka saattaa aiheuttaa projektille ongelmia.

4.2 Laadun varmistus

Laadun varmistamiseksi sovittiin, että toimeksiantaja lukee ja kommentoi syntyviä tuotoksia kahteen otteeseen ja antaa lopuksi hyväksynnän lopulliselle versiolla.

5 Projektin toimitus ja lopetus

Projekti päättyy kun hyväksytyt tuotokset (raportti ja esitysmateriaali) on toimitettu sähköisessä muodossa toimeksiantajalle ja Jyväskylän seminaari on pidetty.